

UNIVERZITA KARLOVA
EVANGELICKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA

Bakalářská práce

**Vzdělávání v III. trojročí
montessori škol**

**Realizace projektu „Děti Země“ v současných
českých montessori školách**

Jana Beránková

Katedra sociální práce
Vedoucí práce Mgr. Anna Klimešová
Studijní program Sociální práce (B7508)
Studijní obor Pastorační a sociální práce (PSP)

Praha 2023

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci s názvem *Vzdělávání v III. trojročí montessori škol* napsala samostatně a výhradně s použitím uvedených pramenů. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna veřejnosti ke studijním účelům.

V Praze 7. prosince 2023

Jana Beránková

Abstrakt

Bakalářská práce *Vzdělávání v III. trojročí montessori škol* se zabývá konceptem vzdělávání dětí 7.–9. třídy podle pedagogického systému Marie Montessori „Děti Země“ a tím, jak je tento projekt realizován v současných českých montessori školách.

Práce je rozdělena na teoretickou a empirickou část. Úvod teoretické části tvoří životopis Marie Montessori, významné pedagožky a vědkyně, ale také bojovnice za práva dětí a žen. Pro hlubší pochopení, jak montessori pedagogika funguje, popisuje teoretická část podrobně koncepci, kterou Maria Montessori vytvořila. Dále jsou popsány nároky na učitele v III. trojročí – na jeho roli a osobnost je v montessori metodách kladen velký důraz a vzdělávání těchto pedagogů je celoživotní proces. Absolvují mnoho kurzů, spolupracují, předávají si zkušenosti. Aktuálně je v Česku možno absolvovat mnoho kurzů pro učitele mateřských škol a I. a II. trojročí, ale jen málo kurzů pro učitele III. trojročí. Jsou uvedeny organizace, kde je možno tyto kurzy absolvovat. Součástí práce je stručná historie montessori přístupu ve světě a v České republice.

Část práce se věnuje koncepci montessori vzdělávání v České republice, kolik škol s montessori programem v současné době v České republice je, zda existují kritéria a podmínky pro realizaci montessori programu, jak se k programu montessori staví MŠMT a podle jakých kritérií se posuzuje kvalita montessori programu.

Teoretická část dále popisuje vzdělávání dětí v III. trojročí podle konceptu Marie Montessori Děti Země, jaká byla její vize a jak je dnes uplatňována v montessori školách. Popsána je také role dospělého v tomto období, metody školního hodnocení a potřebná kvalifikace pedagogů.

Empirická část popisuje, jak vybrané montessori školy projekt Děti Země realizují v praxi a zda lze koncept Marie Montessori, který před téměř sto lety vymyslela, aplikovat v současných podmínkách. Částečně se šetření zabývá i tím, jak školy připravují děti z 9. tříd na přijímací zkoušky na střední školy. Součástí je popis metod sběru a analýzy dat.

Klíčová slova

montessori pedagogika, vzdělávání dospívajících, Erdkinder, Děti Země, vzdělávací metody Marie Montessori, vzdělávání v českých montessori školách

Abstract

The thesis *Education in the Third Three-Year Cycle of Montessori Schools* explores the concept of education in 7th—9th grades according to Maria Montessori's pedagogical system "Children of the Earth" and how this project is implemented in contemporary Czech Montessori schools.

Introduction to the theoretical part consists of a biography of Maria Montessori, an important educator and scientist, but also a fighter for children's and women's rights. To gain a deeper understanding of how Montessori pedagogy works, the Montessori's concept is described in detail. Also the requirements for the teacher in the 3rd three-year cycle are described — the role and personality of the teacher is highly emphasized in Montessori methods. At present, there are only a few courses for the 3rd three-years cycle teachers. Organizations where these courses can be taken are listed. A brief history of the Montessori approach is included.

Part of the thesis is dedicated to the concept of Montessori education in the Czech Republic, how many Montessori schools currently exist in the country, if there are any criteria and conditions for the implementation of a Montessori programme, role of the Ministry of Education and Science in this programme and how the quality of the programme is evaluated.

This part also describes the education of children in the 3rd three-year cycle according to Montessori's Children of the Earth concept, and how her vision is being applied in Montessori schools today. The role of the adult in this period, the methods of school assessment and the necessary qualifications of teachers are also described.

The empirical part of the thesis describes how the selected Montessori schools implement the Children of the Earth project in practice and whether Montessori's concept, which she invented almost a century ago, can be applied in the current conditions. The survey also looks at how schools prepare children from the 9th grade for the entrance exams to secondary schools. A description of the methods of data collection and analysis is included.

Keywords

Montessori Pedagogy, Adolescent Education, Erdkinder, Children of the Earth, Maria Montessori's Educational Methods, Education in Czech Montessori Schools

Poděkování

Děkuji svému vedoucímu práce Mgr. Anně Klimešové za vstřícnost, ochotu, podporu a podněty. Zároveň bych chtěla poděkovat ZŠ Na Beránku Praha, ZŠ Montessori Kladno a ZŠ Na Dlouhém lánu, kde bylo prováděno mapování, za možnost pozorování a získání cenných poznatků pro mou práci.

Obsah

Úvod.....	8
Teoretická část.....	10
1. Životopis Marie Montessori.....	10
2. Montessori pedagogika.....	14
2.1 Hlavní myšlenky Marie Montessori.....	14
2.2 Principy montessori pedagogiky.....	16
3. Montessori třída.....	22
3.1 Charakteristika připraveného prostředí.....	22
3.2 Věkově smíšené třídy.....	23
4. Vzdělávání podle věku dítěte – teorie vývojových fází.....	25
4.1 Čtyři vývojové fáze.....	26
4.2 Grafické znázornění čtyř vývojových fází dle Marie Montessori.....	27
5. Postavení dospělého v pedagogice Marie Montessori.....	29
6. Historie montessori pedagogiky ve světě.....	32
7. Montessori vzdělávání v České republice.....	35
7.1 Historie montessori pedagogiky v České republice.....	35
7.2 Montessori organizace v ČR.....	36
7.3 Montessori standardy a certifikace.....	38
7.4 Seznam montessori škol v ČR.....	41
8. III. trojročí montessori škol.....	44
8.1 Vzdělávání dospívajících podle Marie Montessori.....	44
8.2 Vzdělávání v III. trojročí montessori škol.....	48
8.2.1 První školy pro dospívající: počátky programu Děti Země.....	48
8.2.2 Montessori metodika výchovy adolescentů v současnosti.....	50
8.2.3 Různé školy – různé podmínky a problémy.....	53
8.3 Vzdělávání v III. trojročí v Česku.....	54
8.4 Hodnocení v III. trojročí.....	55
8.5 Příjímání zkoušky na střední školu – příprava a úspěšnost.....	56
8.6 Učitel v III. trojročí.....	58
8.7 Vzdělávání pedagogů pro III. trojročí.....	59
Empirická část.....	61

9. Mapování realizace konceptu Děti Země ve školách s montessori programem v ČR.....	61
9.1 Cíl mapování.....	61
9.2 Metodika a výběr vzorku škol.....	61
9.3 Škola č. 1: Základní škola Na Dlouhém lánu.....	62
9.3.1 Záznam pozorování.....	63
9.3.2 Rozhovory s pedagogy.....	63
9.3.3 Rozhovory s žáky.....	67
9.4 Škola č. 2: Základní škola Na Beránku.....	68
9.4.1 Záznam telefonického rozhovoru s učitelkou v III. trojročí.....	69
9.5 Škola č. 3: Základní škola Montessori Kladno.....	73
9.5.1 Pozorování a rozhovor s žáky.....	73
9.5.2 Rozhovor s vyučujícím.....	74
9.5.3 Doplnující telefonický rozhovor.....	77
9.6 Shrnutí průzkumu.....	78
Závěr.....	79
Seznam literatury.....	81
Přílohy.....	87

Úvod

Pro svoji závěrečnou práci jsem si vybrala téma, které mě provází již více než osm let. Pro dceru jsem hledala vhodnou základní školu. Dozvěděla jsem se, že se v našem městě bude otevírat nová soukromá škola s montessori programem. Shodou okolností jsem potkala kamarádku, která byla právě přijata na místo učitele v této škole. Zeptala se mě, zda bych chtěla pracovat jako asistent pedagoga, kterého škola hledala. Od září 2016 jsme nastoupily obě, já i dcera.

Než jsem v montessori škole začala pracovat, měla jsem pouze povrchní znalosti o tomto výukovém programu. Věděla jsem jen, že děti pracují individuálně na svých úkolech a učitel neučí frontální formou. Lavice ve třídě nejsou seřazeny v řadách, učí se v souvislostech a aktuální téma se odráží napříč všemi předměty. Nedovedla jsem si představit, jak by takový systém mohl efektivně fungovat.

Existuje rozšířený názor, že děti v montessori školách mají volnost dělat si co chtějí, neučí se a jen si hrají. Děti používají při práci montessori pomůcky, které se hračkám podobají, to je možný důvod, proč si to lidé myslí. Například matematické pomůcky jsou vyrobené ze dřeva a korálek. Jedná se ale o sofistikované systémy, které pomáhají dětem konkretizovat si množství a pochopit základní matematické operace, jako sčítání, odčítání, násobení a dělení, stejně tak číselné řady a koncepce jako desítková soustava či násobky.

Metoda Marie Montessori představuje komplexní a propracovaný vzdělávací systém, který respektuje vývojové fáze dítěte, koresponduje s moderními teoriemi týkajícími se vývojových potřeb dětí. Tento program je efektivní i pro děti s určitým handicapem.

Při práci s dětmi je podle Marie Montessori důležité nepřemýšlet o tom, co je třeba děti naučit, ale snažit se přijít na to, co se děti potřebují dozvědět o světě. Montessori věřila, že každé dítě má vlastní vývojový rytmus a k zdravému rozvoji potřebuje vytvořit bezpečné, klidné, láskyplné a stimulující prostředí, ve kterém může pracovat a spolupracovat. Podporovala děti v jejich přirozeném zájmu o přemýšlení o souvislostech.

Prostředí hraje podle Montessori zásadní roli. Připravené prostředí je takové, které přirozeně podněcuje k učení. Poskytuje dětem svobodu pohybu a možnost samostatné realizace, včetně přístupu k specifickým vzdělávacím pomůckám.

Pedagogika Marie Montessori je postavena na volné práci. Volná práce neznamená, že dítě střídá činnosti bez ukončení nebo že nedělá nic. Někakou činnost si dítě zvolit musí a musí pracovat podle dohodnutých pravidel. Cílem je, aby děti dělaly to, co je vnitřně uspokojuje.

Děti nejsou hodnoceny známkami a učí se ve věkově smíšených třídách, tzv. trojročích. Smyslem věkově heterogenních tříd je vytvořit dětem větší prostor pro kooperaci. Toto uspořádání také přispívá k tomu, že se navzájem nesrovnávají, nesoutěží spolu. Učitel je s dětmi po celou dobu výuky, má o dětech a dění ve třídě přehled, což vede k harmonickému a bezkonfliktnímu prostředí.

Zcela specifické pro montessori je vzdělávání v III. trojročí, které odpovídá 7.–9. třídě klasických škol. Pro toto období vymyslela Maria Montessori koncept, který nazvala „Erdkinder“ neboli „Děti Země“. Hlavní myšlenkou pro tuto věkovou skupinu je mít příležitost pracovat na zemědělském statku nebo v jiném reálném pracovním prostředí, aby děti lépe pochopily vzájemné vztahy mezi člověkem, přírodou a společností. Cílem je podpořit nezávislost, spolupráci a praktické dovednosti, stejně jako pochopení ekonomických a sociálních principů.

V bakalářské práci se zabývám tím, jak se daří projekt Děti Země realizovat v současných českých podmínkách, téměř sto let od doby, kdy Maria Montessori koncept vymyslela. Maria Montessori zakládala školky a školy pro děti do 12 let, a za svého života už nestačila program pro děti ve věku 12–15 let nazvaný Děti Země realizovat. Výzkumným šetřením v montessori školách v ČR mapuji, zda a jak je tento projekt realizován v praxi.

Při práci jsem se potýkala zejména s nedostatečným množstvím a kvalitou zdrojů a literatury dostupné v českém jazyce. Překážkou při zjišťování stavu českého montessori školství a způsobu realizace Děti Země byl rovněž fakt, že neexistuje žádný oficiální seznam montessori škol a ani z Rejstříku škol a školských zařízení MŠMT nelze montessori zaměření školy zjistit.

Teoretická část

1. Životopis Marie Montessori

Maria Montessori (1870 – 1952) byla významná italská lékařka, vědkyně, vzdělávací reformátorka, která svoji vizi nového konceptu ověřovala v praxi a předávala zkušenosti veřejnosti. Dnes se její koncept nazývá **montessori pedagogika**. Její přístup ke vzdělávání dětí byl revoluční a dosud významně ovlivňuje pedagogický svět.

Narodila se 31. srpna 1870 v italském městečku Chiaravalle, kde prožila rané dětství. Její otec Alessandro pracoval ve státní správě a její matka Renilde Stoppani byla výjimečně vzdělaná žena a vášnivá čtenářka knih.¹

Roku 1875 se rodina přestěhovala do Říma, kde Maria navštěvovala nejprve chlapeckou školu. Velmi toužila po dalším studiu, což bylo v tehdejší době u dívek výjimečné. Během vzdělávání začala Maria narážet na překážky, protože v té době nebyl podporován rozvoj kariéry u žen.²

Rodiče se snažili Marii přesvědčit k pedagogické kariéře, učitelství bylo jedním z mála oborů, který byl otevřen ženám. Maria se chtěla stát lékařkou, ale obor byl přístupný jen mužům. V její prospěch intervenoval i papež Lev XIII. Maria se roku 1890 zapsala na univerzitu v Římě, kde studovala matematiku, fyziku a přírodní vědy. Poté jí byl umožněn zápis na lékařskou fakultu. Byla první ženou, která medicínu v Itálii vystudovala.³

Začala pracovat jako asistentka na Univerzitní psychiatrické klinice v Římě. Zaměřila se na studium dětských nervových nemocí a výchovu mentálně postižených dětí. V této době se seznámila s prací a poznatky lékařů Jeana Itarda a Edouarda Séguina o vzdělávání mentálně postižených dětí a byla jimi silně ovlivněna. Přizpůsobila některé z jejich metod pro vlastní vzdělávací přístup, který byl určený pro všechny děti, nejen pro ty s postižením.⁴

Montessori zdůrazňovala význam připraveného prostředí, respektu k dítěti jako jedinečné osobě a důležitost smyslové stimulace a praktických činností

¹ ŠEBESTOVÁ, Věra a ŠVARCOVÁ, Jana. *Maria Montessori - aktuálně*. Praha: Vyšší pedagogická škola (Praha, Česko), 1996.

² MONTESSORI, Maria. *Absorbující mysl: vývoj a výchova dětí od narození do šesti let*. Praha: Portál, 2018. ISBN 978-80-262-1393-2.

³ ZELINKOVÁ, Olga. *Pomoz mi, abych to dokázal: pedagogika Marie Montessoriové a její metody dnes*. Pedagogická praxe (Portál). Praha: Portál, 1997. ISBN 80-7178-071-5. (str. 13)

⁴ STANDING, E. Mortimer. *Maria Montessori: Leben und Werk*. LIT Verlag (Münster, Německo), 2009. ISBN-13 978-3825816223.

v učebním procesu. Velký důraz ve své metodě kladla na to, aby se děti učily skrze svou vlastní zkušenost a objevování.⁵

Roku 1898 Maria porodila chlapce Maria. Otcem byl Giuseppe Montesano, kolega a lékař, s kterým na klinice v Římě spolupracovala. Maria odmítla svatbu, protože vdané ženy v té době nemohly pracovat. Měla před sebou těžké rozhodnutí: syna předala na vychování rodině žijící na venkově nedaleko Říma. Velmi často jej navštěvovala, ale o tom, že je jeho matkou, se Mario dozvěděl až mnohem později.⁶

V letech 1898–1900 byla vedoucí školy pro vzdělávání léčebných pedagogů a zároveň vedla praxi dětské lékařky. Na kongresu v Turíně v roce 1899 přednesla sérii referátů o postavení mentálně postižených dětí ve společnosti. Mentální postižení považovala za problém pedagogický, nikoli lékařský. V témže roce se začala zabývat souvislostí mezi sociálním původem a školní úspěšností. Současně studovala na univerzitě v Římě psychologii a filosofii. V habilitační práci provedla ostrou analýzu stávajícího školského systému a výchovných postupů z hlediska školní hygieny a názorů lékařů. V letech 1904–1908 vedla katedru antropologie na univerzitě v Římě.⁷

6. ledna 1907 v Římě ve čtvrti San Lorenzo otevřela Dům dětí (Casa dei Bambini) pro opuštěné děti předškolního věku. Uplatňovala zde své metody zaměřené na podnětné prostředí. Poprvé zde začala používat materiál pro smyslovou výchovu a k nácviku čtení, psaní a počítání. Součástí programu byly i praktické činnosti, jako úklid. V Římě se podílela na založení první asociace pro šíření jejích metod, která nesla název Opera Montessori.

V USA byl tehdy vydán překlad její knihy *Il Metodo della Pedagogia Scientifica* pod názvem *The Montessori Method: Scientific Pedagogy as Applied to Child Education in the Children's Houses* a stal se bestsellerem. Následovalo vydání v Británii a Švýcarsku. V Itálii vyšlo v roce 1913 autorkou revidované vydání. Ve stejném roce byla kniha vydána v Rusku a Polsku a v roce 1914 v Německu, Japonsku a Rumunsku. Následovalo Španělsko (1915), Holandsko (1916) a Dánsko (1917).

V roce 1909 publikovala výsledky pozorování a pokusů v knize *Il metodo della Pedagogia Scientifica applicato all'educazione infantile nelle Case dei*

⁵ MONTESSORI, Maria. *Objevování dítěte*. Vydání druhé, v Portále první, revidované. Praha: Portál, 2017. ISBN 978-80-262-1234-8.

⁶ PARKER, Ned. *Neobyčejné ženy: Maria Montessori (Extraordinary Women: Maria Montessori)*. [TV cyklus] BBC (Spojené království), 2011.

⁷ ZELINKOVÁ, Olga. *Pomoz mi, abych to dokázal: pedagogika Marie Montessoriové a její metody dnes*. Pedagogická praxe (Portál). Praha: Portál, 1997. ISBN 80-7178-071-5. (str. 13)

Bambini (Metoda vědecké pedagogiky užitá ve výchově dětí v dětských domech), která byla přeložena do více než dvaceti jazyků. Shrnula v ní základní principy své metody. V roce 1913 založila dům dětí v Barceloně a od té doby často pobývala ve Španělsku.⁸

Za života Marie Montessori (v roce 1926) byla do češtiny přeložena jediná její kniha *Příručka vědecké pedagogiky (Manuale di pedagogia scientifica, 1921)*. Autorka v ní vysvětluje funkci didaktického materiálu.⁹

Roku 1929 založila v Helsinkách Association Montessori Internationale (AMI) za účelem ochrany, šíření, správné a důsledné aplikace její pedagogické metody. Její práci po roce 1936, kdy byl ve Vídni založen Montessori-Institut, ocenil i Sigmund Freud. Oba se vzájemně ovlivňovali, ačkoli jejich přístupy byly odlišné. Freud ji obdivoval Montessori za její důraz na dětskou autonomii a za podporu přirozeného vývoje dítěte. Uznával, že montessori metoda podporuje zdravý psychologický a emocionální vývoj dětí.¹⁰

V době nástupu fašismu v Itálii byly montessori myšlenky a metody považovány za hrozbu. Školy Marie Montessori byly zavírány, v Itálii, Německu i Rakousku páleny její knihy. Metoda byla považována za subverzivní a v rozporu s oficiální fašistickou ideologií.

Roku 1939 se vydala spolu se synem do Indie vést výcvikový kurz, po němž mělo následovat přednáškové turné. V Indii nakonec zůstali kvůli válce internováni sedm let. Maria žila v horách na venkovské základně Kodaikanal, kde začala přemýšlet nad povahou vztahů mezi všemi živými věcmi. Téma následně rozvíjela až do konce svého života a nazvala jej kosmická výchova. V Indii přednášela a pomáhala při zakládání škol. Napsala zde knihu *Moc slabých*, která se zabývá právy dítěte a vztahy mezi dospělými a dětmi.

Celý život usilovala o zajištění práv dětí v moderní společnosti. V roce 1947 přednesla v UNESCO přednášku jménem „Výchova a mír“ a dva roky poté obdržela první ze tří nominací na Nobelovu cenu míru.

Do Evropy se definitivně vrátila v roce 1949. Žila v Holandsku a pořádala další přednáškové turné. V roce 1950 vydala knihu *Il segreto dell'infanzia*

⁸ VIÑALS, Dani Cañigüeral. *The Story of Montessori in Barcelona* [online]. Research paper 2018. Dostupné z https://issuu.com/danileina/docs/current_the_story_of_montessori_in_barcelona_dani [cit. 2023-12-07]

⁹ Český překlad je dostupný online v Digitální knihovně AV ČR z <https://kramerius.lib.cas.cz/view/uuid:dc256a2c-d150-45a4-9dad-998ae93e87c8>

¹⁰ LUDWIG, Harald. *Výchováváme a vzděláváme s Marií Montessoriovou: (praxe reformně pedagogické koncepce)*. Vyd. 2. Přeložil Karel RÝDL. Univerzita Pardubice, 2008. ISBN 978-80-7395-049-1.

(německy *Kinder sind anders*, 1952). Její poslední veřejná účast proběhla roku 1952 na 9. Mezinárodním montessori kongresu v Londýně.

Montessori zemřela 6. května 1952 v Noordwijk-aan-Zee v Holandsku v přítomnosti svého syna Maria, kterému přenechala odkaz své práce.¹¹ Nápís na náhrobku Marie Montessori vystihuje hloubku všech jejích myšlenek: „*Prosím, milé děti, všechny vy, které můžete, budujte se mnou mír mezi lidmi na celém světě.*“¹²

¹¹ LUDWIG, Harald. *Výchováváme a vzděláváme s Marií Montessoriovou: (praxe reformně pedagogické koncepce)*. Vyd. 2. Přeložil Karel RÝDL. Univerzita Pardubice, 2008. ISBN 978-80-7395-049-1. (str. 9)

¹² ŠEBESTOVÁ, Věra a ŠVARCOVÁ, Jana. *Maria Montessori - aktuálně*. Praha: Vyšší pedagogická škola (Praha, Česko), 1996.

2. Montessori pedagogika

Montessori je metoda a vzdělávací systém, který klade hlavní důraz na dítě. Reaguje na individuální potřeby každého dítěte. Zahrnuje hluboké porozumění jeho požadavkům a klade důraz na respektování a rozvíjení jeho jedinečné osobnosti.

Jeho hlavním cílem je podporovat kreativní a nezávislé myšlenkové procesy a posilovat dětskou vůli. Důležitým prvkem je poskytování příležitostí pro dítě k dosažení jeho vlastních životních cílů. Jedinec má vrozenou schopnost rozpoznávat a vybírat si, co je pro něj v jeho vývoji podstatné. Role dospělých, ať už rodičů nebo pedagogů, je vytvářet pro děti stimulující prostředí. Dítě si intuitivně osvojuje poznatky o svém okolí, považuje ho za nedílnou součást svého bytí a jeho kvalita může dítě významně ovlivnit.¹³

Každé zdravé dítě má vrozenou touhu po rozvoji a vnímá své okolí jako komplexní celek. Prostředí ve škole by mělo dětem poskytnout pocit bezpečí a soukromí, respektovat jejich jedinečnost a nabídnout prostor pro experimentování a objevování. Současná společnost očekává, že děti budou schopné a kompetentní, což je v souladu s vizí Montessori z roku 1909.^{14 15}

2.1 Hlavní myšlenky Marie Montessori

Sebeutváření

Dítě utváří samo sebe přes pohyb, práci se zapojením rukou, opakováním a soustředěnou činností. Při raném vzdělávání je třeba nabízet dítěti činnosti, při kterých zapojuje ruce a pohyb. Psychická a fyzická stránka jsou neoddělitelné. Ruka je nástroj ducha.¹⁶

Aktivita, průzkum, objevování

Dítě se nejlépe učí svojí vlastní aktivitou. Dospělí tedy mají dítě podporovat ve vlastním zkoumání, objevování a samostatnosti. Činnosti, které již dítě

¹³ MONTESSORI, Maria. *Tajuplné dětství*. Praha: Nakladatelství světových pedagogických směrů, 1998. ISBN 80-86189-00-7.

¹⁴ KOPŘIVA, Pavel. *Respektovat a být respektován*. 2. vyd. Kroměříž: Spirála, 2006. ISBN 80-901873-7-4.

¹⁵ MONTESSORI, Maria. *Tajuplné dětství*. Praha: Nakladatelství světových pedagogických směrů, 1998. ISBN 80-86189-00-7.

¹⁶ ZELINKOVÁ, Olga. *Pomoz mi, abych to dokázal: pedagogika Marie Montessoriové a její metody dnes*. Pedagogická praxe (Portál). Praha: Portál, 1997. ISBN 80-7178-071-5. (str. 17)

ovládá, dělá dále samostatně. Pro motivaci dítěte není třeba používat vnější odměny.

Zájem a soustředění

Dítě se nejlépe učí, pokud o „věci“ samo projeví zájem. Montessori přístup klade důraz na senzitivní fáze v raném vývoji, kdy dítě z vnitřní potřeby projevuje zájem o určité činnosti. Současně však upozorňuje na individualitu každého dítěte. Ukazuje také zájem dětí o soustředěné opakování činností, které je cestou k proměně osobnosti.

Úcta, respekt, partnerství

Děti si potřebují vybudovat svoji vlastní sebeúctu a budovat svoji ohleduplnost a respekt k druhým. Rodina by měla u dětí vytvářet vztah k vlastnímu tělu a jeho potřebám. V montessori škole děti pracují na malých koberečích, kde mají svůj prostor. Je kladen důraz na dodržování pravidel, slušné chování, aby bylo všem spolu dobře. Buduje se úcta k prostředí, k přírodě, posiluje se ekologické myšlení. Děti se učí být samy sebou, a také být ohleduplní k druhým. Budují se dobré vztahy, komunita. Dospělí s dětmi komunikují v partnerském duchu, děti potřebují od dospělých pevný, jasný a důsledný řád. V montessori není důraz na soutěžení, ale na vzájemnou pomoc a spolupráci mezi dětmi.

Nezávislost, samostatnost a odpovědnost

Děti jsou vedeny k nezávislosti a svobodnému jednání. Avšak svoboda a disciplína mají být jako „dvě strany jedné mince“. Děti si mohou vybírat kde, jak, s kým, co a jak dlouho budou dělat, a to v rámci jasných hranic. Co si dítě vybere, je potřeba také dokončit. Děti jsou tedy do svobody postupně provázeny tak, aby dokázaly za svoji volbu nést také odpovědnost.

Celostní učení

Dětem při učení pomáhá postup od celku k detailu. Proto se nejdříve představují témata celkově. Při učení se postupuje od jednoduchého ke složitějšímu, od konkrétního k abstraktnímu. Důležité je také propojení fyzické, psychické i emocionální složky do celostního přístupu v učení.

Vzdělávání pro život

Dítě mívá ke světu a jeho fungování mnoho otázek, například: Proč se to učím? Je to smysluplné? Jak jsme jako lidé propojení mezi sebou? Jaká propojení fungují na Zemi, v ekologii, ve vesmíru? Učení by mělo být vedeno tak, aby mohly děti témata propojovat s realitou a uplatněním v každodenním životě. Měly by se naučit kriticky myslet, komunikovat, řešit problémy, plánovat si a organizovat svoji práci.

Harmonie, vzdělávání pro mír

Děti potřebují prohlubovat svoji schopnost soustředění a vnitřního klidu. To jim potom pomáhá lépe naslouchat a vnímat druhé a být tak v harmonii se světem. V montessori programu se provádějí také cvičení ticha, techniky ke ztišení a relaxaci.

2.2 Principy montessori pedagogiky

Hlavním mottem montessori pedagogiky jsou slova dítěte, které se obrátilo s prosbou na Marii Montessori: „Pomoz mi, abych to dokázal sám.“ Znamená to dát dítěti prostor a čas. Pomáhat mu, až když si o pomoc samo řekne.

Montessori věřila, že každé dítě má svůj vlastní vývojový rytmus a ke zdravému rozvoji potřebuje vytvořit bezpečné, tiché, láskyplné, podporující a podnětné prostředí, v kterém může pracovat a spolupracovat. Podporovala děti v jejich přirozeném zájmu o přemýšlení o souvislostech.

Při práci s dětmi je podle Marie Montessori důležité nepřemýšlet o tom, co je třeba děti naučit, ale snažit se přijít na to, co se dítě samo potřebuje dozvědět a naučit pro svoji nezávislost a svůj zájem.

Absorbující mysl

Maria Montessori zjistila, že děti v předškolním věku své prostředí „absorbují“. Věci kolem si nejen prohlížejí a vnímají je zrakem a pamětí, ale také je celkově vstřebávají a budují z nich svoji osobnost. Tento jev nazvala absorbující mysl. Dle Marie Montessori je tato mysl univerzální a vrozená všem lidem, je to odpověď na to, proč se děti učí tak snadno a rychle. Absorbující mysl funguje jako mořská houba, nasává vše, co ji obklopuje, bez posuzování, hodnocení či výběru. Proto se malé děti tak snadno naučí např. cizí jazyk.¹⁷

¹⁷ MONTESSORI, Maria. *Absorbující mysl: vývoj a výchova dětí od narození do šesti let*. Praha: Portál, 2018. ISBN 978-80-262-1393-2.

Vývojové fáze

Podle Marie Montessori prochází dítě od narození do dospělosti čtyřmi fázemi vývoje, během kterých je dítě zvláště vnímavé nebo citlivé na určité druhy podnětů z okolí a rychle se v dané oblasti učí. Během těchto fází má dítě zvýšený zájem o určité aktivity nebo oblasti vědomostí a tato období jsou ideální pro zavedení specifických učebních zkušeností.¹⁸ Více v kapitole 4. Vzdělávání podle věku dítěte – teorie vývojových fází.

Praktický život

Praktický život je oblast vzdělávání zařazená do předškolního věku dětí. Zahrnuje činnosti a aktivity, na kterých děti trénují praktické činnosti potřebné pro svoji každodenní sebeobsluhu, péči o své věci a věci ve svém prostředí.

Materiály a aktivity jsou navrženy a předkládané dětem tak, aby při nich rozvíjely své pohybové, psychomotorické a sociální dovednosti. Učí se správně zacházet a manipulovat s předměty a různými nástroji, například nalévají vodu, stříhají, zapínají knoflíky, zavazují tkaničky. Učí se přenášet židličku, potichu zavřít dveře, používat kapesník, obléknout se, starat se o květinu, prádlo a nádobí a další praktické činnosti. Součástí oblasti „praktický život“ jsou také pohybová cvičení na linii, zdvořilostní cvičení, cvičení ticha.

K trénování a zvládnutí praktických činností jsou však děti v montessori programu vedeny také v dalších vývojových fázích ve školním vzdělávání. Klade se důraz na zapojení dětí do úklidu, samostatnost při přípravě obědů, tvoření a vyrábění praktických předmětů a výrobků, zvládnutí různých pracovních činností. Velmi důležité je zařazení praktických činností do vzdělávání také ve třetí vývojové fázi v období dospívání.¹⁹

Ruka je nástroj ducha

U dětí v první vývojové fázi Montessori vyzorovala rychlejší rozvoj a lepší psychickou vyrovnanost, když mohly volně uplatňovat svou zručnost a pohybovou aktivitu. Hmat je důležitý pro pochopení vjevů, rozvoj myšlení a řeči. Co neprojde rukou či jinými smysly, nemůže být v hlavě. Podle Marie Montessori je ruka nástroj ducha. Proto je v montessori pedagogice kladen velký důraz na práci s hmatovým materiálem, tzv. didaktickými pomůckami.

¹⁸ MONTESSORI, Maria. *Od dětství k dospívání*. Praha: Triton, 2011. ISBN 978-80-7387-478-0. (str. 15-16)

¹⁹ ŠEBESTOVÁ, Věra a ŠVARCOVÁ, Jana. *Maria Montessori - aktuálně*. Praha: Vyšší pedagogická škola (Praha, Česko), 1996.

Didaktický materiál

Montessori připravila pro učení dětí specifický materiál a pomůcky. Popsala také pravidla a postupy pro práci s nimi, aby byl přínos při učení co nejvíce efektivní. Pomůcky by měly u dětí budit zvědavost a motivovat je k činnosti. Po seznámení s pravidly práce s danou pomůckou jsou děti povzbuzovány k samostatné práci, což podporuje jejich nezávislost již od raného věku. Mnoho z těchto pomůcek obsahuje prvek sebekontroly, což umožňuje dětem dosáhnout cíle samostatně a učit se z chyb. Děti tak procházejí přirozeným procesem poznání, který zahrnuje „aha efekt“. Zájem o tyto pomůcky je dále zvyšován jejich promyšleným uspořádáním a uložením.

Systém pomůcek je rozdělen do pěti skupin:

1. **Cvičení praktického života** – je zaměřeno na osobní sebeobsluhu dítěte, údržbu prostředí, praxi v tichu a soustředění, různé praktické úkoly.
2. **Smyslový materiál** – je nástrojem pro rozvoj smyslového vnímání, umožňuje dítěti hlubší a přesnější pochopení světa kolem sebe, zapojuje všechny smysly.
3. **Jazyk** – tyto pomůcky pomáhají dítěti nejen rozšiřovat slovní zásobu a správně pojmenovávat objekty, ale také jej učí rozpoznávat písmena a čísla a upevňovat si je v paměti. Dítě si tímto způsobem buduje systém pojmů.
4. **Matematika** – matematika je v montessori pedagogice je pojmána jako klíč k porozumění světa. Materiály využívané v matematice pomáhají dítěti formovat numerické a prostorové koncepty.
5. **Kosmická výchova** – představuje ucelenost všech věcí a integraci různých témat z oblastí, jako je geografie, přírodní vědy, historie, později také z fyziky a chemie. V tomto oboru nejsou předměty izolované, ale vzájemně propojené. Kosmická výchova vede dítě k hledání inspirace v okolí a kladení otázek, které se týkají jeho vlastní identity, původu a smyslu existence. Společně tyto oblasti obsahují přibližně sto základních demonstračních aktivit, každá s logickým postupem. Při každé aktivitě je důležité dodržet stanovený postup a principy.²⁰

²⁰ SINGULE, František. *Současné pedagogické směry a jejich psychologické souvislosti*. Odborná literatura pro veřejnost. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1992. ISBN 80-04-26160-4.

Celostní učení a propojení výuky

V montessori školách by měly být výukové materiály připravovány tak, aby se dítě učilo v souvislostech, aby byly propojovány všechny vzdělávací oblasti. Při práci se postupuje od konkrétního k abstraktnímu. Proces učení zahrnuje tělesné i duševní aktivity. Dítě se učí zpracovávat témata, vytvářet myšlenkové mapy, osnovy práce, plány realizace, kooperovat, vyhledávat informace, zpracovávat je a výsledek práce prezentovat.²¹

Třístupňová vyučovací lekce

„Verbální komentář je často zbytečný. V mnoha případech stačí dítěti jen ukázat, jak se s pomůckou pracuje. Jestliže učitelka musí doprovodit návod k činnosti slovy, měla by dbát na to, aby byla co nejstručnější.“ — Maria Montessori²²

Třístupňová vyučovací lekce je klíčovou složkou montessori pedagogiky. Pomáhá dětem osvojit si nové dovednosti a poznatky. Zaměřuje se na postupné vedení dítěte k samostatnému porozumění a zvládnutí nově získaného materiálu či konceptu. Používá se převážně pro předškolní děti, přeneseně také pro starší děti, už se ale netýká jen pomůcek, ale i principů učení. Při vývoji této metody se Maria Montessori inspirovala metodikou Eduarda Séquia, který svou výzkumnou práci zaměřil na vzdělávání a léčbu osob s mentálním postižením.

- **První fáze:** v tomto úvodním kroku učitel nebo spolužák ukazuje dítěti nový materiál nebo ideu. Dítě v tomto okamžiku aktivně sleduje, jak se s materiálem pracuje.
- **Druhá fáze:** po úvodním seznámení dítě začíná aktivně pracovat s materiálem či konceptem. Prozkoumává, zkouší a opakovaně pracuje s daným materiálem, čímž získává hlubší pochopení. Učitel sleduje, zda pochopilo zadání a zda pracuje s pomůckou správně.
- **Třetí fáze:** v poslední fázi dítě dosáhne plného pochopení daného materiálu či konceptu a je připraveno jej využívat nezávisle. Mnohé montessori pomůcky jsou vytvořeny tak, aby podporovaly možnost samostatné kontroly chyb, děti si tak mohou opravovat své chyby bez pomoci zvenčí. V této etapě může dítě také prezentovat své pochopení ostatním nebo učiteli.

²¹ RÝDL, Karel. *Principy a pojmy pedagogiky Marie Montessori*. Učební pomůcka pro veřejnost. Praha: Public History, 1999. ISBN 80-902193-7-3.

²² MONTESSORI, Maria. *Objevování dítěte*. Vydání druhé, v Portále první, revidované. Praha: Portál, 2017. ISBN 978-80-262-1234-8.

Svobodná volba práce

Děti si samy rozhodují, s jakými materiály nebo v jaké učební oblasti chtějí pracovat, o čem chtějí získat další informace, kde budou ve třídě pracovat. Mohou pracovat samostatně, ve dvojici, nebo ve skupině. Volná práce neznamená, že děti mohou činnosti měnit libovolně nebo nedělat nic. Je nutné, aby si vybraly konkrétní činnost a dodržovaly dohodnutá pravidla. Hlavním cílem je, aby děti dělaly to, co je opravdu naplňuje. Tento koncept volné práce je základním kamenem montessori pedagogiky. Při výuce je jasně zřetelné, že volná práce je pro děti nejen oblíbená, ale často i nejúčinnější forma učení.²³

Partnerské učení

*„Není lepší cesty, jak se něco dobře naučit, než to vyučovat, a něco vyučovat často znamená učit se to dvakrát. Partnerské učení je postupem, který může prospět vyučujícímu i dítěti. Dobré výsledky vyplývají z ovzduší spolupráce při učení, ze zážitku společného cíle a ze vzniku sociálních vazeb.“*²⁴

Díky mnoha svým pozorováním přišla Maria Montessori na myšlenku, že starší děti velmi rády pomáhají mladším dětem, cítí se důležitě, když mohou mladším spolužákům ukázat, jak mají pracovat s různými školními pomůckami a jak řešit nějaké úlohy. Díky této spolupráci se mladší děti učí něco nového a je jim to podáno pro ně pochopitelnějším způsobem dětmi staršími. Starší děti si tak posilují své znalosti a učí se, jak učit, což je cenná dovednost, kterou si mohou odnést do budoucna. Posiluje to jejich sebevědomí a pocity kompetence. Nejvíce se učíme tím, když dané učivo někomu předáváme.^{25 26}

Sebekorekce – práce s chybou

Chyba není něco, za co by děti měly být trestány nebo záporně hodnoceny; je ukazatelem toho, co mají ještě dále procvičit. Dětem by měla být umožněna

²³ *Principy Montessori* [online], 2023. Montessori ČR, z.s. Dostupné z <https://www.montessoricr.cz/objevte-montessori/zakladni-principy> [cit. 2023-12-07]

²⁴ FISHER, Robert. *Učíme děti myslet a učit se: praktický průvodce strategiemi vyučování*. 2. vyd. Přeložil Karel BALCAR. Pedagogická praxe. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-966-6.

²⁵ STANDING, E. Mortimer. *Maria Montessori: Leben und Werk*. LIT Verlag (Münster, Německo), 2009. ISBN-13 978-3825816223.

²⁶ RÝDL, Karel (ed.). *Metoda Montessori pro naše dítě: inspirace pro rodiče a další zájemce*. Pardubice: FF Univerzity Pardubice, 2006. ISBN 80-7194-841-1.

sebekorekce, což znamená, že mají možnost opravit své vlastní chyby a učit se z nich.²⁷

Maria Montessori často zdůrazňovala, že chybné chování by nemělo být trestáno. Místo toho bychom měli dítě vnímat jako jedince, který potřebuje pomoc. Obdobně odměňování dětí za dobře odvedenou práci není ideální, protože se neučí pro učitele či rodiče, ale pro svůj vlastní rozvoj.

System hodnocení

Při učení je klíčová zpětná vazba, nikoli hodnocení pomocí známek. Zpětná vazba poskytuje konstruktivní informace, neponižuje, netrestá ani neodměňuje. Na rozdíl od hodnocení známkami, které může vést k porovnávání dětí ve třídě a k vnímání spolužáků jako soupeřů místo potenciálních spolupracovníků, se montessori přístup zaměřuje na individuální pokrok. Děti vědí u koho hledat radu. Učitel hodnotí jednotlivé úspěchy a oblasti pro zlepšení dítěte na základě školních prací a poznámek, které si o dítěti průběžně vede.²⁸

Inkluzivní prostředí

Ve školách s programem montessori pracují děti ve věkově smíšených skupinách a jsou vedeny k vzájemné toleranci a respektu k individuálním potřebám. Proto se zde také nabízí vytváření inkluzivního prostředí integrací dětí z různého sociálního a kulturního prostředí, a také dětí se speciálními potřebami. Protože jsou při učení děti vedeny ke vzájemné spolupráci a pomoci, nejsou srovnávány mezi sebou, ale oceňuje se vlastní pokrok každého jedince, mohou zde děti s nějakým handicapem být dobře přijaty a s podporou potřebných podpůrných opatření, úpravou výukových materiálů a asistencí se vzdělávat společně s ostatními.²⁹

²⁷ STANDING, E. Mortimer. *Maria Montessori: Leben und Werk*. LIT Verlag (Münster, Německo), 2009. ISBN-13 978-3825816223.

²⁸ *Hodnocení a sebehodnocení žáků* [online], 2023. ZŠ a Montessori MŠ Prachatice. Dostupné z <https://www.narodka.cz/pravidla-hodnoceni-zaku.html>

²⁹ ANDERLIK, Lore. *Jedna cesta pro všechny! Život s Montessori. Montessori terapie a léčebná pedagogika v praxi*. Praha: Montessori ČR, 2019. ISBN 978-80-906627-5-9.

3. Montessori třída

Dalším pilířem montessori pedagogiky je koncept „připraveného prostředí“. Tento termín označuje prostor, který je systematicky a cíleně upraven tak, aby odpovídal potřebám, zájmům a vývojovým fázím dětí. Cílem připraveného prostředí v montessori pedagogice je vytvořit motivační prostředí, které podporuje samostatné a smysluplné učení a touhu po zkoumání. Hlavní součástí připraveného prostředí je montessori didaktický materiál.

Připravené prostředí pro program dospívajících je **výuková farma**. Tento přístup je založen na myšlence, že práce v přírodním a farmářském prostředí poskytuje dospívajícím bohaté příležitosti k učení, osobnímu rozvoji a získání praktických dovedností. Pro městské montessori školy, které nemají přístup k farmě nebo venkovskému prostředí, se obvykle hledají alternativní způsoby, jak integrovat praktické a prožitkové učení do výuky. To může zahrnovat práce na městských zahradách, projekty zaměřené na komunitu, praxi v reálném pracovním prostředí, a další různé aktivity, které napodobují principy učení založené na praktické práci a objevování světa kolem sebe.³⁰

3.1 Charakteristika připraveného prostředí

Organizovanost a struktura

Prostor je logicky a přehledně uspořádán, což umožňuje dětem dobrou orientaci, samostatný úklid a celkově větší samostatnost při organizaci vlastního učení.³¹

Estetická hodnota a minimalistický přístup

Design prostředí klade důraz na estetiku a jednoduchost, což vede k atmosféře klidu a napomáhá soustředění.

Dostupnost materiálů

Všechny učební pomůcky jsou umístěny tak, aby byly pro děti snadno dostupné. Toto uspořádání stimuluje jejich samostatnost a vnitřní touhu učit se.

³⁰ *Principy Montessori* [online], 2023. Montessori ČR, z.s. Dostupné z <https://www.montessoricr.cz/objevte-montessori/zakladni-principy> [cit. 2023-12-07]

³¹ *Principy Montessori* [online], 2023. Montessori ČR, z.s. Dostupné z <https://www.montessoricr.cz/objevte-montessori/zakladni-principy> [cit. 2023-12-07]

Praktické a funkční nástroje

Montessori materiály jsou specificky vytvořeny tak, aby odpovídaly vývojovým potřebám daného věku a byly efektivní pro cílové učební dovednosti. Důležité hledisko je také možnost sebekontroly. V předškolním věku se preferují pomůcky z přírodních materiálů.^{32 33 34}

Samostatnost ve výběru

Děti mají svobodu ve výběru svých aktivit, což rozvíjí jejich vnitřní motivaci a zájem o učení.³⁵

3.2 Věkově smíšené třídy

Podle Marie Montessori by vzdělávací prostředí mělo reflektovat různorodost a komplexnost skutečného světa. Nejlepší způsob, jak toho dosáhnout, je vytvoření věkově smíšených tříd, tzv. **trojročí**. Tento přístup spočívá v tom, že jsou děti různého věku umístěny do jedné třídy. I. trojročí je věk 6–9 let, II. trojročí věk 9–12 let a III. trojročí věk 12–15 let. Toto členění odpovídá vývojovým fázím vývoje dle Marie Montessori.

Věkově smíšené třídy by měly odpovídat těm vývojovým fázím, ve kterých mají děti podobné potřeby a nároky. První – raná – vývojová fáze se pro velké rozdíly mezi potřebami dětí dělí na děti do 3 let a třídu pro věk 3 až 6 let. V dalších dvou vývojových fázích by se mohly společně vzdělávat děti ve věku 6–12 let a 12–18 let. Z organizačních důvodů nastavených školskými systémy daných zemí a kvalifikovaností učitelů, však zpravidla dělíme děti ve věku 6–15 let na tři školní trojročí. První trojročí je pro věk asi 6–9 let, druhé pro 9–12 let a třetí pro 12–15 let. V některých školách v zahraničí fungují modely pro společné vzdělávání dětí v montessori třídách do věku 18 let, co však nelze realizovat v ČR, kde je vzdělávání jasně odděleno na základní a střední.

Montessori systém nerozděluje děti podle věku. Smyslem věkově heterogenních tříd je vytvořit dětem ve třídě větší prostor pro kooperaci. Často

³² MONTESSORI, Maria. *Absorbující mysl: vývoj a výchova dětí od narození do šesti let*. Praha: Portál, 2018. ISBN 978-80-262-1393-2.

³³ MONTESSORI, Maria. *The Montessori Method*. Schocken Books, 1991. ISBN-13 9780805209228.

³⁴ STANDING, E. Mortimer. *Maria Montessori: Leben und Werk*. LIT Verlag (Münster, Německo), 2009. ISBN-13 978-3825816223.

³⁵ RÝDL, Karel (ed.). *Metoda Montessori pro naše dítě: inspirace pro rodiče a další zájemce*. Pardubice: FF Univerzity Pardubice, 2006. ISBN 80-7194-841-1.

se děti učí lépe od svých vrstevníků než od dospělých, kteří nemusí vždy správně odhadnout množství podávaných informací a zda jsou předávané informace srozumitelné. Schopnost dětí vysvětlit něco jinému dítěti je známkou hlubokého porozumění danému tématu. Děti, které jsou ve svém vývoji napřed nebo pozadu oproti vrstevníkům, mohou najít společníky a učební partnery mezi staršími nebo mladšími žáky. Toto uspořádání nabízí další výhody, jako jsou rozvoj empatie, trpělivosti, tolerance, pečovatelských dovedností. Věkově smíšené skupiny přirozeně přispívají k prevenci šikany.³⁶

³⁶ *Věkově smíšené skupiny* [online], 2023. Montessori ČR, z.s. Dostupné z <https://www.montessoricr.cz/objevte-montessori/slovnicek/152-v/442-vekove-smisene-skupiny> [cit. 2023-12-07]

4. Vzdělávání podle věku dítěte – teorie vývojových fází

„A přesto se v těchto nevyhraněných organismech skrývá nesmírná energie, jakási tvořivá lidská esence, která způsobí, že vznikne člověk dané doby, který se stane součástí okolní civilizace. Se svou schopností absorbovat okolní kulturu se dítě vydává na typicky lidskou cestu osobního rozvoje.“ — Maria Montessori³⁷

Maria Montessori při své práci vyzorovala, že se u dětí při vývoji střídají časové úseky, kdy jsou děti zvláště citlivé na určité typy informací a stimulů z prostředí. Dítě se přirozeně soustředí na některé aspekty svého okolí a učení v těchto fázích je zvláště účinné. Čtyři vývojové fáze pokrývají různá věková rozmezí a jsou spojeny s různými typy učení a rozvoje.

Marie Montessori předpokládala, že v narozeném dítěti je spontánní tvořivá energie, která pomocí působení vnějšího světa staví jeho vlastní duševní svět. Myšlenku senzitivních fází převzala od holandského biologa de Vriese. Ten vyzoroval, že se v určitých fázích vývoje živočichů střídají období, ve kterých se některé instinkty mění, ztrácí, vrací a zase objevují jiné.

Maria Montessori vymyslela teorii vývoje, podle které se struktury, které řídí růst a psychický vývoj, nazývají *absorbující duch*. Vitální pohon je *horme*. *Nebula* a senzitivní periody se svými mechanismy jsou specifické lidské kvality. Mohou se uskutečňovat pouze ve svobodném jednání.

Horme – základní vitální pohon, který je vrozený, mění svou strukturu v průběhu růstu, projevuje se silným zájmem o určitou činnost.

Nebula – tvořivá energie, která vede dítě k absorbování vnějšího světa (Montessori používá příměr k mlhovině, ze které se může zrodit hvězda).

Absorbující duch – nevědomá činnost vnitřní biologické inteligence dítěte, kdy spontánně nasává a vstřebává všechny podněty ze svého okolí, nedokáže je nijak vědomě třídit a vyhodnocovat.^{38 39}

³⁷ MONTESSORI, Maria. *Absorbující mysl: vývoj a výchova dětí od narození do šesti let*. Praha: Portál, 2018. ISBN 978-80-262-1393-2.

³⁸ MONTESSORI, Maria. *Absorbující mysl: vývoj a výchova dětí od narození do šesti let*. Praha: Portál, 2018. ISBN 978-80-262-1393-2.

³⁹ ZELINKOVÁ, Olga. *Pomoz mi, abych to dokázal: pedagogika Marie Montessoriové a její metody dnes*. Pedagogická praxe (Portál). Praha: Portál, 1997. ISBN 80-7178-071-5. (str. 29–31)

4.1 Čtyři vývojové fáze

Podle Marie Montessori má každá vývojová fáze jiné potřeby. Fáze trvá 6 let a je rozdělena na dvě další periody. Končící fáze ovlivňuje fázi novou. Dobu obrovského úsilí následuje doba odpočinku. Montessori navrhla, jaké potřeby v jednotlivých obdobích podpořit. Podle ní jsou v prvních třech letech života položeny základy lidské osobnosti.⁴⁰

První vývojová fáze

ÚTLÉ DĚTSTVÍ (formování člověka) je období 0–6 let, vrchol fáze je okolo 3. roku. V tomto období se dítě zaměřuje na základní pohyb, jemnou motoriku, řeč a začátky sociálního chování. Potřebuje svět prožívat, uchopit, nevysvětlovat.

Druhá vývojová fáze

DĚTSTVÍ (vývoj člověka) je období 6–12 let, vrchol fáze okolo 9. roku. Toto období je dobou odpočinku, tělesné a duševní síly. Charakterické pro toto období je touha objevovat, vydávat se ven z bezpečného prostředí. Morálka a spravedlnost jsou velká témata. Více spolupráce, družení a zodpovědnosti. Myšlení přechází k abstraktnímu vnímání, děti v tomto období rády používají svoji představivost.

Třetí vývojová fáze

DOSPÍVÁNÍ (puberta) je období 12–18 let, vrchol fáze je okolo 15. roku. Charakteristická je pro toto období potřeba ekonomické nezávislosti a vlastní svébytnosti. Potřebují nalézt své místo ve společnosti. Proměňují se fyzicky i psychicky, jsou citlivější, zranitelnější, náladoví, pochybují, jsou nerozhodní, senzitivní k důstojnosti člověka, mají pocit, že musí změnit svět, pocítují beznaděj. Vstupují do sociálních vztahů, snaží se o vytvoření nového vztahu k sobě samému. Už je nelze vnímat jako děti.^{41 42}

⁴⁰ MONTESSORI, Maria. *Tajuplné dětství*. Praha: Nakladatelství světových pedagogických směrů, 1998. ISBN 80-86189-00-7.

⁴¹ ZELINKOVÁ, Olga. *Pomoz mi, abych to dokázal: pedagogika Marie Montessoriové a její metody dnes*. Pedagogická praxe (Portál). Praha: Portál, 1997. ISBN 80-7178-071-5. (str. 34)

⁴² MONTESSORI, Maria. *Absorbující mysl: vývoj a výchova dětí od narození do šesti let*. Praha: Portál, 2018. ISBN 978-80-262-1393-2.

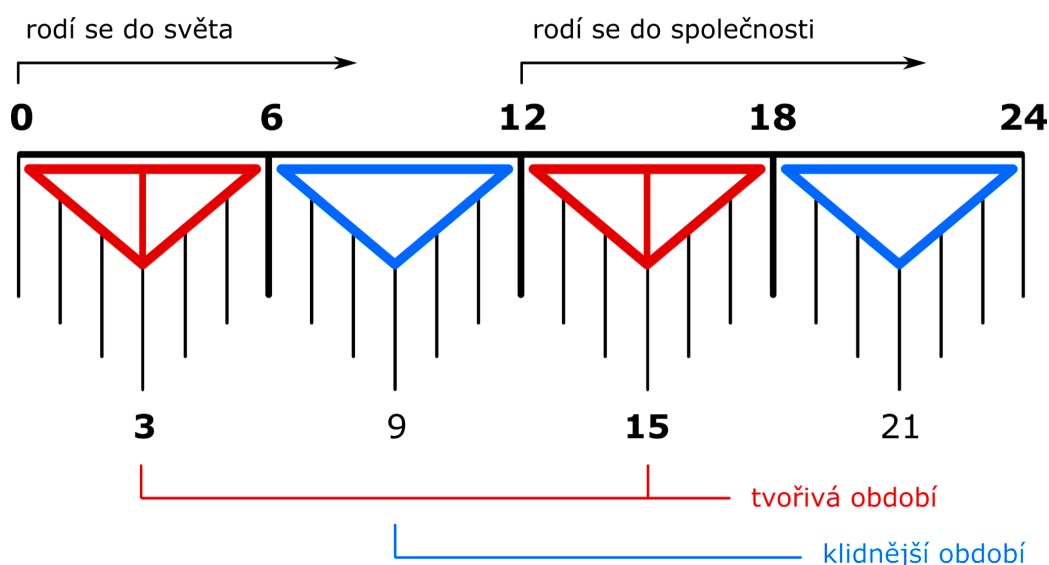
Čtvrtá vývojová fáze

DOSPĚLOST (zklidnění a přechod do dospělosti) je období 18–24 let, vrchol je okolo 21. roku. Pro tuto fázi je charakteristická nezávislost, touha pomáhat druhým. Touží po nových informacích a zdokonalují ty staré. Hledají pracovní uplatnění. Je to čas, kdy hledají svou cestu v životě a upevňují svou osobní identitu.⁴³

4.2 Grafické znázornění čtyř vývojových fází dle Marie Montessori

Marie Montessori představila dvě grafická znázornění ilustrující její teorii vývojových fází. Jedno z nich nazývá „flower bulb“ („cibulka“) a plyne z něj nesouměrnost vývojových fází s důrazem na dvě periody: útlé dětství a dospívání. Druhý graf je geometrický a čtyřmi trojúhelníky znázorňuje cykličnost vývoje a periodické opakování tvořivých a klidnějších období.⁴⁴

Čtyři fáze vývoje – „Konstruktivní rytmus života“

⁴³ MONTESSORI, Maria. *Tajuplné dětství*. Praha: Nakladatelství světových pedagogických směrů, 1998. ISBN 80-86189-00-7.

⁴⁴ MONTESSORI, Maria. *The Four Planes of Education*. AMI, 1951. Dostupné online z <https://www.rhymeandreasonacademy.com/wp-content/uploads/2023/06/Four-Planes.pdf> [cit. 2023-12-07]

Graf zobrazuje, jak se vývoj opakuje po šestiletých periodách, přičemž v každé fázi nastupují nová témata, která dítě a později dospívajícího fascinují, zaobírá se jimi. Každá fáze má své maximum přibližně uprostřed časového období, například okolo 3. roku v první šestileté fázi.

Maximum zároveň rozděluje fázi na dvě poloviny, kdy v první jedinec přijímá množství informací o tématech, která ho fascinují a v druhé si tyto informace zařazuje a třídí.

- Levá strana trojúhelníku – dítě se otevírá souboru určitých zážitků a následně k jejich osvojení nebo zdolání.
- Pravá strana trojúhelníku – reprezentuje uzavírání této fáze života a přípravu na otevření další fáze s novým vnímáním a charakteristikami.
- Modrá barva trojúhelníku – klidná fáze rovnoměrného růstu..
- Opozičně červená barva – velmi dynamická, tvořivá fáze.⁴⁵

Ve všech fázích se mohou vyskytnout tzv. **senzitivní fáze**. Podle Montessori jsou senzitivní období etapami v dětském věku, kdy je dítě zvláště otevřené pro nabytí nových dovedností. V těchto momentech je značně vnímavé a připravené na učení se určitým schopnostem. Pokud se tyto příležitosti nevyužijí, dítě tuto citlivost postupně ztrácí. Časování těchto období se liší podle individuálního vývoje jednotlivých dětí.⁴⁶

⁴⁵ MONTESSORI, Maria. *The Four Planes of Education*. AMI, 1951. Dostupné online z <https://www.rhymeandreasonacademy.com/wp-content/uploads/2023/06/Four-Planes.pdf> [cit. 2023-12-07]

⁴⁶ MONTESSORI, Maria. *Tajuplné dětství*. Praha: Nakladatelství světových pedagogických směrů, 1998. ISBN 80-86189-00-7.

5. Postavení dospělého v pedagogice Marie Montessori

Rodič

Ačkoliv knihu určenou specificky pro rodiče Maria Montessori nikdy nenapsala, její knihy *Objevování dítěte* a *Absorbující mysl* jsou pro jejich hluboké porozumění dětskému vývoji a výchově často doporučovány rodičům.

Montessori se sice primárně soustředila na vytváření pedagogického materiálu a výzkum v oblasti vzdělávání, ale většina jejích prací je určena pro širší publikum včetně vzdělávacích pracovníků a zájemců o její metodu. Vhodný rodičovský přístup k výchově je odvozen spíše z jejích doporučení pro učitele.

Rodiče mohou na základě poznatků Marie Montessori vytvářet domácí prostředí, které odráží montessori principy jako podporu samostatnosti, respekt k dětskému rytmu a zájmu, a poskytovat příležitosti pro praktické životní dovednosti.⁴⁷

Učitel

Učitel hraje v montessori pedagogice klíčovou úlohu, na jeho osobnost jsou kladeny velké nároky. Podle Marie Montessori by měl učitel projevovat hluboký a osobní respekt k osobnosti dítěte a mít dobré porozumění vývojovým potřebám dětí v určitém věku.

Učitel by měl být morálně vyspělou osobností s velkou schopností empatie a tolerance k duši a potřebám dítěte. Je důležité, aby učitel působil na děti přirozenou a laskavou autoritou. Autorita učitele nemá působit dominantně. Učitel je spíše průvodce a facilitátor, který pomáhá dětem objevovat a učit se na základě jejich vlastních osobních možností a zájmů.

Učitel respektuje děti, které pracují, a neruší je, stejně tak respektuje děti, které se potýkají s chybami, a neopravuje je okamžitě. Je důležité nechat děti, které odpočívají nebo sledují práci ostatních, bez zasahování nebo nucení k činnosti. Učitel se snaží motivovat děti k práci s materiálem, který je k dispozici v jejich prostředí.

Úkolem učitele je podle Marie Montessori vytvořit a udržovat pečlivě připravené prostředí. Má zvládnout používání výukových pomůcek a ukázat

⁴⁷ ZELINKOVÁ, Olga. *Pomoz mi, abych to dokázal: pedagogika Marie Montessoriové a její metody dnes*. Pedagogická praxe (Portál). Praha: Portál, 1997. ISBN 80-7178-071-5.

dětem, jak je správně využívat. Učitel se stává aktivním ve chvíli, kdy předává dítěti znalosti o světě, ale ustoupí do pozadí, jakmile si dítě tyto znalosti osvojí.

Jedním z hlavních úkolů učitele je pozorování dětí, aby mohl rozpoznat jejich individuální potřeby a zájmy. Toto systematické pozorování umožňuje učiteli přizpůsobit prostředí a nabídnout vhodné výukové aktivity. Je připraven nabídnout podporu v případě, že si dítě o pomoc řekne. Pomoc poskytuje pouze na vyžádání s respektem k dětské samostatnosti. Učitel je také trpělivým posluchačem a klade otázky pouze tehdy, když to od něj děti očekávají.^{48 49 50}

Minimální standard pro práci pedagoga v montessori škole

Montessori zdůrazňovala nutnost dodržovat celý koncept její pedagogiky jako celek. Pokud se část metody vypustí nebo změní, nemůže koncept dobře fungovat. Svět se ale mění a nároky na učitele je potřeba přizpůsobovat současnosti a současnému školskému systému tak, aby koncept montessori mohl zůstat kompletní.

Z výstupů mezinárodních montessori konferencí vzešly zásady minimálních standardů pro práci pedagoga v montessori školách. Tyto zásady pak respektují montessori zařízení na celém světě. V České republice jsou takovým praktickým standardem zásady formulované na základě deklarace konference Montessori Europe z roku 2005 v Göteborgu:⁵¹

- Pedagog absolvoval minimálně třítahodinový kurz o výchově a vzdělávání metodou montessori v ČR nebo v zahraničí (s doplněním semináře o výuce českého jazyka).
- Vytváří prostředí, ve kterém je respektována individuální osobnost a práva dítěte.
- Vztah s dětmi buduje na principu empatie, má partnerský přístup k dětem s ohledem na stupeň vývoje dítěte.
- Při práci s dětmi není pedagog zaměřen na výkon dítěte, ale vede „objektivní lekce“.

⁴⁸ LUDWIG, Harald. *Vychováváme a vzděláváme s Marií Montessoriovou: (praxe reformně pedagogické koncepce)*. Vyd. 2. Přeložil Karel RÝDL. Univerzita Pardubice, 2008. ISBN 978-80-7395-049-1. (str. 49)

⁴⁹ MONTESSORI, Maria. *Absorbující mysl: vývoj a výchova dětí od narození do šesti let*. Praha: Portál, 2018. ISBN 978-80-262-1393-2.

⁵⁰ STANDING, E. Mortimer. *Maria Montessori: Leben und Werk*. LIT Verlag (Münster, Německo), 2009. ISBN-13 978-3825816223.

⁵¹ BARTOVÁ, Anna. *Rozvoj komunikačních kompetencí u dětí předškolního věku v Montessori zařízení*. Brno, 2016. Bakalářská práce. Masarykova univerzita, Pedagogická fakulta. Dostupné z https://is.muni.cz/th/nfmf3/Anna_Bartova_-_bakalarska_prace.pdf

- Denně pozoruje děti při práci a o jejich práci a postupu si vede pedagogické záznamy.
- Je ochoten se stále profesně i osobnostně vzdělávat.
- Vytváří prostředí pro komunikaci rodiny a školy a podporuje jejich vzájemnou spolupráci.
- Spolupracuje na obohacování vzdělávacího prostředí novými materiály a pomůckami.
- Spolupracuje s ostatními kolegy v zařízení, je ochoten poradit a pomoci méně zkušeným kolegům v realizaci pedagogiky montessori.
- Alespoň pasivně se na profesní úrovni informuje či zúčastňuje informačních setkání, seminářů a konferencí o metodě montessori.
- Dle svých možností se aktivně zapojuje do šíření principů filosofie montessori mezi pedagogickou a rodičovskou veřejnost.⁵²

⁵² Montessori ZPRAVODAJ 6/2012. *Personální podmínky* [online]. Praha 2012. Dostupné z https://www.montessoricr.cz/images/zpravodaje/pdf/2012_6.pdf [cit. 2023-12-07] (str. 5)

6. Historie montessori pedagogiky ve světě

V roce 1906 byla Maria Montessori požádána, aby vytvořila v italském San Lorenzu, chudé městské části Říma, centrum pro děti z této oblasti, o kterých si mnozí mysleli, že jsou nevzdělatelné. Školka pro padesát sociálně slabých dětí od tří do šesti let byla otevřena 6. ledna 1907. Maria Montessori ji nazvala Casa dei Bambini (Dům dětí). S využitím vědeckých pozorování pro ně navrhla jedinečné učební pomůcky, z nichž mnohé se dodnes v montessori třídách používají, a vytvořila prostředí třídy, které podporovalo přirozenou touhu dětí učit se. Viděla, že děti vstřebávají znalosti ze svého okolí a v podstatě se učí samy.

Zpráva o úspěchu školy se brzy rozšířila po Itálii. 7. dubna 1907 otevřela Montessori druhou Casa dei Bambini, rovněž v San Lorenzu. A 18. října 1907 byla v Miláně otevřena třetí. Úspěch škol Marie Montessori vyvolal zájem po celém světě. Odborníci cestovali do Říma i ze zahraničí, aby jako první viděli „zázračné děti“.

Inovativní montessori metoda začala přitahovat pozornost pedagogů. Maria Montessori začala pořádat kurzy, které také lektorovala. Hlásili se i studenti z Chile a Austrálie. Během několika let byly montessori školy na pěti kontinentech.

V roce 1909 vydala Maria Montessori svou první knihu *Il metodo della Pedagogia Scientifica applicato all'educazione infantile nelle Case dei Bambini*. Během tří let byla přeložena do 10 jazyků. Prvních 5000 výtisků s anglickým názvem *The Montessori Method* bylo vyprodáno za 4 dny. Kniha měla obrovský úspěch a odstartovala rozvoj montessori pedagogiky po celém světě, hlavně ve Spojených státech.⁵³

V letech 1911 a 1912 se práce Marie Montessori stala v USA velice populární. První Montessori škola byla zřízena v Tarrytownu v říjnu 1911. Mezi příznivce této vzdělávací metody patřil i vynálezce Alexander Graham Bell a jeho žena, kteří otevřeli ve svém domě v Kanadě druhou školu. Další kniha *Pedagogical Anthropology* byla vydána v angličtině v roce 1913. V roce 1914 Montessori vydala v angličtině *Dr. Montessori's Own Handbook*, praktickou příručku ke svému didaktickému materiálu. V roce 1913 se v Římě konal první mezinárodní vzdělávací kurz pod záštitou Americké montessori asociace (AMS), 67 z 83 studentů byli z USA.

⁵³ STANDING, E. Mortimer. *Maria Montessori: Leben und Werk*. LIT Verlag (Münster, Německo), 2009. ISBN-13 978-3825816223.

Maria Montessori odcestovala v prosinci 1913 do Spojených států na třítydenní přednáškové turné, které zahrnovalo filmy z jejích evropských škol. Zde se setkala s nadšenými davy lidí. Znovu se pak do USA vrátila v roce 1915, kdy byla pozvána přednášet na prestižní konferenci National Education Association v Oaklandu v Kalifornii, které se zúčastnilo více než 15000 vedoucích pracovníků v oblasti vzdělávání. Do roku 1916 fungovalo v USA více než sto montessori škol. První vlna nadšení později opadla. Americké pojetí montessori pedagogiky se totiž začalo rozcházet s pojetím samotné Marie Montessori a až do roku 1952 bylo montessori vzdělávání spíše okrajovou záležitostí.⁵⁴

V roce 1929 založila mezinárodní montessori společnost Association Montessori Internationale (AMI), která měla koordinovat výměnu zkušeností mezi národními asociacemi a šířit montessori ideje. Její myšlenky byly ve 30. letech nadšeně přijímány také v Anglii, Holandsku, Belgii, Rakousku, Skandinávii a Španělsku, v Německu teprve po roce 1950.

S nástupem fašismu v Itálii se Maria Montessori ocitla v konfliktu s Mussolinim, především kvůli svým pacifistickým názorům. V roce 1931 odmítla nařídít svým učitelům skládat fašistický slib věrnosti, což vedlo k zavření montessori škol v Itálii a jejímu nucenému odchodu z Itálie v roce 1934 do Indie, kde zůstala do konce války. V tomto období vymyslela koncept „Erdkinder“, v překladu „Děti Země“.

Její pobyt v Indii měl významný vliv na šíření jejích myšlenek v zemi. Vedla vzdělávací kurzy a její metody byly přijaty s nadšením. Indická vláda, stejně jako soukromé a neziskové organizace, podporovaly rozvoj montessori vzdělávání. Po válce pokračoval zájem o montessori pedagogiku; školy začaly vznikat po celé zemi. Dnes je v Indii mnoho montessori škol. Ty se nacházejí jak ve městech, tak v odlehlých oblastech a často kombinují montessori metody s dalšími pedagogickými přístupy.

Maria Montessori zemřela v roce 1952 v Holandsku. V její práci pak pokračoval syn Mario Montessori. Celý život propagoval a šířil vizi montessori pedagogiky. Spolupodílel se na zakládání škol a na vytváření metodiky pro výuku v montessori školách.⁵⁵

V padesátých letech se měnilo kulturní klima v USA včetně rostoucí nespokojenosti s tradičním americkým vzděláváním. Mezi těmi, kdo hledali

⁵⁴ *Maria Montessori: Život* [online]. Dostupné z <http://www.mariamontessori.cz/zivot.html> [cit. 2023-12-07]

⁵⁵ American Montessori Society. *History of Montessori* [online]. Dostupné z <https://amshq.org/About-Montessori/History-of-Montessori> [cit. 2023-12-07]

alternativy, byla i učitelka Nancy McCormick Rambusch. V roce 1953 odcestovala do Paříže, aby se zúčastnila montessori kongresu a dozvěděla se více o montessori pedagogice. Tam se setkala s Mariem Montessori, synem Marie Montessori, který ji povzbudil, aby přivezla montessori zpět do USA. Její práce vedla k znovuzaložení montessori škol a v roce 1960 k vzniku American Montessori Society (dále AMS).⁵⁶

Od 60. let 20. století montessori vzdělávání pokračovalo v rozšiřování po celém světě, školy se objevovaly v Evropě, Asii, Africe a v dalších regionech. Tento trend pokračoval i v dalších desetiletích, kdy se montessori pedagogika stala jedním z nejrozšířenějších alternativních vzdělávacích přístupů na světě.

V zemích východního bloku před pádem komunistických režimů koncem 80. let minulého století byl rozvoj montessori škol velmi omezený. Totalitní vlády měly kontrolu nad vzdělávacím systémem, který měl za cíl podporovat oficiální ideologie. Alternativní vzdělávací metody nebyly obecně podporovány nebo byly dokonce považovány za nežádoucí.

Po pádu komunismu se výrazně zlepšil přístup k zahraničním vzdělávacím zdrojům, včetně literatury a materiálů o montessori pedagogice. To umožnilo pedagogům, rodičům a vzdělávacím pracovníkům lépe pochopit a implementovat montessori metody v těchto zemích. V některých zemích byly montessori metody integrovány do státního vzdělávacího systému, zatímco v jiných zůstaly výhradně v rámci soukromých nebo alternativních škol. V šíření a podpoře montessori vzdělávání v postkomunistických zemích hrály klíčovou roli mezinárodní montessori organizace, především Association Montessori Internationale (dále AMI).

V současné době je montessori vzdělávání rozšířeno ve 154 zemích a celosvětově existuje na 15763 montessori škol. Země s největším počtem montessori škol jsou USA, Čína, Thajsko, Německo, Kanada a Tanzanie. Spojené státy, Thajsko, Nizozemsko a Indie mají největší počet veřejných nebo státně financovaných montessori programů.⁵⁷

Historie montessori pedagogiky od roku 1907 po současnost ukazuje trvalý dopad a význam montessori pedagogiky v globálním kontextu vzdělávání.

⁵⁶ POVELL, Phyllis. *Montessori comes to America: The leadership of Maria Montessori and Nancy McCormick Rambusch*. University Press of America 2010. ISBN 978-0-7618-4928-5

⁵⁷ Journal of Montessori Research, Volume 8, Issue 2, 2022. *Global Diffusion of Montessori Schools: A Report From the 2022 Global Montessori Census* [online] Dostupné z <https://journals.ku.edu/jmr/issue/view/2189> [cit. 2023-12-07] (str. 1)

7. Montessori vzdělávání v České republice

7.1 Historie montessori pedagogiky v České republice

Principy montessori pedagogiky se v České republice začaly rozvíjet už v období první republiky, což odpovídalo celosvětovému trendu rostoucího zájmu o alternativní vzdělávací metody. V té době vyšel český překlad knihy Marie Montessori *Manuale di pedagogia scientifica* (zkrácené hlavní dílo Marie Montessori *Il metodo della Pedagogia Scientifica applicato all'educazione infantile nelle Case dei Bambini*), v překladu *Příručka vědecké pedagogiky*, kterou vydal Svaz československých učitelek škol mateřských v roce 1926.⁵⁸

S nástupem fašismu se rozvoj montessori pedagogiky v Československu zpomalil a knihy Marie Montessori byly dokonce páleny, což bránilo dalšímu šíření jejích myšlenek.

Po roce 1948 nebyly alternativní pedagogické směry komunistickým režimem podporovány. Na pedagogických a psychologických katedrách nebyl pedagogický směr Marie Montessori vyučován ani zmiňován.⁵⁹

Když se po pádu komunistického režimu v roce 1989 otevřely hranice, začaly do Čech pronikat nové i staronové alternativní pedagogické směry. Některé rodiče a pedagogy zaujala montessori pedagogika. V roce 1997 se uskutečnil první vzdělávací kurz montessori v ČR vedený lektorkami AMS z USA.

Začaly vznikat první montessori mateřské školky a školy, byl vytvořen návrh vzdělávacího programu Mateřská a základní škola montessori a Základní škola montessori pro druhý stupeň, který vypracoval Ing. Plachý a Karel Rýdl. Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy doporučilo program k pokusnému ověřování.⁶⁰ Byl zřízen Poradní sbor pro pedagogiku montessori, členy tvořili pracovníci Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy České republiky (dále MŠMT), Karel Rýdl, Jitka Brunclíková, Kamila Randáková.

První mateřská montessori školka byla založena v roce 1998 v Jablonci nad Nisou a Kladně, následovaly školky v Olomouci, Brně, Praze-Modřanech, Praze-Libuši, Kladně a Táboře. Od roku 1998 se začaly aplikovat principy

⁵⁸ Český překlad je dostupný online v Digitální knihovně AV ČR z <https://kramerius.lib.cas.cz/view/uuid:dc256a2c-d150-45a4-9dad-998ae93e87c8>

⁵⁹ RÝDL, Karel. *Metoda Montessori pro naše dítě: inspirace pro rodiče a další zájemce*. Vyd. 2., přeprac. a dopl. Pardubice: Univerzita Pardubice, 2007. ISBN 978-80-7395-004-0.

⁶⁰ RÝDL, Karel. *Metoda Montessori pro naše dítě: inspirace pro rodiče a další zájemce*. Vyd. 2., přeprac. a dopl. Pardubice: Univerzita Pardubice, 2007. ISBN 978-80-7395-004-0.

montessori pedagogiky v rámci základních škol v Kladně, Praze-Libuši a Praze-Černém Mostě. Následně vznikly i soukromé montessori školy v Praze-Černém Mostě, v Táboře a Sluníčko v Brně.⁶¹

V současné době je podle seznamu společnosti Montessori ČR v České republice přibližně 160 škol, mateřských školek a zařízení s montessori programem.⁶² Údaj ale nelze ověřit (viz 7.4 Seznam montessori škol v ČR).

7.2 Montessori organizace v ČR

Nejnámější montessori organizace působící v ČR jsou Association Montessori Internationale (AMI), American Montessori Society (AMS), společnost Montessori ČR a Erudio Montessori.

Association Montessori Internationale (AMI)⁶³ se sídlem v Holandsku je nejstarší montessori organizace na světě. Založili ji roku 1929 Mario a Maria Montessori v Helsinkách s cílem zachovat odkaz Marie Montessori v nejryzejší podobě. Po celou dobu působení až do současnosti se zabývá rozvojem montessori pedagogiky a zaručuje kvalitní vzdělávání montessori učitelů a asistentů. Řídí a dohlíží na více než 40 asociálních výcvikových středisek na celém světě.

AMI se také věnuje výzkumu a akademickým aktivitám včetně vydavatelské činnosti v rámci nakladatelství Montessori Pierson. Pořádá školení učitelů a workshopy. Organizuje certifikované montessori kurzy a akreditační programy pro školy. Certifikát nadnárodních diplomových kurzů je nejuznávanější a nejprestižnější na světě. Finanční náklady na absolvování kurzu jsou vysoké a obsah i výstupy jsou srovnatelné s vysokoškolským studiem. Akreditace AMI pro školy má přísné podmínky a její získání je náročné. V České republice působí pobočka AMI – Montessori Institute Prague.⁶⁴ Společnost organizuje akreditované diplomové kurzy montessori a certifikované orientační pro věk 0–3, 3–6 a 6–12 let. Pravidelně organizuje mezinárodní certifikovaný orientační kurz zaměřený na práci s dospívajícími (12–18 let) s lektorkou Jenny M. Höglund ze Švédska. Montessori škola

⁶¹ SPILKOVÁ, Vladimíra. Proměny primárního vzdělávání v ČR. Portál 2005. ISBN 978-80-7178-942-0. (str. 273)

⁶² *Školy, školky a ostatní zařízení s Montessori výukou* [online], 2023. Montessori ČR, z.s. Dostupné z <https://www.montessoricr.cz/skoly-a-skolky/mapa-a-vizitky> [cit. 2023-12-07]

⁶³ Oficiální web AMI je dostupný z <https://montessori-ami.org>

⁶⁴ Oficiální web Montessori Institute Prague je dostupný z <https://amiprague.cz>

Andílek s výukovou farmou pro dospívající v Senešnici je tréninková škola AMI. Je otevřena observacím a praxím studentů AMI výcviků.

American Montessori Society (AMS)⁶⁵ založila v roce 1960 Nancy McCormick Rambusch za účelem obnovy montessori pedagogiky ve Spojených státech. V současnosti je hlavní montessori společností v Americe. Pracuje na mezinárodní úrovni, většina jejích učitelů a škol je v USA.

AMS se, stejně jako AMI, zasazuje o montessori vzdělávání a propaguje ho. Věnuje se výzkumu a rozvoji, pořádá diplomové kurzy, školení, konference. Uděluje akreditaci pro školy.

Její kurzy jsou pokládány za dostupnější a méně náročné než kurzy AMI. Požadavky nejsou tak přísné a dávají členským školám větší prostor. Zatímco AMI ctí povinnost zachovat striktně původní odkaz Marie Montessori, AMS má sklon odkaz aktualizovat a inovovat. V České republice má společnost pobočku Institut Duhovka⁶⁶, který poskytuje vzdělávání mezinárodní montessori komunitě učitelů jak ve střední Evropě, tak po celém světě. Pořádá kurzy montessori pedagogiky pro děti v předškolním (2,5–6 let) i školním (6–9 a 6–12 let) věku, které jsou akreditované Americkou Montessori společností (AMS), Montessori Accreditation Council for Teacher Education (MACTE) a MŠMT ČR. Cílem je přinést vysoký standard AMS a MACTE evropské montessori komunitě.

Montessori ČR, z.s.⁶⁷, založila v roce 1999 se sídlem v Základní škole Meteorologická 181 v Praze 4-Libuši PhDr. Jitka Brunclíková. Impuls pro založení dali jak pedagogové, tak rodiče a příznivci montessori pedagogiky s cílem rozšiřovat program montessori v ČR. Organizace stála u zrodu prvních montessori MŠ a ZŠ v České republice a zakládající členové organizovali první vzdělávací kurz montessori v ČR vedený lektorkami AMS z USA v roce 1997.

Společnost podporuje vznik a činnost škol a školských zařízení, které mají zájem vyučovat podle výukového modelu Marie Montessori, zajišťuje školení pedagogů a pomáhá při vybavení škol speciálními pomůckami. Společnost pořádá diplomové kurzy akreditované MŠMT v rozsahu 300 hodin. Absolventi kurzu získají Český národní diplom Montessori. V současné době společnost nabízí možnost absolvovat akreditovaný diplomový kurz montessori pro věk 0–3 let, 3–6 let a 6–12 let.⁶⁸

⁶⁵ Oficiální web American Montessori Society je dostupný z <https://amshq.org>

⁶⁶ Oficiální web Institutu Duhovka je dostupný z <https://montessori-trainings.com>

⁶⁷ Oficiální web Montessori ČR je dostupný z <https://www.montessoricr.cz>

⁶⁸ Nabídka diplomových kurzů společnosti Montessori ČR je dostupná z <https://www.montessoricr.cz/kurzy-a-seminare/diplomove-kurzy>

Společnost pořádá semináře, přednášky, pedagogické exkurze do zahraničí. Podporuje tvorbu a vydávání metodických pomůcek a poskytuje odborné pedagogické poradenství při aplikaci montessori metody. Společnost se podílí na překládání klíčových děl Marie Montessori a knih s montessori tematikou a vydává vlastní vzdělávací materiály. Knihy Marie Montessori, na jejichž vydání se společnost podílela, jsou *Tajuplné dětství*, *Objevování dítěte*, *Absorbující mysl* a *Od dětství k dospívání*.

Společnost se také zaměřuje na osvětovou aktivitu, která je orientována jak na laickou veřejnost, tak na legislativní orgány. Cílem je zvýšit povědomí o montessori pedagogice.

Společnost Montessori ČR aktuálně sídlí v prostorách ZŠ Rakovského v Praze 4-Modřanech. Zdrojem příjmů jsou finanční prostředky získané pomocí členských příspěvků, zisk z pořádaných kurzů, prostředky z grantů a nadací a případné dary fyzických a právnických osob. Kurzy mají akreditaci MŠMT č.j. 14 189/2009-25-355.⁶⁹

Erudio Montessori, s.r.o.⁷⁰, založila v roce 2016 Mgr. Zdena Čížková. Společnost sídlí na adrese Unhošťská 2020, 272 01 Kladno. Pořádá kurzy, workshopy a semináře. Diplomové kurzy pořádá s německými lektory z montessori školícího centra v Bavorsku ze školy Biberkor a dalšími zahraničními lektory. V současné době probíhá roční akreditovaný diplomový kurz pro věkové skupiny 3–16 let a dvouletý diplomový kurz „Výchova a vzdělávání adolescentů v pojetí pedagogiky Marie Montessori – Děti Země“ pro věk 12–18 let.

7.3 Montessori standardy a certifikace

Montessori program je stále populárnější a rozšířenější. Pro mnohé rodiče skýtá záruku kvalitního vzdělání. Bohužel, některá zařízení této skutečnosti využívají ve snaze zvýšit své renomé a potažmo i školné. Montessori program není chráněn patentem ani ochrannou známkou. To znamená, že jakékoliv zařízení může prezentovat svůj způsob nebo metodu výuky za tu správnou montessori.⁷¹

⁶⁹ RÝDL, Karel. *Metoda Montessori pro naše dítě: inspirace pro rodiče a další zájemce*. Vyd. 2., přeprac. a dopl. Pardubice: Univerzita Pardubice, 2007. ISBN 978-80-7395-004-0.

⁷⁰ Oficiální web Erudio Montessori je dostupný z <https://erudio-montessori.cz>

⁷¹ *Svět Montessori* [online]. Dostupné z <https://montessorikurz.cz/svet-montessori> [cit. 2023-12-07]

V současné době je v České republice velké množství montessori školek, škol, zařízení. Jak poznat, zda program montessori skutečně uplatňují?

Certifikát

Maria Montessori myšlenku vydávání certifikátů nepodporovala. Její pedagogický přístup zdůrazňoval individuální rozvoj a metody učení, které je těžké formulovat prostřednictvím certifikace. Kladla důraz na **praktické zkušenosti** a osobní rozvoj učitelů, nikoli na formální akreditaci. Společnost AMI, kterou se svým synem založila, však osvědčení školám v současné době vystavuje. Je to potvrzení, že ve škole učí pedagogové, kteří absolvovali vzdělávací kurz Montessori programu pod mezinárodní organizací AMI v celém rozsahu a mají ukončené vzdělání potvrzeno diplomem. Některé národní organizace v Anglii a dalších zemích vystavují osvědčení, že montessori škola na sobě pracuje a pravidelně si vyžaduje audit od národní montessori organizace dané země. Žádná jednotná posuzovací kritéria pro stanovení kvality montessori vzdělávání a vedení dětí nejsou mezinárodně ani národně v ČR stanovena ani přijata.

Společnost Montessori ČR začala asi před 10 lety na záměru certifikace pracovat sestavováním a vytvářením kritérií a ukazatelů pro jejich posuzování. Do náročné práce ale nebylo zapojeno dost zkušených odborníků a chyběly finanční prostředky na podporu vývoje a dále ověřování celého systému v praxi. Vytvoření systému certifikace, ověření a ještě dále podporu udržitelnosti v praxi znamená značné finanční nároky.

Alternativou k certifikátu vydala společnost Montessori ČR standard „Minimum pro Montessori prostředí pro ČR“ založený na deklaraci konference Montessori Europe z Göteborgu 2005.^{72 73}

Požadovaná kritéria pro montessori školy pro každý věk dle deklarace jsou:

1. V každé skupině je alespoň jeden dospělý vyškolený v montessori pro odpovídající věkovou skupinu v souladu se zásadami uvedenými níže.
2. Každá skupina má připravené prostředí odpovídající potřebám věkové skupiny a v souladu s teorií dr. Montessori.
3. Prostor každé skupiny zahrnuje plnou škálu montessori aktivit a materiálů vhodných pro danou věkovou skupinu.

⁷² BÁRTOVÁ, Anna. *Rozvoj komunikačních kompetencí u dětí předškolního věku v Montessori zařízení*. Brno, 2016. Bakalářská práce. Masarykova univerzita, Pedagogická fakulta. Dostupné z https://is.muni.cz/th/nfmf3/Anna_Bartova_-_bakalarska_prace.pdf

⁷³ *Montessori Europe Declaration of Gothenburg* [online]. Dostupné z <https://www.mer.at/content/artikel/gothenburgdeclaration.pdf> [cit. 2023-12-07]

4. V téže skupině jsou děti různého věku, aby bylo umožněno nezávislé, kooperativní a interaktivní učení.
5. Každé dítě má možnost nerušené práce (pracovní cykly) po dvě a půl až tři hodiny každý den.
6. Svobodná volba dítěte je zásadní součástí pedagogického programu v každé skupině.
7. Dospělí respektují osobnost a práva dítěte.
8. Dospělí, kteří pracují s danou skupinou, denně dítě pozorují.
9. Svoboda pohybu a volby jsou základem pro vzdělávání dětí do 3 let.
10. Smyslová výchova a strukturovaná svoboda jsou základem pro vzdělávání dětí od 3 do 6 let.
11. Kosmická výchova a učení se dané vlastní volbou jsou základem pro vzdělávání dětí od 6 do 12 let a adolescentů.
12. Montessori skupiny mají cíl pomáhat dětem stát se nezávislými, za sebe odpovědnými žáky.⁷⁴

Montessori školní vzdělávací program

Školy v České republice, které realizují montessori program, integrují montessori metodiku do svého školního vzdělávacího programu (dále ŠVP). Pedagogové na těchto školách jsou zpravidla absolventy diplomových montessori kurzů akreditovaných MŠMT. Kurzy pořádají společnosti AMI, Montessori ČR, AMS, Erudio Montessori. Ekvivalentní montessori kurz je možno absolvovat i v zahraničí. Montessori školy často spolupracují mezi sebou, organizují školení, přednášky, semináře, kurzy, workshopy, pedagogové si mezi sebou vyměňují zkušenosti, pořádají konference pro sdílení poznatků a zkušeností. Školy umožňují tzv. „náslechy“, to je možnost nahlédnout do vyučování jako tichý pozorovatel, který nezasahuje do výuky a chodu školy.

Rodiče, kteří hledají vhodnou školu uplatňující montessori program, mohou navštívit přednášky a kurzy pořádané výše zmíněnými společnostmi, aby se dozvěděli více o montessori programu. Většina montessori zařízení nabízí rodičům možnost navštívit výuku a osobně se seznámit s prostředím a výukovou metodou. Před návštěvou zařízení se rodiče mohou zorientovat a zjistit informace na webových stránkách školy. Při návštěvě zařízení se mohou zaměřit na kvalitu a rozsah připraveného prostředí, věkově smíšené třídy, volnou práci dětí,

⁷⁴ Montessori ZPRAVODAJ 6/2012. *Standard pro Montessori zařízení* [online]. Praha 2012. Dostupné z https://www.montessoricr.cz/images/zpravodaje/pdf/2012_6.pdf [cit. 2023-12-07] (str. 2)

vybavení montessori pomůckami, přístup pedagogů k dětem, vzdělávání a připravenost pedagogů k práci v montessori systému. Informace mohou také hledat v školních dokumentech jako je výroční zpráva a ŠVP.

ŠVP v montessori školách bývá často standardní a neliší se od jiných typů škol. Východiskem je Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání (dále RVP ZV nebo jen RVP).⁷⁵ Výraznější odlišnosti přichází až se zaměřením výuky a výchovnými a vzdělávacími strategiemi, které jsou pro montessori výuku typické. Například soukromá základní škola Archa Praha, která má s touto pedagogikou dlouholeté zkušenosti⁷⁶, má ve svém ŠVP tato klíčová slova: připravené prostředí; podpora vnitřní motivace žáka k učení a jeho přejímání zodpovědnosti za vlastní vzdělání; propojení s reálným životem; několikahodinové bloky v rámci věkově smíšených skupin; bezpečné prostředí bez srovnávání žáků mezi sebou, bez známkování a bez zkoušení.

7.4 Seznam montessori škol v ČR

Při hledání informací o počtu škol s montessori programem v ČR zjistíme, že není žádný oficiální seznam těchto škol. Společnost Montessori ČR na svých stránkách spravuje seznam škol, školek a školských zařízení s montessori programem v ČR, do kterého se zařízení sama zapisují. Povinnost to ale není. Dle Společnosti Montessori ČR seznamy spíše slouží k mapování, propojení škol a předávání informací o konání kurzů, přednášek, konferencí apod.⁷⁷

Předpokládala jsem, že seznam škol s nějakou formou alternativního vzdělávacího programu bude evidovat MŠMT. Informovala jsem se přímo na ministerstvu a zjistila, že ministerstvo neeviduje seznamy škol podle jejich školních vzdělávacích programů. Nelze tedy získat přehled o školách, které uplatňují montessori program. Tyto informace v Rejstříku škol a školských zařízení nejsou viditelné. Školy je možné vyhledávat podle klíčových slov, některé školy ale nemají v oficiálním názvu přímo slovo „montessori“.

Ke změně formy zápisu do rejstříku došlo v roce 2005 s přijetím novely školského zákona č. 383/2005 Sb. Je možné, že nějaký seznam existuje, ale

⁷⁵ *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání* [online]. MŠMT – edu.cz, Praha 2023. Dostupné z <https://www.edu.cz/rvp-ramcove-vzdelavaci-programy/ramcovy-vzdelavaci-program-pro-zakladni-vzdelavani-rvp-zv/> [cit. 2023-12-07]

⁷⁶ JANUSOVÁ, Petra et al. *Školní kurikulum a jeho struktura* [online]. Případová studie. Praha 2021. Dostupné z https://www.edu.cz/wp-content/uploads/2021/09/PS_Montessori-ZS-Archa-P4.pdf [cit. 2023-12-07]

⁷⁷ *Školy, školky a ostatní zařízení s Montessori výukou* [online], 2023. Montessori ČR, z.s. Dostupné z <https://www.montessoricr.cz/skoly-a-skolky/mapa-a-vizitky> [cit. 2023-12-07]

zaměstnanci z různých oddělení ministerstva o jeho existenci nevědí. Hledáním v rejstříku podle klíčového slova „montessori“ jsem zjistila, že v ČR je 50 škol, z toho 29 ZŠ, jejichž název obsahuje slovo „montessori“⁷⁸ (viz příloha 1).

Zaměřila jsem se na instituce, které by takové seznamy škol pro svou práci mohly potřebovat. Dotazovala jsem se České školské inspekce, jak postupují při výběru škol pro inspekci. Odpověděli, že výběr škol nedělají na základě vzdělávacího plánu nebo jejich statusu, náhodně vyberou školu a teprve poté zkoumají, jakým ŠVP se škola řídí. V případě, že jde o školu s alternativním vzdělávacím směrem nebo o soukromou školu, pro inspekční kontrolu připravují speciálně zaměřené podklady.⁷⁹

V různých publikacích, článcích, zprávách jsou publikovány průzkumy, rozhovory, informace zaměřené na montessori školy. Kontaktovala jsem agentury Stemmark.cz, Kantar.cz a NMS Market Research, které tyto průzkumy realizovaly. Uváděli, že při výběru hledají školy v internetových vyhledávacích a v rejstříku škol podle názvu školy. To znamená, že pokud název školy neobsahuje slovo montessori, zůstávají tato zařízení pro agentury v podstatě „neviditelná“.

Kontaktovala jsem řadu organizací včetně EDUin, EduZa, Český statistický úřad, Národní pedagogický institut, abych zjistila, zda existuje jiný seznam montessori škol mimo toho, který poskytuje společnost Montessori ČR. Kontaktovala jsem i řadu montessori škol. Organizace i školy shodně odkazovaly na seznam Společnosti Montessori ČR.⁸⁰ Toto zjištění poukazuje na to, že tento seznam je pravděpodobně jediným zdrojem informací o montessori školách v České republice.

AMI a Erudio Montessori, tedy společnosti zabývající se montessori vzděláváním, také kompletní seznamy nemají. AMI na svých internetových stránkách odkazuje na seznam škol s certifikátem AMI ve světě, kde je program Děti Země realizován podle konceptu Marie Montessori.⁸¹ Zdena Čížková z Erudio Montessori uvedla, že seznam montessori škol v ČR organizace nemá, ale podle zkušeností z kurzů pro dospívající, které organizují, je podle ní

⁷⁸ *Rejstřík škol a školských zařízení* [online]. MŠMT 2023. Dostupné z <https://rejstriky.msmt.cz/rejskol/> [cit. 2023-12-07]

⁷⁹ Oficiální web České školní inspekce je dostupný z <https://www.csicr.cz/cz/>

⁸⁰ *Školy, školky a ostatní zařízení s Montessori výukou* [online], 2023. Montessori ČR, z.s. Dostupné z <https://www.montessoricr.cz/skoly-a-skolky/mapa-a-vizitky> [cit. 2023-12-07]

⁸¹ *AMI Recognition Program* [online]. Dostupné z <https://amiusa.org/schools/ami-recognition/> [cit. 2023-12-07]

v České republice přibližně 25 škol s programem Děti Země, některé vznikají, některé už program realizují dlouhodobě.

Podle informací zveřejněných na stránkách společnosti Montessori ČR je v České republice 160 školek, škol a zařízení s montessori programem. Počet základních škol je 67, z nich 42 soukromých. Ačkoliv tento seznam není kompletní, poskytuje nám orientační přehled o poměru soukromých škol v rámci montessori vzdělávacího systému. Je pravděpodobné, že skutečný počet montessori zařízení v České republice je vyšší, než uvádí tento seznam.

8. III. trojročí montessori škol

8.1 Vzdělávání dospívajících podle Marie Montessori

„Je nutné, aby osobnost člověka byla připravena na nepředvídané věci, nejen situace, které lze očekávat na základě dobrého úsudku a prozíravosti. Vzdělání by ani nemělo být úzce zaměřeno na strohou specializaci, ale zároveň by mělo rozvíjet schopnost rychle a snadno se přizpůsobit. V urputném boji občanského života musí mít člověk pevný charakter, inteligenci a rovněž odvahu. Musí mít pevné zásady, které získá mravní výchovou, a mimoto je třeba, aby byl praktický a věděl si rady, až v životě narazí na obtíže.“ — M. Montessori ⁸²

Během svého pobytu v Indii ve 30. a 40. letech 20. století navrhla Maria Montessori koncept pro dospívající, který nazvala „Děti Země“. Metodou se zabývá v knize *Od dětství k dospívání*, která byla vydána v roce 1948.

Maria Montessori ve svých pozorováních zjistila, že období mezi 12. a 18. rokem života je pro vývoj mladého člověka klíčové. Období dospívání se vyznačuje přeměnou v oblasti fyzické, psychické a sociální.

„Proměna je značná. Tuto etapu lze označit za znovuzrození. Člověk se opravdu podruhé rodí. Jde tedy o zrození do nového života. Jedinec se stává sociálním novorozencem.“ — M. Montessori ⁸³

Tyto změny vedou k zcela novým potřebám. Dospívající už zná okolní svět, teď ho potřebuje zažít. Toto období se shoduje s třetí vývojovou fází podle teorie Marie Montessori odpovídající 7., 8. a 9. třídě základní školy (viz kapitola 4.1 Čtyři vývojové fáze). Podle Marie Montessori by na děti neměl být vyvíjen tlak v oblasti akademického vzdělávání. Hlavní úsilí už vyvinuli ve věku od šesti do dvanácti let, kdy jsou silnější a zvládnou velkou zátěž. Jejich intelekt má obrovskou schopnost zabývat se nekonečnými možnostmi a rozsáhlými projekty. Už se nemusí nic učit, protože už se vše naučili mezi šesti a dvanácti lety.⁸⁴

⁸² MONTESSORI, Maria. *Od dětství k dospívání*. Praha: Triton, 2011. ISBN 978-80-7387-478-0. (str. 79)

⁸³ MONTESSORI, Maria. *The Adolescent—A Social Newborn*. Lecture delivered at the Montessori Teacher Training Course, May 1938. AMI Communications, 2011.

⁸⁴ JOOSTEN, Albert Max a STEPHENSON, Margaret E. *Erdkinder: The Experiment for the Experiment*. Interview in *The NAMTA Quarterly* (Spring 1978). Reprinted in *The NAMTA Journal*, 26.3 (Summer 2001), 209–231.

Pro dospívající ve věku 15–18 let, kteří měli studovat na střední škole, Maria Montessori navrhla, aby jejich vzdělávání zahrnovalo pokročilejší a specializovanější studijní obory, stejně jako pokračování v praktickém učení a osobním rozvoji, které jsou v konceptu Děti Země. Tento přístup měl zajistit, že studenti získají nejen akademické znalosti, ale také praktické dovednosti a životní moudrost potřebnou pro úspěch v dospělém životě.

Potřeby dospívajících podle Marie Montessori jsou:^{85 86}

Odpovědnost

Dospívající mají výraznou potřebu přijímat odpovědnost. Je důležité, aby se nejednalo o uměle vytvořené scénáře, ale o skutečné situace s přirozenými důsledky. Odpovědnost a přijímání následků za rozhodování a činnost nebo nečinnost je jedním z klíčových faktorů pro práci s dospívajícími v tomto vývojovém období. Chyba je přitom prožívána přímo v dané situaci.

Sebevyjádření

Maria Montessori přikládá velký význam sebevyjádření. Touha po osobním vyjádření svého já pramení z přání nalézt sama sebe. Na tyto otázky by si měl dospívající na konci školní docházky umět odpovědět:

- „Kdo jsem?“
- „Čeho bych chtěl dosáhnout?“
- „K čemu jsem dobrý?“
- „Jaké mám slabiny, jaké mám přednosti a talenty?“
- „Kam chci v dalším studiu, další etapě života, v dalším svém uplatnění směřovat?“

Vlastní hodnota

Velké proměny a touha po nalezení vlastní individuality vedou k potřebě po nalezení a potvrzení vlastní hodnoty. Tuto vysokou míru senzibility vůči sobě můžeme pozorovat také ve vztahu k druhým.

⁸⁵ MONTESSORI, Maria. *Od dětství k dospívání*. Praha: Triton, 2011. ISBN 978-80-7387-478-0.

⁸⁶ ECKERT, Ela et al. *Erdkinderplan: Maria Montessoris Erziehungs- und Bildungskonzept für Jugendliche*. Stuttgart: Herder, 2020. ISBN 978-3-451-38375-5.

Sociální učení a společenská důstojnost

Sociální učení má významné postavení i během prvního a druhého trojročí. V době třetího trojročí se však k němu přidává ještě jeden důležitý aspekt. Dospívající už dříve poznali, že pravidla jsou tvořena lidmi, a proto mohou být lidmi měněna. Teď je také zajímaví také způsoby a mechanismy, jak se s pravidly zachází v současné společnosti. Také přemýšlejí o tom, jaké mají možnosti a jak se mohou zapojit oni sami. Velmi je zajímaví a jsou pro ně důležité vzájemné vztahy. Vzniká silná potřeba vyzkoušet si sociální chování. To se ukazuje např. na velmi intenzivním přání zpracovávat a reflektovat rolové (osobnostní) hry. Zároveň vzniká značná senzibilita pro společenskou důstojnost. To se projevuje zájmem o diskuse o etických tématech. Kromě toho tato potřeba činí dospívající citlivými na otázku sociální spravedlnosti a sociálních vztahů.

Montessori farma

„Jelikož zde dochází k radikální proměně jeho osobnosti, musí nastat také radikální změna jeho výchovy.“ — M. Montessori ⁸⁷

Na základě těchto poznatků Maria Montessori vytvořila úplně nový pedagogický koncept, který je přímo zaměřen na potřeby a výzvy spojené s obdobím dospívání, a nazvala jej „Erdkinder“, v překladu „Děti Země“. Koncept byl navržen tak, aby pomáhal adolescentům lépe porozumět a integrovat se do společnosti a přírodního světa a aby jim pomohl nalézt svoji vlastní individualitu a své místo ve společnosti.

Navrhla umístit školu na moderní farmu, kde je potřeba vykonávat rozličnou duševní i manuální práci a zároveň je zde možnost vyrábět a obchodovat, vstupovat do přímého kontaktu se společností. Pro oblasti obchodu navrhla, aby děti vlastní produkty prodávaly v prodejně přímo na farmě, kterou samy provozují. Tím se kromě zkušeností s účetnictvím a evidencí výdajů navazuje také významný sociální kontakt ke světu dospělých. Pro oblast služeb Maria Montessori navrhla založit vlastní ubytovací zařízení. Aby byli dospívající vedeni k ocenění pokroku, kterého lidstvo dosáhlo v oblasti technologií a k hlubšímu pochopení historie a souvislostí technologického rozvoje, zahrнула i myšlenku vzdělávání prostřednictvím muzea, konkrétně muzea strojů a technologií. Montessori farma tak měla být místem, kde se děti

⁸⁷ MONTESSORI, Maria. *Od dětství k dospívání*. Praha: Triton, 2011. ISBN 978-80-7387-478-0.

učí prostřednictvím praktických zkušeností, rozvíjejí respekt k přírodě a učí se žít ve společenství.

Způsob práce na farmě má umožňovat žákům získávat praktické životní kompetence a dovednosti, ale také je vést k tématům dalšího školního učení a studia podle osobních předpokladů. Maria Montessori uvádí tři části, ze kterých se dají sestavit učební osnovy pro toto věkové období:

První oblast je zaměřena na vyjadřování a uměleckou činnost. K rozvíjení způsobů vyjadřování, které pomocí cvičení a vnějších pomůcek přispívá k nelehkému rozvoji osobnosti, lze použít řečnické umění, recitování povídek a básní, cvičení v přednášení projevů, logického vyjadřování myšlenek. V oblasti umělecké činnosti je to poslouchání děl, sborový zpěv, cvičení ve hře na hudební nástroje, kreslení, modelování, dekorativní návrhy, přírodní scenérie, originální díla tvůrčí představivosti.

Do **druhé oblasti** patří plnění těch základních potřeb, které pokládáme za síly ovlivňující vývoj duše člověka. Výchova vztahující se k formování osobnosti s cílem budovat pevné základy charakteru je mravní výchova, což je zdroj duchovní rovnováhy. Výuka matematiky by měla být srozumitelná a měla by objasnit abstraktní pojmy matematiky v konkrétní podobě. Součástí vývoje osobnosti je rozvoj jazykových schopností. Vyjadřování myšlenek je základem dorozumění mezi lidmi. Ke vzdělání by měla patřit schopnost číst a psát správně v několika jazycích.

Do **třetí oblasti** spadají teoretické znalosti a praktické zkušenosti, které jednotlivci umožní stát se součástí současné civilizace. Studium země a živých tvorů obsahuje geologii, zeměpis, biologii, nauku o vesmíru, botaniku, zoologii, fyziologii, astronomii, srovnávací anatomii. Studovat vývoj lidstva a budování civilizace lze v souvislostech s fyzikou, chemií, mechanikou, strojním inženýrstvím a genetikou. Studovat dějiny lidstva jako celek, z něhož lze vyčleňovat zvláštní období k individuálnímu studiu. Nejdůležitější součástí dějin v prvním období dospívání jsou dějiny objevů a zeměpisných objevných

cest, vliv geografického prostředí na lidstvo, přítomnost a národ, ústava, zákony.^{88 89 90}

Marie Montessori se domnívala, že spojení praktické práce se studiem může zajistit optimální vývoj mladého člověka v tomto věku.

8.2 Vzdělávání v III. trojročí montessori škol

„Život pod širým nebem, na slunci a strava s vysokým obsahem živin pocházející z produkce vlastních polí zlepšují fyzické zdraví, zatímco klidné prostředí, ticho a zázraky přírody uspokojují potřebu dospívající mysli k reflexi a meditaci.“ — M. Montessori⁹¹

Koncept „Děti Země“ navrhla Maria Montessori před téměř sto lety. Farmu pro dospívající ale založit nestačila. V roce 1948 vydala knihu *From Childhood to Adolescence (Od dětství k dospívání)*, ve které popisuje, jak by vzdělávání dospívajících mělo být realizováno. Existují záznamy přednášek a diskuzí, kde se Montessori konceptem Děti Země zabývá.⁹²

Presná metodika pro tento program ale stanovená nebyla. Montessori nezanechala žádné specifické návrhy nebo modely pro rozvoj montessori škol. Nezanechala ani žádný standardizovaný soubor pravidel pro jejich organizaci ani žádné předepsané školení pro jejich vedení.⁹³

8.2.1 První školy pro dospívající: počátky programu Děti Země

Školy, které vznikaly za života Marie Montessori a v období nedlouho po její smrti (50.–70. léta 20. století), se soustředily především na vzdělávací

⁸⁸ MONTESSORI, Maria. *Od dětství k dospívání*. Praha: Triton, 2011. ISBN 978-80-7387-478-0. (str. 94)

⁸⁹ *Školní vzdělávací program pro základní vzdělávání Montessori* [online]. ZŠ Národní Prachovice 2020. Dostupné z https://www.lewest.cz/_files/f657/files/montessori/2020-21/vp_pro_montessori_kvten_2020.pdf [cit. 2023-12-07]

⁹⁰ LUDWIG, Harald. *Výchováváme a vzděláváme s Marií Montessoriovou: (praxe reformně pedagogické koncepce)*. Vyd. 2. Přeložil Karel RÝDL. Univerzita Pardubice, 2008. ISBN 978-80-7395-049-1. (str. 49)

⁹¹ MONTESSORI, Maria. *Od dětství k dospívání*. Praha: Triton, 2011. ISBN 978-80-7387-478-0.

⁹² *Montessori Adolescent Education: Bibliography* [online]. Montessori Adolescent project 2017. Dostupné z <https://montessoriadollescent.net/wp-content/uploads/2017/07/AdolescentBibliography2012F-1.pdf> [cit. 2023-12-07]

⁹³ MINARDI, Kathy a KAHN, David (ed.). *The Whole-School Montessori Handbook Supplement 2012*. NAMTA, Helena, MT 59601, USA, 2012.

programy pro děti do 12 let. Maria Montessori se ve své práci zaměřovala především na rané dětství a mladší školní věk. Pro uvedení konceptu Děti Země s výukou dospívajících ve třetím trojročí do školní praxe bylo potřeba praktickou realizaci teprve připravit, získat pro ni a vyškolit pedagogy.

Až koncem 70. let 20. století začala sílit snaha o realizaci konceptu v praxi. Nové školy nebo již fungující školy s I. a II. trojročím, které chtěly pokračovat se vzděláváním pro dospívající v III. trojročí, vznikaly v Nizozemí, USA, Indii a posléze i v Německu, Španělsku a Itálii.⁹⁴ Realizace se lišila v závislosti na individuálním přístupu při adaptaci teoretických principů do praktického vzdělávacího kontextu. Tyto výzvy vyžadovaly neustálé hodnocení a úpravy, aby se zajistilo, že realizace konceptu bude v souladu s původními záměry a principy.

Po smrti Marie Montessori pokračoval v její práci syn Mario Montessori. Stal se ředitelem a koordinátorem AMI, s cílem zachování integrity montessori hnutí a pro zajištění přesné interpretace a uplatňování montessori principů ve vzdělávací praxi.

Z důvodů potíží při realizaci konceptu v praxi navrhl kompromisní řešení. Pro školy, které nemají možnost realizovat program Děti Země výukovou farmou, navrhl model „městské školy“. Navrhl program pro dospívající realizovatelný ve městě nebo poblíž města. Navrhoval, že městská škola může nebo nemusí být ve fázi přechodu k Erdkinder. Prostředím pro učení by nebyla přímo farma, ale město, městská část nebo obec, ve které se škola nachází. Dospívající by nepracovali pouze v budově své školy, ale své učení by realizovali formou praktických projektů, pro které musí poznat různá povolání, instituce a služby. Setkávali by se s lidmi a odborníky, například s lékaři, právníky, učiteli, řemeslníky, v nemocnicích, knihovnách, muzeích, vysokých školách, atd. Kontakt se skutečným životem v okolí bude přispívat k jejich pochopení společnosti a jejího fungování, přičemž poskytne opravdové zážitky, které dospívajícím pomohou budovat pocit sounáležitosti, povzbudí jejich sebevědomí a sebeúctu.⁹⁵

Teprve ke konci 20. století se objevují školy, které úspěšně realizovaly projekt Děti Země a jejich učitelé nabyli dostatečných zkušeností, aby mohli své poznatky předávat dalším školám a učitelům. Z některých stali lektori

⁹⁴ RÝDL, K. *Pedagogika Montessori a její instituce*. In Montessori v priestore formálneho a neformálneho vzdelávania učiteľov. 1. vyd. Prešov: Prešovská univerzita v Prešove, 2014. ISBN: 978-80-555-1073-6.

⁹⁵ GANG, Phil. *Some Characteristics of a Montessori Erdkinder Compromise*. The NAMTA Journal, Summer 2001. (str. 234)

montessori kurzů pro dospívající. Bylo a je jich ale velmi málo. Školy se staly výukovými farmami pro účastníky montessori kurzů.

V roce 2001 píše John Long v článku pro NAMTA journal: „*Nikdo z nás v současnosti neimplementuje čistý Erdkinder, ačkoliv všichni pracujeme s upřímnou oddaností k principům Montessori. Každý z nás je zapojen do probíhajícího tvůrčího procesu, abychom vyplnili potřeby dospívajících montessori studentů. Montessori popsala proces normalizace během první fáze vývoje. My pokračujeme v hledání cest, jak umožnit valorizaci (zhodnocení) osobnosti během třetí fáze vývoje. Zároveň pokračujeme v dialogu, nyní více, než před deseti lety, abychom vybudovali všeobecné povědomí o tom, co děláme a proč to děláme, a abychom argumentovali jeden s druhým a motivovali se vzájemně k posouvání hranic naší práce s dospívajícími.*“⁹⁶

David Kahn, který je zakládajícím rektorem Hershey Montessori Farm School a poskytuje v současné době na národní a mezinárodní úrovni poradenství v oblasti výchovy adolescentů a vytváření učebních plánů a jejich etablování, v rozhovoru s Ely Eckert uvádí, že je velmi těžké realizovat koncept Děti Země v ryzí podobě, jak jej navrhla Maria Montessori. Je přesvědčen, že Montessori chtěla velkou část podrobné práce přenechat lidem, kteří budou mít v úmyslu realizovat její koncept.⁹⁷

8.2.2 Montessori metodika výchovy adolescentů v současnosti

Jednotlivé prvky nebo ideje montessori pedagogiky se někdy uplatňují i v současném klasickém školství, např. volná práce žáků, výuka žáků ve věkově smíšených skupinách a školních třídách, cvičení pro vnímání ticha, používání didaktického materiálu pro výuku matematiky. Pro montessori program je ale důležité, jak Maria Montessori zdůrazňovala, aplikovat koncepci jako celek, nevynechat žádný z důležitých principů a způsobů praktické organizace.⁹⁸

AMI pracuje na projektu, jehož cílem je vytvoření databáze stávajících vzdělávacích montessori programů pro dospívající. Vytváří databázi metodiky pro vývoj a zavádění vzdělávacích programů pro dospívající a vyvíjí interaktivní IT platformy pro sdílení.⁹⁹

⁹⁶ LONG, John. *Toward Key Experiences for the Adolescent*. The NAMTA Journal, Summer 2001. (str. 75)

⁹⁷ Zpravodaj AMI Communications 2003/1

⁹⁸ RÝDL, K. *Pedagogika Montessori a její instituce*. In: *Montessori v priestore formálneho a neformálneho vzdelávania učiteľov*. 1. vyd. Prešov: Prešovská univerzita v Prešove, 2014. ISBN: 978-80-555-1073-6.

⁹⁹ Informace o projektu jsou dostupné na <https://montessoriadollescent.net>

NAMTA Journal je časopis publikací spojených se Severoamerickou asociací učitelů Montessori (North American Montessori Teachers Association – NAMTA) a zaměřuje se na vzdělávání montessori metodou a širší hnutí montessori. Zahrnuje různé materiály, jako jsou knihy, časopisy a speciální vydání, která pokrývají témata jako kurikulum, pedagogika, historie a výzkum v oblasti vzdělávání Montessori.¹⁰⁰

NAMTA Journal 2012 publikoval *Národní zprávu o kurikulu montessori*. Vzdělávací program, který zpráva obsahuje, je založen na montessori principech odvozených z dosavadních materiálů a výsledků projektu Project 2012 NAMTA Curriculum Framework. Hlavními autory tohoto vzdělávacího rámce jsou zkušení učitelé David Kahn a Laurie Ewert-Krocker. Obsah byl sestaven Dr. Susanou Feez z Austrálie, která je editorkou australského národního montessori vzdělávacího programu.¹⁰¹ Obsahuje jak oblasti vzdělávání, tak i cíle vzdělávacího programu, včetně podrobného popisu činností k jeho dosažení spolu s praktickými příklady. Je zdůrazňována nutnost poskytnutí prostředí, které uspokojí vývojové potřeby studentů této věkové skupiny.¹⁰²

Ve zprávě se uvádí, že dospívající se učí a utváří prostřednictvím zkušeností, ty by měly být reálné a měly by je zapojovat do skutečné práce, myšlení a řešení reálných problémů. Tyto zkušenosti propojují dospívající s realitou přírody a společnosti, jsou utvářeny s ohledem k jejich potřebám a jejich věku. Podporují nezávislost, odpovědnost a sociální uvědomění, zahrnují individuální i skupinové myšlení a diskuze ve snaze lépe porozumět konceptům a myšlenkám vztahujícím se ke zkušenostem. Ty mohou být formulovány studentem po dohodě s dospělým nebo mohou být připraveny dospělým tak, aby reagovaly na mnohostranné potřeby dospívajícího.

Ve zprávě je navržen model připraveného prostředí pro třetí vývojovou fázi. Vztahuje se k přírodě, zemi a práci lidí. Je navrženo s ohledem na fyzickou, emocionální, sociální, intelektuální, morální a etickou složku vývoje. Navrženy jsou dva modely, venkovský a městský.

Montessori připravené prostředí pro dospívající ve venkovském prostředí by mělo obsahovat: farmu s prostorem pro společné žití a studium, zahradu, přírodní divoké prostory, skleník, tři farmářské budovy (jednu pro zvířata, jednu

¹⁰⁰ NAMTA e-shop je dostupný

z <https://shop.montessori-namta.org/collections/namta-journals>

¹⁰¹ Australian Montessori National Curriculum, dostupné

z <https://www.montessoricurriculum.org.au>

¹⁰² FEEZ, Susan (ed.) et MILLER, Jean (ed.). *A National Montessori Curriculum Report*.

The NAMTA Journal, 37(1). North American Montessori Teachers Association, 2012.

pro workshopy, např. práce se dřevem a řemeslné workshopy a jednu stodolu pro větší domácí stroje či zařízení), úrodnou zemědělskou půdu, dům pro návštěvníky (nocleh se snídaní, kde členové rodiny mohou zůstat při návštěvě farmy), muzeum strojů (umožňuje studentům seznámit se blíže s výhodami techniky), obchůdek či místní tržiště.

Montessori připravené prostředí pro dospívající v městských podmínkách je navrženo tak, aby poskytlo studentům spojení se zemí, přírodou, s prací dospělých a širší komunitou. Aktivita navržené pro městské prostředí jsou: pěstování zeleniny na prodej, skleník nebo zahrada na střeše domu, tvorba krajiny, hydroponie, pěstování žižal, péče o krajinu a keře, recyklace a vedení vodních zdrojů, hospodaření se vším, co souvisí s jídlem, poskytování jídel (ideálně založené na produkci ze zahrady), údržba kol, počítačů, sportovního vybavení apod., vedení kavárny, pizzerie či stánku na trhu, pěstování včel a drůbeže, výroba věcí a obchodování s nimi, (např. oblečení, šperky, pásy, mýdla, svíčky, pečené zboží), služby nutné k udržování domu. Městský program pro dospívající může také zahrnovat delší výlety organizované studenty, jako je např. kempování a outdoorové dobrodružné výlety nebo pracovní zkušenosti na farmách a pozemcích.

Montessori prostředí pro dospívající podle kurikula má obsahovat tyto aspekty:

- **Sociální rozměr prostředí:** Prostředí, ve kterém se účast na komunitním životě kombinuje s kontaktem s přírodou. Prostředí pro práci či zaměstnání je organizované jako sociální činnosti.
- **Morální, etický rozměr prostředí:** Práce v komunitě dospívajících dává studentům možnosti si vyzkoušet množství různých rolí v komunitě. Všechny role poskytují příležitosti ke komunikaci a spolupráci pro větší dobro, což zahrnuje přetrvávající společnost přátel uvnitř komunity a budování vztahů se sousedy a s širším okolím. Pokládat si závažné morální otázky, jako např.: „Co učinit pro čestný život?“ „Jak můžeme vylepšit svět?“
- **Intelektuální rozměr prostředí:** Studium nezahrnuje pouze studium znalostí různých vědních oborů, ale také způsoby aplikace těchto znalostí jako jsou rozmanité způsoby vyjádření, včetně uměleckých a verbálních forem, přemýšlení o filozofických otázkách, analýzu přírodních zákonitostí a vztahů, pochopení matematiky a věd, rozvoj jazykových dovedností pro multikulturní spojení, propojení historie s osobním a sociálním rozvojem, globální perspektivu na dějiny a přírodu, a použití technologií pro aplikaci znalostí.

- **Emocionální, podpůrný rozměr prostředí:** Montessori reagovala na nejistotu světa po druhé světové válce. Pro přípravu na nejistou budoucnost je úkolem dospívajících dozrát do dospělého, který má silný charakter, důvtip, inteligenci a pohotovost stejně tak jako odvahu jednat podle svého přesvědčení.

Intelektuální rozvoj

Studium rozvíjí schopnosti dospívajících, aby mohli pozitivně přispět do společnosti. Předměty, které se studují v této oblasti, jsou: zdvořilost, občanství, občanský a komunitní život (občanská společnost a morální vývoj); matematika včetně aritmetiky, geometrie, algebry a měření; mateřský jazyk, minimálně jeden další jazyk kromě angličtiny.

Sebevyjádření

Oblast sebevyjádření je tvořena z předmětů, které se orientují na osobní či tvůrčí vyjádření, zejména na jazykové, umělecké a tvořivé sebevyjádření: jazyk pro tvůrčí vyjádření či projev; hudba; výtvarné umění (vizuální umění).

Kurikulum¹⁰³ je podkladem pro tvorbu metodik vzdělávání dospívajících s montessori programem.

Klíčové zkušenosti pro dospívající také přehledně popsal pro NAMTA Journal v článku *Toward Key Experiences for the Adolescent* John Long, který je od roku 1995 učitelem v The Post Oak School v Houstonu. V článku na základě své dlouholeté praxe popisuje, jaké oblasti vzdělávání dospívajících jsou důležité a jaké aktivity je možno použít.¹⁰⁴

8.2.3 Různé školy – různé podmínky a problémy

Ve světě existuje mnoho montessori škol s programem Děti Země. Tyto školy se potkávají s různými problémy a výzvami. Mezi běžné patří zajištění kvalifikovaného personálu pro program montessori, dodržování legislativních předpisů, finanční otázky, získávání podpory od místních úřadů a vzdělávacích institucí. Veřejné školy musí často vyhovět požadavkům svých zřizovatelů na organizaci školy, zatímco soukromé školy se mohou potýkat s omezeným časem nájemních smluv na budovy a pozemky. Když zkušení pedagogové specialisté

¹⁰³ FEEZ, Susan (ed.) et MILLER, Jean (ed.). *A National Montessori Curriculum Report*. The NAMTA Journal, 37(1). North American Montessori Teachers Association, 2012.

¹⁰⁴ LONG, John. *Toward Key Experiences for the Adolescent*. The NAMTA Journal, Summer 2001. (str. 75)

ze školy odejdou, často je nemá kdo zastoupit. V případě kompromisního řešení konceptu Děti Země v podobě „městské školy“ může docházet k tomu, že tento model nesplní všechny formativní vývojové potřeby dospívajících. Může ale fungovat jako předstupeň Děti Země.¹⁰⁵

Nejvíce se přibližují konceptu Marie Montessori tak, jak jej navrhla, školy Hershey Montessori Farm School¹⁰⁶ v Ohiu, která vzdělává dospívající do 18 let. Příspěvek škoře za vzdělávání je ale velmi vysoký. Z evropských škol je to například Montessori Place¹⁰⁷ v Anglii nebo Montessori-Oberschule Potsdam¹⁰⁸ v Německu.

8.3 Vzdělávání v III. trojročí v Česku

Vzdělávání dospívajících ve školách s programem montessori odpovídá v České republice III. trojročí, což je 7.–9. ročník základní školy. V ČR je odděleno základní od středoškolského vzdělávání.

V současné době je v České republice realizace konceptu Děti Země v úplných počátcích. Při uskutečňování tohoto programu se školy potýkají se stejnými problémy jako v jiných zemích, které jsou popsány výše. Nejdále je v současnosti jen několik škol, které s montessori programem začaly pracovat hned po roce 2000. Těchto několik škol má v ČR zatím nejvíce zkušeností a mohou tedy předávat rady, metodiku, nabízet náslechy a sdílení. Zatím jako modelové realizace programu Děti Země v České republice můžeme v současné době považovat montessori třídy ve školách ZŠ a MŠ Na Beránku Praha, ZŠ a MŠ Norská Kladno, Základní škola a mateřská škola Mozaika Mnichovice, Základní škola Montessori Trutnov.

„Je stále veden dialog, jak by měl být koncept Děti Země realizován v praxi. Není dokonalá šablona, vzorec. Praxe je taková, že si každá škola vytvoří určitou variaci na tyto vzorce a rozvíjí svou vlastní jedinečnou identitu. I když budou vytvořena pravidla pro založení a růst montessori škol, nelze přesně předvídat či předepisovat způsob, jakým se každá z těchto škol projeví.“

109

¹⁰⁵ GANG, Phil. *Some Characteristics of a Montessori Erdkinder Compromise*. The NAMTA Journal, Summer 2001. (str. 234)

¹⁰⁶ Oficiální web dostupný z <https://hershey-montessori.org>

¹⁰⁷ Oficiální web dostupný z <https://themontessoriplace.org.uk>

¹⁰⁸ Oficiální web dostupný z <https://www.potsdam-montessori.de>

¹⁰⁹ MINARDI, Kathy a KAHN, David (ed.). *The Whole-School Montessori Handbook Supplement 2012*. NAMTA, Helena, MT 59601, USA, 2012.

Jak dochází k realizování projektu „Děti Země“ v současných českých montessori školách, je předmětem praktické části této práce.

8.4 Hodnocení v III. trojročí

Maria Montessori se stavěla proti tradičnímu systému hodnocení, jako jsou známky nebo standardizované testy. Místo toho se ve školách montessori uplatňuje hodnocení, které je zaměřeno na individuální rozvoj a pokrok každého dítěte. Tento holistický přístup k hodnocení (učitel posuzuje žakovu práci jako celek) je zaměřen na podporu celkového rozvoje dítěte, jeho samostatnost a motivaci k učení, namísto soutěžení a srovnávání s ostatními.

Ve většině montessori škol je preferováno slovní hodnocení, které zahrnuje posouzení výsledků vzdělávání žáka v jeho vývoji. Je to způsob, který dává samotnému dítěti, rodičům a učiteli obraz o individuálním pokroku dítěte. Na vysvědčení je místo známek popisné slovní hodnocení. Učitel popisuje individuální pokrok dítěte ve znalostech, dovednostech, osobní úspěchy, co se dítěti dařilo i nedařilo. Slovní hodnocení sestavuje učitel na základě portfolia školní práce dítěte, záznamů ověřených úkolů, dokončené práce a svých pedagogických záznamů o každém dítěti.

- **Pozorování:** učitel pozorně sleduje děti během jejich činností, aby porozuměl jejich aktuálním projevům a potřebám, silným stránkám a oblastem, které vyžadují další podporu.
- **Individuální konzultace:** učitel pravidelně vede rozhovory s každým dítětem o jeho učebním pokroku a zkušenostech, poskytuje zpětnou vazbu a podporuje dítě v sebereflexi, pomáhá žákovi s dalšími plány, cíli a organizací vlastního učení.
- **Portfolia a projekty:** děti často vytvářejí portfolia nebo pracují na projektech, které odrážejí jejich učební činnost a rozvoj a mohou být použity jako nástroje pro hodnocení.
- **Narativní hodnocení:** učitel zaznamenává pokroky dítěte, které jsou více zaměřené na popis než na kvantitativní hodnocení.

- **Sebehodnocení:** montessori pedagogika podporuje děti, aby se samy podílely na hodnocení svého učení a pokroku, což pomáhá rozvíjet jejich schopnost sebereflexe a sebeuvědomění.^{110 111 112}

8.5 Příjímací zkoušky na střední školu – příprava a úspěšnost

Potřeby dospívajících podle Marie Montessori zůstávají i v současnosti stejné, ale školní systémy a legislativa se vyvíjely. Současné školy musí splňovat zákonné požadavky na vzdělávání a připravovat žáky na přijímací zkoušky na střední školy. V době Montessori bylo středoškolské vzdělávání strukturováno jinak, s odlišnými požadavky a právními normami.

O tom, jak se v různých českých montessori školách připravují na přijímací zkoušky na střední školu a jaká je úspěšnost přijetí, jsou uvedeny informace z internetových stránek škol, dokumentů škol, magazínu o vzdělávání EDUzín a dalších periodik.

„Pro přípravu na přijímací zkoušky se snažíme dětem vytvořit vhodné podmínky, mají možnost si testy občas vyzkoušet a konzultovat je s učiteli a pokud v 9. třídě již mají jasno, mohou obsah svého učiva více zaměřit právě na oblasti, které budou na zvolené škole potřebovat.

Naši absolventi 9. ročníku jsou u přijímacích zkoušek na střední školy velmi úspěšní. Odchází bez potíží do škol podle svého výběru, ať už na gymnázia, konzervatoře nebo střední odborné školy nejrůznějšího zaměření včetně lyceí. Je znát, že děti u nás mají větší možnost poznat samy sebe, své silné a slabé stránky a vybrat si školu, která je bude skutečně bavit. Vnitřní motivace je pak i zde prvním předpokladem úspěchu. Osmákům a deváťákům se s volbou školy snažíme pomáhat prostřednictvím kariérového poradenství. Také pořádáme besedy, kde deváťáci předávají svá doporučení ohledně přijímacího řízení osmákům, a zveme na diskuze naše absolventy, aby sdíleli svou zkušenost se studiem na střední škole.“¹¹³

Steve Hughes je odborník na problematiku vývojových poruch učení a ADHD a advokát Montessori přístupu ke vzdělávání: *„Děti z montessori škol*

¹¹⁰ MONTESSORI, Maria. *The Montessori Method*. Schocken Books, 1991. ISBN-13 9780805209228.

¹¹¹ MONTESSORI, Maria. *Objevování dítěte*. Vydání druhé, v Portále první, revidované. Praha: Portál, 2017. ISBN 978-80-262-1234-8.

¹¹² KOLÁŘ, Zdeněk a ŠIKULOVÁ, Renata. *Hodnocení žáků*. 2., dopl. vyd. Pedagogika (Grada). Praha: Grada, 2009. ISBN 9788024728346.

¹¹³ *Často kladené otázky a odpovědi na ně* [online]. Montessori základní škola Archa, Praha. Dostupné z <https://zsarcha.edupage.org/a/casto-kladene-dotazy> [cit. 2023-12-07]

jsou při testech úspěšnější, u dětí ze znevýhodněného prostředí je to výraznější. Oni se ani tak neučí na testy, spíše se učí hledat řešení.“¹¹⁴

Miroslava Kellovská, ZŠ Na Beránku, pro magazín EDUzín: „*Jedním z našich cílů je, aby žáci zůstali v našem programu až do devátého ročníku a tím měli možnost dobře poznat sami sebe. Důležitým ukazatelem pro nás je, zda si žáci dokázali zvolit školu podle svého opravdového zájmu.*“¹¹⁵

Výroční zpráva ZŠ Na Beránku za rok 2022/23 obsahuje údaje o výsledcích jednotné přijímací zkoušky na střední školy s maturitní zkouškou v porovnání s uchazeči v rámci celé České republiky. Žáci školy Na Beránku dosáhli oproti celorepublikovému průměru lepších výsledků.¹¹⁶

Ve výsledcích srovnávacích Scio testů z českého jazyka, matematiky a obecných studijních předpokladů byli žáci školy srovnáváni se vzorkem cca 19000 žáků z celé České republiky. Žáci školy dosahovali přibližně o 4 body lepších výsledků než celorepublikový průměr, který činil 33 bodů.¹¹⁷

Petra Nováková, ZŠ Planeta Bohumín: „*Těší nás, že všech 11 našich dětí, které se hlásily na střední odborné školy a gymnázia, absolvovalo přijímačky se skvělými výsledky a třetina z nich se umístila na předních místech.*“¹¹⁸

Z analýzy dat výročních zpráv, statistik a informací zveřejněných na webových stránkách různých montessori škol vyplývá, že studenti mají ve většině případů velmi dobrý úspěch u přijímacích zkoušek a jsou přijati na školy, které si vybrali. Jejich výsledky testů jsou navíc nadprůměrné. Jedním z hlavních důvodů, který je v mnoha školách opakovaně zdůrazňován, je to, že montessori vzdělávací systém podporuje samostatné a sebeřízené učení. Děti z montessori prostředí jsou zvyklé pracovat samostatně a používat analytické

¹¹⁴ *Mladá fronta Dnes: Výuka může být nejen efektivní, ale i zábavná* [online]. EDUin 2018. Dostupné z <https://www.eduin.cz/clanky/mlada-fronta-dnes-vyuka-muze-byt-nejen-efektivni-ale-i-zabavna/> [cit. 2023-12-07]

¹¹⁵ *Je „montessori“ dobré pro život a jaký je pak přechod na střední školu? Zkušenost samotných žáků* [online]. EDUzín 2019. Dostupné z <https://eduzin.cz/wp/2019/01/14/je-montessori-dobre-pro-zivot-a-jaky-je-pak-prechod-na-stredni-skolu-zkusenost-samotnych-zaku/> [cit. 2023-12-07]

¹¹⁶ *Výroční zpráva o činnosti školy za školní rok 2022/2023* [online]. Základní škola a mateřská škola Na Beránku v Praze, 2023. Dostupné z <http://www.naberanku.cz/uploads/dokumenty/vz-zs-22-23.pdf> [cit. 2023-12-07]

¹¹⁷ *Výsledky vzdělávání – SCIO - 2022/2023 - 9.ročník* [online]. Základní škola a mateřská škola Na Beránku v Praze, 2023. Dostupné z <http://www.naberanku.cz/scio-2022-2023-9-rocnik> [cit. 2023-12-07]

¹¹⁸ *Jsou žáci alternativní Montessori školy připraveni na studia na středních školách?* [online]. TV Polar 2021. Dostupné z <https://polar.cz/zpravy/pr/11000015137/jsou-zaci-alternativni-montessori-skoly-pripraveni-na-studia-na-strednich-skolach> [cit. 2023-12-07]

myšlení k řešení problémů. Jejich motivace a pozitivní postoj k učení pomáhají při úspěchu u přijímacích zkoušek, které často vyžadují aplikaci znalostí a logického myšlení, což jsou dovednosti, pro které jsou děti v montessori prostředí dobře připraveny. Dalším aspektem je vedení dětí k sebepoznávání a samostatnému rozhodování. Většinou jsou od 8. třídy jsou směřovány, aby si dokázaly samy vybrat svojí další vzdělávací dráhu podle svých představ, zaměření, schopností.

8.6 Učitel v III. trojročí

„Pamatujme, že náš cíl je pomoci dospívajícím cítit se schopným uspět v životě vlastním přičiněním a zásluhami.“ — M. Montessori ¹¹⁹

Podle Marie Montessori nestačí mít pouze vhodné předpoklady pro to, aby se člověk stal dobrým učitelem. Podle ní se kvalitním montessori učitelem stává až po odpovídajícím vzdělávání a ideálně i po získání praktických zkušeností v dobrých montessori školách. Založila Association Montessori Internationale (AMI), který zajišťuje vysoký standard v montessori vzdělávání.

V tomto období se dospívající stávají více samostatnými a začínají se zabývat složitějšími a abstraktnějšími koncepty. Mění se osobnostní předpoklady, úloha i nároky pro práci učitele. Klíčovou úlohou je připravit dospívající na samostatnou budoucnost. Předávat jim praktické znalosti pro každodenní život, vytvořit prostor pro realizaci smysluplných projektů. Učitel by měl podporovat studenty v samostatném rozhodování a zajistit bezpečné prostředí pro sdílení a sebevyjádření. Autoritu a respekt si učitel buduje svou odborností, férovou a klidnou komunikací. Dospívající jsou v této vývojové fázi hodně zranitelní, proto musí být učitel velmi opatrný, aby nezranil jejich důstojnost a sebehodnotu.¹²⁰

Zaměření učitelů

- Odborník specialista – orientuje se ve svém oboru.
- Kmenový učitel – je přítomen po celou dobu vyučování a koordinuje ho, s dospívajícími pracuje individuálně, je prostředníkem mezi dítětem a učiteli specialisty, školou a rodiči, je zodpovědný za hodnocení dětí.

¹¹⁹ MONTESSORI, Maria. *Od dětství k dospívání*. Praha: Triton, 2011. ISBN 978-80-7387-478-0. (str. 103)

¹²⁰ RANDÁKOVÁ, Kamila. *Děti země - 2. stupeň Montessori, sdílení zkušeností*. Texty pro seminář, duben 2014.

- Metodik montessori – dohlíží, aby se vize montessori programu realizovala jako celek.

Osobnost učitele

Pro učitele je důležité nejen předávat znalosti, ale také dokázat řešit konflikty, argumentovat, naslouchat druhým, respektovat druhé, hledat v lidech jejich silné stránky. Být pozorným pozorovatelem pomáhá učitelům rozpoznat silné stránky studentů a rozvíjet je. Hledání nových a efektivních způsobů práce, otevřenost, intuice a kreativita jsou důležité pro rozvoj a adaptaci na nové výzvy. Učitel by měl být připraven opustit svoji zónu komfortu. Měl by podporovat ostatní, sdílet svoji práci a názory s týmem.¹²¹

8.7 Vzdělávání pedagogů pro III. trojročí

Učitelé v montessori školách musí splňovat stejné požadavky na vzdělání jako učitelé na běžných školách. Podle Zákona o pedagogických pracovnících č. 563/2004 Sb. musí mít odbornou kvalifikaci, způsobilost k právním úkonům, trestní bezúhonnost a zdravotní způsobilost.¹²²

Z pohledu kvalifikace pro montessori program by měli být absolventi vzdělávacího montessori kurzu zaměřeného na práci s věkovou kategorií 12 až 18 let. Tento kurz obsahuje jak teorii, tak praktické pedagogické dílny, workshopy, náslechy v montessori školách. Kurz je zakončen certifikací a je velmi finančně nákladný. Ucelené, dlouhodobé a kvalitní pedagogické vzdělávací programy pro dospívající věk nabízí jen několik organizací v Evropě a zpravidla se také neotevírají každý rok. Podmínkou realizace kurzu je těsná spolupráce se školami, které mají v práci s dospívajícími v Montessori programu již velké praktické a také kvalitní zkušenosti.

Mimo to jsou učitelé povzbuzováni k neustálému profesnímu rozvoji prostřednictvím různých školení, workshopů a seminářů v oblasti montessori pedagogiky, ale i oblasti psychologie, sociologie, speciální pedagogiky, kritické komunikace, sebezkušenostních kurzů apod.

V České republice není v současné době možnost zaměřit se na montessori pedagogiku v rámci středního, ani vysokoškolského studia. Pedagog – nebo

¹²¹ RANDÁKOVÁ, Kamila. *Děti země - 2. stupeň Montessori, sdílení zkušeností*. Texty pro seminář, duben 2014.

¹²² *Předpoklady pro výkon činnosti pedagogického pracovníka* [online]. Zákon č. 563/2004 Sb. Dostupné z <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2004-563#cast1-hlava2> [cit. 2023-10-07]

budoucí pedagog – může montessori vzdělání získat tedy jen v režimu dalšího vzdělávání pedagogů.

Kurz pro učitele III. trojročí montessori škol lze v České republice v současnosti absolvovat u společností Erudio Montessori¹²³ a AMI¹²⁴. Obě organizace zajišťují lektorské obsazení kurzu převážně zahraničními lektory, s doplněním zkušeností českých pedagogů, dále následků a sdílení praxe na zahraničních a některých českých montessori pracovištích.

Probíhající roční akreditovaný diplomový kurz pro věk 3 – 18 let a dvouletý diplomový kurz Výchova a vzdělávání adolescentů – Děti Země pro věk 12 – 18 let pořádá společnost Erudio Montessori. Lektorem je Claus-Dieter Kaul, který je považován za jednoho z nejzkušenějších pedagogů a ambasadorů Montessori pedagogiky v Německu.

Pobočka AMI v české republice, Montessori Institute Prague, pravidelně organizuje mezinárodní certifikovaný orientační kurz zaměřený na práci s dospívajícími (věk 12 – 18 let). Tento kurz lektoruje Jenny M. Höglund ze Švédska. Jenny v roce 1995 spoluzaložila ve švédské Sätile montessori školu Montessoriskolan Lära för livet, která poskytuje vzdělání pro děti od 1 roku do 16 let, více než 24 let Jenny působí jako průvodkyně dětí. Její škola a farma, která ke škole patří, pořádá pravidelně kurzy pro průvodce dospívajících.

¹²³ *Výchova a vzdělávání adolescentů v pojetí pedagogiky Marie Montessori - Děti Země* [online]. Dostupné z <https://www.erudio-montessori.cz/vzdelavani-adolescentu-deti-zeme/> [cit. 2023-12-07]

¹²⁴ *12-18 Orientation CERTIFICATE COURSE* [online]. Dostupné z <https://amiprague.cz/assistant-courses/ami-12-18-orientation-certificate-course-october-2023/> [cit. 2023-12-07]

Empirická část

9. Mapování realizace konceptu Děti Země ve školách s montessori programem v ČR

9.1 Cíl mapování

Maria Montessori před téměř sto lety vytvořila koncept pro vzdělávání dospívajících ve věku 12 – 18 let s názvem Děti Země. Za jejího života však nedošlo k realizaci v praxi. V době vzniku konceptu byly navíc jiné společenské podmínky, legislativní nároky na vzdělávání, jiný obsah učení. Cílem praktické části bakalářské práce je zmapovat, jak je v současnosti její koncept Děti Země realizován v českých školách s montessori programem.

Hlavním cílem bylo zjistit, jak se původní Montessori vize vzdělávání, zvláště koncept výukové farmy jako ideálního prostředí pro výchovu adolescentů, realizuje v současných českých školách. Sledovala jsem, jak školy interpretují a uplatňují tento koncept, a srovnávala jsem jej s původními myšlenkami Marie Montessori. Součástí šetření bylo zkoumání praktických přístupů k realizaci farmy a dalších aspektů programu.

Hlavní otázka: Jak je v současnosti v České republice realizován koncept Děti Země Marie Montessori ve školách s montessori programem?

Vedlejší otázky: Jak se připravují děti v 9. ročníku na přijímací zkoušky na střední školy? Jaké je v praxi vzdělávání pedagogů pro montessori program výchovy adolescentů v III. trojročí českých montessori škol?

9.2 Metodika a výběr vzorku škol

Mapování jsem prováděla šetřením na vybraném vzorku montessori škol. Základní zvolené metody byly: pozorování prostředí a praktické výuky ve zvolených školách, telefonické dotazování a polostrukturované interview s pedagogy i s žáky ve zvolených školách.

Pozorování probíhalo v průběhu vyučovacího dne ve třídách a prostorách škol. Po skončení vyučování jsem vedla polostrukturované rozhovory s učiteli žáků. Otázky jsem měla předem připravené a další vyplynuly během rozhovorů.

Podkladem pro sestavování otázek byla *Národní zpráva o kurikulu montessori*¹²⁵ popsaná v kapitole 8.2 Vzdělávání v III. trojročí montessori škol.

Analýzou jsem nejprve v seznamu českých montessori škol na stránkách společnosti Montessori ČR¹²⁶ (viz kapitola 7.4 Seznam montessori škol v ČR) a dále internetových stránek škol, spolků rodičů žáků, ŠVP a výročních zpráv škol vytipovala skupinu škol s montessori programem, které jsou pro takové mapování vhodné. Pro finální výběr vzorku škol bylo stěžejní, zda:

- Škola realizuje vzdělávání ve III. trojročí podle konceptu Děti Země.
- Škola je dostatečně velká a realizuje koncept Děti Země tak dlouho, v takovém rozsahu a pro takový počet žáků, aby mohla být považována za reprezentativní.
- Škola je dostupná a ve zvoleném období ochotná spolupracovat.

Na základě těchto kritérií jsem vybrala tři montessori školy v Praze a ve Středočeském kraji, kde jsem provedla šetření: (1) Základní škola Na Dlouhém lánu v Praze 6, (2) Základní škola Na Beránku v Praze 12 a (3) Základní škola Montessori Kladno. Mapování probíhalo v období od září 2021 do prosince 2023. V tomto období jsem uskutečnila uvedené analýzy dokumentů i následující hospitace a rozhovory.

9.3 Škola č. 1: Základní škola Na Dlouhém lánu

Základní škola Na Dlouhém lánu 555/43, Praha 6¹²⁷, je státní školou. Od roku 2003 byly některé její třídy vyčleněny z klasického systému a začaly vyučovat podle programu montessori. Název ŠVP je „Na zdravé planetě“.

Telefonickým rozhovorem se zástupkyní školy pro montessori program Lenkou Krummerovou jsem zjistila, že od roku 2020 škola začala vyučovat podle montessori programu i žáky v 7.–9. třídě. Vzdělávací program pro III. trojročí má název Děti Země. Cíle vzdělávání podle ŠVP odpovídají cílům vzdělávání programu montessori.^{128 129} Požádala jsem o souhlas s návštěvou školy a s jednodenním pozorováním.

¹²⁵ FEEZ, Susan (ed.) et MILLER, Jean (ed.). *A National Montessori Curriculum Report*. The NAMTA Journal, 37(1). North American Montessori Teachers Association, 2012.

¹²⁶ *Školy, školky a ostatní zařízení s Montessori výukou* [online], 2023. Montessori ČR, z.s. Dostupné z <https://www.montessoricr.cz/skoly-a-skolky/mapa-a-vizitky> [cit. 2023-12-07]

¹²⁷ Oficiální webová stránka školy je dostupná z <https://www.zsdlouhylan.cz>

¹²⁸ *Principy Montessori*. Základní škola Na Dlouhém lánu. Dostupné z <https://www.zsdlouhylan.cz/montessori-dlouhy-lan/principy-montessori/> [cit. 2023-12-07]

¹²⁹ *Vize a hodnoty*. Základní škola Na Dlouhém lánu. Dostupné z <https://www.zsdlouhylan.cz/montessori-dlouhy-lan/vize-a-hodnoty/> [cit. 2023-12-07]

Školu jsem navštívila 21. února 2023. Pozorování trvalo pět hodin. Měla jsem možnost navštívit výuku českého jazyka, matematiky, projektovou výuku vědy v 8. a 9. třídě a prohlédnout si prostory školy. Vedla jsem rozhovory s pedagogy a s dětmi.

9.3.1 Záznam pozorování

Třídy s montessori programem jsou v jiné části budovy než třídy klasické. Na chodbě jsou skříňky s přehledně seřazenými boxy, kam si děti ukládají materiály a sešity, učitelé jim tam dávají zadání a opravené práce. V prostoru větší chodby je knihovna a oddělený prostor pro projektovou výuku, setkávání, přednášky. Třídy jsou věkově homogenní, část vyučovacího času pracují děti na projektech ve věkově smíšených skupinách.

Ve svých třídách mají žáci uložená portfolia, ve kterých si shromažďují záznamy a výsledky své práce. Žáci si zaznamenávají svůj studijní pokrok do záznamových archů. Ve třídě mají listy s pravidly třídy, která si stanovili jako důležitá a měli by je dodržovat.

Výuka začíná v 8 hodin. Zvonění je nahrazeno zvukem tibetské mísy. V hodinách pracují učitelé v tandemu. Učitel vykládá látku, pracuje s dětmi na projektu, druhý učitel asistuje a pozoruje, zda žáci postupují správně. Zjišťuje, zda dítě práci rozumí, když dítě požádá o pomoc, pomáhá s hledáním řešení. V hodinách žáci a učitel vzájemně diskutují, navrhuji způsoby řešení a společně k řešením docházejí.

9.3.2 Rozhovory s pedagogy

Můžete stručně popsat, jak je škola a vlastní výuka organizována?

Ve třídách je snížený počet žáků, v současné době je zapsáno v III. trojročí 60 dětí. Roční příspěvek je 15 000 Kč, platí se spolku rodičů Montessori Dlouhý lán, z.s.¹³⁰ Spolek přispívá na platy učitelů a asistentů, protože ve třídách je méně dětí a učitelé pracují v tandemu. Zajišťuje materiály a montessori pomůcky, financuje různé projekty.

Každý ročník má svého kmenového učitele, odborné předměty učí specialisté. Výuka je založena na samostatné práci, zodpovědnost je na dítěti.

Předměty společnost (občanská výuka), věda (fyzika a chemie), přírodní vědy (biologie a zeměpis) a dějiny se vyučují formou kurzů, žáci si vybírají ty, o které mají zájem. Během měsíce navštíví všechny oblasti výuky. Středa je

¹³⁰ Oficiální web spolku je dostupný z <https://montessoridlouhylan.cz>

projektový den, návštěvy odborníků, muzeí. Např. v rámci kurzu anglického jazyka tvořili film s rodičem pracujícím v oblasti reklamy. Čas na volnou práci je mimo pevný rozvrh. Český jazyk, matematika, španělština, němčina a angličtina jsou vyučovány v samostatných hodinách. Smyslem projektů je propojit to, co se učí, s reálným životem. Žáci mají k dispozici rozsáhlou digitální knihovnu včetně recenzí knih, které psali sami žáci.

Co je podle vás při výuce nejdůležitější?

Pozitivní přístup k dětem, vzájemný respekt mezi dětmi a učiteli, nezraňující komunikace. Když mají žáci problém, vedeme je k tomu, aby přišli, a společně hledáme řešení. První ale navrhuje řešení žák.

Nejdůležitější je rozvoj kompetencí, jako je kritické myšlení, nezávislost, sociální dovednosti, sebeuvědomění a emocionální inteligence. Kompetence jsou určité stejně podstatné jako akademické znalosti.

Jak řešíte, když dítě nespolupracuje?

Vedeme s ním individuální rozhovory, zjišťujeme, kde je problém. Podle potřeby pomáhají asistenti, např. pomoc s organizováním dne. Individuálně je aktivizujeme v hodině.

Klíčové zkušenosti poskytují žákům příležitosti k praktickému učení a k aplikaci kompetencí v reálných situacích. Jak se vám daří naplňovat tyto montessori principy? Můžeme začít třeba rozvojem osobní identity.

Žáci mají prostor a čas samostatně uvažovat. Příkladem jsou samostatné práce a jejich prezentace. Sami si vedou záznamy, portfolia.

Čelit osobním výzvám se učí také na adaptačních kurzech, v 8. ročníku pak na kurzu přežití. Výzvou k diskuzi je například sexuální výchova v rámci kurzu společenství nebo náboženství, které studují v dějepisu. Jednou do roka učí mladší spolužáky, 9. ročník připravuje aktivity pro menší děti.

Učí se stanovit si osobní závazky, tvoří si kartičky ke každému předmětu, co by měli za rok zvládnout. Cíle na týden si stanovují každou středu před projekty. Celé trojročí může navrhnout změny v různých oblastech, hlasuje se.

Aby žáci rozvíjeli sebepoznání, reflexi a odpovědnost za své učení, píše dvakrát ročně před vysvědčením sebehodnocení vlastní práce.

Jak naplňují potřebu rozvoje intelektu?

Tvůrčím psaním, učí se samostatně formulovat závěry, psát recenze, povídky apod. V anglickém jazyce např. tvořili film o životním cyklu. Hodně se žáci rozvíjí během kurzu dějin. Zpracovávají různá témata a vytváří prezentace,

kteře samy předvádějí. Matematické znalosti si mimo samostatný předmět procvičují napříč předměty, převážně v chemii a fyzice.

Jak je naplněna potřeba sebevyjádření?

V rámci informatiky dvakrát do roka připravují aktualitu na současné téma a prezentují svou práci před spolužáky. Je to větší projekt. Jde hlavně o rozvoj kompetencí. Je potřeba si práci naplánovat a průběžně konzultovat postup s vyučujícím.

Vystupují v představení v rámci zahradní slavnosti. V rámci kurzů diskutují, prezentují své názory a práci, mluví před skupinou. Přednášejí spolužákům.

Jak je realizováno budování komunity?

Hodně je stmeluje vzájemná důvěra, nutná pro společný pobyt na adaptačním kurzu, lyžařském výcviku a především při kurzu přežití. Každý rok pořádáme jarmark a zahradní slavnost, kde se setkávají děti ze všech ročníků. Žáci sami vytvářejí program, spolupodílejí se na organizování. Potřebují se na sebe navzájem spolehnout, musí kooperovat.

Jak je naplněna potřeba pomáhat druhým?

Celkově žáky ve škole vedeme k tomu, aby si navzájem pomáhali. Aby fungovala práce ve skupině, musí si navzájem pomáhat, doplňovat se. Žák, který dané učivo pochopil, může své znalosti předat ostatním žákům.

Část výtědka z kavárny věnují do fondu solidarity, domluví se kolik. Fond spravuje spolek rodičů Montessori Dlouhý lán, mimo jiné pomáhá dětem rodičů, pro které příspěvek do spolku může být krátkodobě nebo i dlouhodobě velkou finanční zátěží.

Jak žáci poznávají, jak funguje společnost?

V této oblasti jde hlavně o prodej toho, co sami vytvořili vlastníma rukama. Jarmark, kavárna, prodej květin a sazenic. V této oblasti si vyzkouší různé aktivity, které je mohou nasměrovat při výběru jejich dalšího vzdělávání. Např. sázení – možná zahradní škola. Během projektu, kdy učí mladší děti, si vyzkouší roli učitele.

Jak poznávají, jak funguje příroda?

Výuka je na téma ekologie a fungování přírody hodně zaměřená. Název ŠVP naší školy je „Na zdravé planetě“. Jezdíme na exkurze, výlety do přírody.

Podle montessori konceptu Děti Země je ideálním prostředím pro výuku dospívajících farma, kde vykonávají rozličnou duševní i manuální

práci a zároveň je zde možnost vyrábět a obchodovat. Dospívající by měli prodávat ve vlastní prodejně a mít i zkušenost s účetnictvím. Pro oblast služeb by mělo být součástí farmy vlastní ubytovací zařízení, pro poznávání pokroku vědy muzeum strojů, pro akademické vzdělávání knihovna. Dospívající se mají starat o pozemek a budovy. Jak je to realizováno u vás?

Výukovou farmu nemáme, to je obecný problém městských škol. Je těžké sehnat pozemek ve městě, i když o to už pět let usilujeme. Zvažujeme variantu pořídit pozemek mimo město.

Jako alternativu realizujeme projekt Sazeničky. Žáci na jaře sází semínka, o sazenice se starají a následně je prodávají. Sami si řeší, jaké plodiny a za jakou cenu budou prodávat. Vedou evidenci a účetnictví. Tento projekt je baví. Dvě žákyně se rozhodly navázat větším projektem, který je zaměřen na pěstování, množení a prodej pokojových rostlin. Vyplývají z toho další aktivity, vyrábění květináčů, zjišťování informací o jednotlivých rostlinách. Už teď toho vědí více než my. Nevíme, jak bude projekt pokračovat až odejdou na střední školu. Zda někdo bude pokračovat, to se uvidí.

V rámci projektu Jarmark vyrábí výrobky a zajišťují občerstvení. Sami ve stáncích prodávají. Vyrábět a obchodovat, prodávat ve vlastní prodejně a tím mít i zkušenost s účetnictvím, je u nás realizováno také v rámci projektu Školní kavárna. Celý rok ve čtvrtek ráno nabízejí žáci před školou příchozím žákům a rodičům kávu, nápoje, sladké i slané pochutiny, které sami upekli nebo uvařili. V kavárně se střídají žáci po týdnu. Mohou se zapsat podle toho, o co mají zájem. Rozpočet, účetnictví, nákupy, pečení, vaření, vše si organizují sami. Pod pedagogickým dohledem, to je ve školách povinné z hlediska legislativy.

Ubytovací zařízení nemáme. Muzeum také ne, ale snažíme se toto téma obsáhnout v kurzu dějin a v rámci různých projektů. Jezdíme do muzeí.

Knihovnu máme, i digitální.

Staráme se o školní budovu v rámci projektu Interiér. Žáci malují, opravují, co je ve škole potřeba, nebo co sami poškodí. Odborným poradcem je školník. Nedávno opravovali židle. Práce v dílně je baví.

Jak jsou učitelé kvalifikováni pro výuku metodou montessori?

Absolvují vzdělávání Erudio pro věk 3–16 let¹³¹, programy Učitel naživo¹³², Adolescent online AMI kurz¹³³, spolupracujeme s učiteli a školami

¹³¹ Více na <https://www.erudio-montessori.cz/vzdelavani-adolescentu-deti-zeme/>

¹³² Učitel naživo je dvouletý program pro budoucí učitele v režimu doplňujícího pedagogického studia. Oficiální web programu je dostupný z <https://www.ucitelnaživo.cz>

¹³³ Více na <https://amiprague.cz/ami-montessori-asistentske-kurzy-cz/12-18/>

s montessori programem. S kolegy si děláme během vyučování navzájem náslechy s následnou reflexí.

S jakými školami spolupracujete?

Spolupracujeme se ZŠ Na Beránku a se ZŠ Kladno Norská¹³⁴.

Používáte slovní hodnocení?

Používáme slovní. Podrobněji vystihuje pokrok žáka, jeho výsledky práce a naznačuje cesty, které vedou k dalšímu rozvoji, hodnotí jeho připravenost, záznamy, kvalitu a termíny odevzdávání práce, kompetence. V 9. třídě ve čtvrtletí pak děláme návrh klasické známky, aby měli srovnání k přijímacím zkouškám. Žák s učitelem nad známkou diskutuje důvody, možnosti zlepšení.

Vedení školy provádí každoroční srovnávací testy mezi paralelními ročníky běžných a montessori tříd, cílem je zajistit průběžnou kontrolu dosažených vědomostí. Žáci píší sebehodnocení.

Jak se žáci devátých ročníků připravují na přijímací zkoušky?

Jednou za dva týdny je takto zaměřený projektový den, kdy celý den píší testy a vyhodnocují je. Průběžně se doučují to, v čem mají problémy.

Jaká je úspěšnost dětí u přijímacích zkoušek na SŠ? Kam se hlásí?

Mimo dvou dětí se všichni dostali na školu, kam si přáli. V prvním kole. I na prestižní gymnázia, výtvarné školy.

Jaká jsou největší úskalí při realizaci konceptu Děti Země v praxi?

Jsme ve stadiu, kdy se pět let snažíme sehnat pozemek. Pozemek v blízkosti školy je, jednáme se zřizovatelem a s městskou částí, ale z jejich strany není příliš velká snaha. Přemýšlíme o pořízení pozemku mimo Prahu.

Další úskalí při realizaci je personální a legislativní. Přemýšlíme, jaké plodiny bychom mohli pěstovat, většina zraje v létě, kdy děti mají prázdniny. Kdo by na pozemku byl o prázdninách, kdo by se o něj staral?

Vyhledáváme všechny možnosti, jak koncept Děti Země naplnit.

9.3.3 Rozhovory s žáky

Při rozhovoru se žáky jsem se zaměřila na to, jak jsou při výuce používané montessori výukové strategie. Žáci mě provedli prostory školy, ukázali, kde mají věci, nechali mě nahlédnout do jejich portfolia. Vysvětlili mi, kde hledají informace o kurzech, rozvrhu, projektech.

¹³⁴ Tj. škola, jejímž odloučeným pracovištěm je ZŠ Montessori Kladno.

Pracujete samostatně, nebo vám vyučující nebo asistent pomáhá?

Pracujeme samostatně, při některé práci můžeme spolupracovat ve skupině nebo můžeme pracovat se zdroji. Když nevím, obrátím se na učitele nebo asistenta, učitel se mě zeptá, jak bych to vyřešil. Někdy mě navede, poradí. Většinou na to ale přijdu sám.

Pracujete v rámci projektů s vlastními tématy? Jak to probíhá?

Mám zájem o geologii, v kurzu Horninový cyklus jsme zkoumali horniny, jak vznikají, kde a na co se používají. Vybral jsem si žulu, zkoumal jsem její vlastnosti, vznik a výskyt. Popsal jsem cyklus zvětrávání, eroze, sedimentace. Učitel nám poskytl materiály a knihy. Informace jsem čerpal také z internetu. Práci prezentujeme spolužákům.

Pracujete ve věkově smíšených skupinách? Učíte se navzájem?

Hodně pomáháme novým spolužákům, když přijdou do III. trojročí. Předáváme zkušenosti, informace, jak co funguje, pomáháme jim zorientovat se. Spolupracujeme také v rámci projektů a kurzů při skupinové práci. Když prezentujeme, vlastně spolužáky učíme.

Při práci ve výuce můžete používat různé způsoby zpracování? Třeba při zpracování tématu můžete použít i grafické ztvárnění? Mohl by někdo prezentovat jen ústně?

Někdy je to možné, ale třeba v matematice to moc nejde...

Jaké používáte zdroje?

Máme knihovnu a digitální knihovnu, různé aplikace, s kterými můžeme pracovat, např. web „edu“ České televize¹³⁵, Train Brain¹³⁶. Můžeme vyhledávat i na internetu, ale má to svá pravidla.

9.4 Škola č. 2: Základní škola Na Beránku

Základní škola a mateřská škola Na Beránku, Pertoldova 3373, Praha 12¹³⁷, je státní školou, část školy vyučuje klasickým způsobem, část podle programu montessori. Podle montessori programu začala v roce 2005 vyučovat v jedné první třídě. V současné době vzdělává metodou montessori žáky od 1. do 9.

¹³⁵ Program edu České televize je dostupný z <https://edu.ceskatelevize.cz>

¹³⁶ Aplikace Train Brain je dostupná z <https://www.trainbra.in/cs>

¹³⁷ Oficiální webová stránka školy je dostupná z <http://www.naberanku.cz>

ročníku. Název ŠVP je „CESTA – Montessori“. Cíle vzdělávání podle ŠVP odpovídají cílům vzdělávání programu Marie Montessori.¹³⁸

Telefonicky jsem se domluvila se zástupkyní ředitele pro program montessori Mgr. Miroslavou Kellovskou na návštěvě školy a farmy, ale z důvodu nemoci jsem ji nemohla absolvovat. Domluvili jsme se na šetření formou telefonického rozhovoru s učitelkou v III. trojročí. Tento telefonický rozhovor proběhl 1. prosince 2023.

9.4.1 Záznam telefonického rozhovoru s učitelkou v III. trojročí

Můžete stručně popsat, jak je škola a výuka organizována?

Základní škola funguje ve dvou vzdělávacích programech, a to v programu Začít spolu a v programu Montessori pro 1.–9. ročník, který zahrnuje i výuku v III. trojročí. Příspěvek se platí spolku rodičů Montessori cesta, z.s.¹³⁹ Výuka v III. trojročí montessori tříd je organizována tak, že 7. a 8. ročník budují farmu na pozemku, 9. ročník provozuje kavárnu a připravuje se na přijímací zkoušky.

Jaký způsob hodnocení žáků používáte?

Známky nepoužíváme. Hodnocení je slovní. Když se děti ptají, známku jim podle slovního hodnocení řekneme.

Jak se vám daří naplňovat montessori principy získávání klíčových zkušeností a aplikace kompetencí v reálných situacích? Patří mezi ně například rozvoj osobní identity.

Témata, při kterých nacházíme příležitosti k rozvoji osobní identity se stále vrací, například téma rasové. Žáci spolupracují s Člověkem v tísní, píšou dopisy Amnesty International, diskutují o tom, co je oslovilo na příbězích lidí.

Další příležitostí k osobnímu rozvoji je práce s malými dětmi – žáci v 9. ročníku provozují kroužek pro děti na prvním stupni. Naopak s problémy stáří mají šanci se zblízka seznámit při práci v Alzheimer centru. Svě místo v práci i v životě, kam budou pokračovat dál po škole, hledají formou osobních rozhovorů a dohod.

Velký důraz klademe na samostatnost a odpovědnost. Žáci v III. trojročí pracují na farmě, dělají samostatné projekty v rukodělných dílnách, organizují školní jarmarky, vaří, servírují, uklízí. Dovedou sami udělat plán, zjistit, kolik co stojí, udělat nákupy i základní účetnictví a propagaci, napsat příspěvek na

¹³⁸ *Charakteristika ŠVP. Montessori cesta, z.s., v ZŠ a MŠ Na Beránku 2020. Dostupné z <https://montessoricesta.cz/wp-content/uploads/2019/11/SVP.pdf> [cit. 2023-12-07]*

¹³⁹ Oficiální web spolku je dostupný z <https://montessoricesta.cz>

stránky. Zkrátka vše, u čeho vidí přímý praktický dopad. Důležité na tom je, že šanci mají úplně všichni a zažijí si úspěch. V těchto činnostech je úspěch zaručen při splnění jediné podmínky: aby zvolené cíle byly dosažitelné. Vždy dojde k seberealizaci.

Učíme děti čelit také fyzickým výzvám – součástí adaptačního kurzu je například pochod na 15 km. Velké děti jezdí na čundr. Na farmu jezdí na kole denně 3 km.

Velmi důležitý pro rozvoj identity je žákovský parlament, jehož součástí jsou naši žáci od třetího ročníku: Monteparlament. Ten představuje komunikaci na velmi vysoké úrovni. Poskytuje studentům příležitost rozvíjet komunikační dovednosti s ostatními žáky, učiteli, ředitelem a rodiči. Dává dětem část odpovědnosti a pocit spolupráce, což jim umožňuje aktivně přispívat k tvorbě prostředí a atmosféry ve škole. Zástupci parlamentu jsou vybíráni v rámci tříd a je jim svěřeno zastupování třídy. Zástupci si také stanovují cíle, které jsou praktické a na kterých je možné efektivně pracovat. Zástupci si volí cíle tak, aby byly reálné.

Jak naplňují dospívající potřebu rozvoje intelektu?

Klademe velký důraz na tvůrčí psaní, zároveň na takové slohové útvary, co mají nejvíce reálný dopad, např. motivační dopis, dopis sponzorovi, při organizaci závěrečného výletu píše email provozovateli samy děti.

Do školy dochází i odborníci na různá témata, ideálně z řad rodičů. Teď dětem přednášel například tatínek jednoho z žáků, manažer České spořitelny na téma „nástrahy podvodníků“. Přemýšlet prakticky děti učí hlavně farma, např. děti, které neumí počítat, nedokáží rozdělit buchtu, kterou upečou. Vracení peněz je také reálná zkušenost, praktické myšlení je úžasné.

Pro intelektuální rozvoj je podstatná motivace, a tu naše děti mají. Naše bývalá žákyně, která studuje na SŠ, je překvapená, proč se spolužáci ve škole neučí. Když se to nechtějí naučit, tak jaký to má smysl, proč tam chodí? Naši žáci vědí, proč na škole jsou, mají směr, chtějí se učit.

Jak je naplněna potřeba sebevyjádření?

Žáci se učí improvizovaně mluvit, jazykově jsou vybaveni až neuvěřitelně. Až do konce školní docházky u nás jsou stavěni do situací, kdy mluvit musí: aktuality, prezentace knih, projevy před rodiči ze spolku. Nejdůležitější je moment, kdy zjistí, že to zvládnou.

Jak rozvíjíte kompetenci budování komunity?

Aby děti zvládly cokoli vytvořit nebo zorganizovat, musí se vzájemně podporovat, to znamená společně řešit, plánovat, komunikovat. Tak se upevňuje třídní komunita. Aktivity zaměřené na zvyšování vzájemné důvěry jsou také adapt'ák nebo čundr.

Pořádáme mnohá setkávání: jarmark, rodičovské večery pro rodiče, kdy například žáci udělají koutek pro malé děti, zahradní slavnost na konci roku, což je také každoroční rozlučka s devát'áky formou slavnosti.

Jak je naplněna potřeba a kompetence pomáhat druhým?

Monteparlament rozhoduje, v jaké výši a na jaké dobročinné účely se použije výtěžek z jarmarku. Žáci také například rozdávali bezdomovcům, kteří se vyskytují v místě školy, vlastnoručně upečený chléb, vařili pro ně polévku.

Naši žáci dovedou být druhým mentorem. Např. o tělocvik hráli volejbal, byl tam kluk, který chtěl jít na sportovní školu a říkal, že se bojí, že neudělá zkoušky. Byl tam také náš žák, který je volejbalista a řekl mu, já tě to naučím, a na zkoušky ho připravil.

Je to neustále ladění – když si na sebe vezmou odpovědnost, která je už moc – jestli ustupovat, nebo ne, někdy to není v jejich silách. Vytváříme prostor, aby na sebe brali tu odpovědnost, kterou sami zvládnou.

Jak je naplněna potřeba poznávat, jak funguje společnost?

Od toho je tu naše kavárna, jarmark. Žáci také chodí na úřady, vyřizují administrativu, píšou dopisy na úřady.

Jak žáci poznávají, jak funguje příroda?

Na farmě mohou pěstovat i vařit – brambory zasadí, sklídí, uvaří si je. Vidí ten cyklus. Dobré jsou i tábornické zkušenosti, například jak rozdělat oheň. Pořádáme přírodovědecké procházky a pozorování – jeskyně, netopýři v centru Prahy nebo botanická zahrada. Učitelka je bioložka, což je velká výhoda. Jezírko na zahradě školy umožňuje pozorovat např. žáby nebo hmyz.

Podle montessori konceptu Děti Země je ideálním prostředím pro výchovu dospívajících farma, kde je možnost vyrábět a obchodovat. Jak je to realizováno u vás?

Koncept Děti Země jsme realizovali formou projektu Farma na velkém pozemku školní zahrady. Do současné doby jsme s dětmi a rodiči vybudovali program Slaměná učebna, který využíváme k výuce a pořádání akcí. Jeho součástí je biotop přírodní jezírko, dřevěná lávka přes jezírko, kompostovací

záchod, záhony, kamenná bylinková spirála, včelstvo, venkovní jídelna, venkovní kuchyň a další.

9. ročník provozuje kavárnu. tá má ranní provoz – žáci předem naplánují, nakoupí a napečou. Od 7.30 do 8.00 je k dispozici káva, čaj, kakao, zákusek, teď pečeme i slané. Hodinu pak uklízejí a následně pokračují ve škole. Kavárna funguje pondělí až čtvrtek. Výdělek děti odvádějí do spolku rodičů, jsou to finance, které jsou pak využity na závěrečný výlet, tento rok je to Slovinsko.

Můžete prosím popsat podrobněji, jak projekt Farma funguje?

Farmu máme čtyři roky. V první fázi se realizovala na zahradě školy. Zahrada je otevřenou venkovní učebnou, kde děti mohou zkoušet a ověřovat v praxi, jak funguje reálný život. Zahradu už děti dobudovaly, je to teď spíš místo pro pozorování a pro mladší děti.

Městská část Praha 12 hledala, kdo by se staral o sad v Cholupicích. Potřebovali ho udržovat, provozovat. Je to velký pozemek se stromy a keři. Začali jsme tím, že jsme na pozemek pořídili maringotku a suché WC. Abychom měli dostatečný učební prostor, postavili jsme jurtu. Společně s dětmi jsme vytvořili základy a proběhlo cvičné postavení konstrukce. Jurta je z Kyrgyzstánu, proběhla tedy též prezentace, jak se taková jurta staví a o místě, odkud pochází.

Začali jsme zakládat políčka na drobné pěstování a vyrobili kompostér. V minulém školním roce jsme pěstovali rajčata a brambory. Děti si vyzkoušely projekt Od zrn po chléb. Na podzim mlátily, zbavovali zrno plev, mlely a pekly v peci na zahradě.

Bohužel nemáme pitnou vodu, abychom využili pozemek naplno. Naše vize je vybudovat vrt. Střídají se tu skupiny, jsou na farmě přes týden během dne a odpoledne jezdí domů. Vaří si a pracují. Kolegyně je farmářka, což je velká výhoda. Předává dětem svoje vize ekologie a soužití s přírodou.

Jaké problémy při realizování farmy vás provázely?

Nemáme například pitnou vodu, potřebujeme udělat vrt. Farma podle Marie Montessori je velká vize, jsou to velké plány nesmírně náročné na lidské zdroje. Všichni, kdo zakládáme montessori farmy, hledáme možné cesty. Dlouhou zkušeností jsme postupně zjistili, že už to pedagogicky nezvládneme časově. Podle mě je nutné, aby zde byl dedikovaný pedagog, který by měl farmu na starosti.

Doba se mění, je jiná, než doba, ve které žila Marie Montessori. Jsou jiné nároky na akademické vzdělání, i podnikání bylo jiné. Školy, které farmy

provozují, neustále s něčím bojují, nejsou lidi, finance. Pedagogický tým musí být zapálený a všehoschopný.

Být učitelem v III. trojročí je velmi náročné, vyžaduje to všestrannost, musíme umět všechno: šít, pracovat s vrtačkou, český jazyk i matematiku. Realizace se daří také podle toho, jaký je kolektiv učitelů, jestli to funguje. Ladíme. Nejdůležitější je jít po malých krůčcích kupředu.

9.5 Škola č. 3: Základní škola Montessori Kladno

Základní škola Montessori Kladno, Pařížská 2249¹⁴⁰, je odloučené pracoviště Základní školy a Mateřské školy Kladno, Norská 2633¹⁴¹. První třída s montessori programem byla otevřena v září 2001. Od školního roku 2013 zde probíhá výuka i na druhém stupni. Škola pracuje podle dokumentu *Montessori – Školní vzdělávací program pro základní vzdělávání*¹⁴². Motivační název školy je „Učením skládáme obraz světa“.

Telefonickým rozhovorem jsem se domluvila s vedoucí učitelkou Ing. Evou Vlasákovou na návštěvě školy, která proběhla 26. října 2021.

9.5.1 Pozorování a rozhovor s žáky

Při příchodu do školy mě vyzvedli dva chlapci z 8. třídy. Vybrali si, že mi budou po celý den dělat průvodce a odpovídat na mé otázky. Provedli mě prostory školy. Po celou dobu popisovali a vysvětlovali, jak to ve škole funguje, ukázali a vysvětlili, jak si plánují učení pomocí myšlenkových map, vysvětlili, jak fungují kluby, vysvětlili, jaké jsou jejich povinnosti, co se jim daří zvládat a s čím mají potíže, a jaké to má důvody. Nemusela jsem se moc doptávat, vše vysvětlovali srozumitelně po celou dobu, aktuálně podle místa a tématu.

V prostoru velké chodby je místo pro prezentace prací žáků, přednášky, setkávání. V celé škole je hodně nástěnek. Na nich jsou podle předmětů seřazeny informace o plánu učiva, aktuality, popsané postupy práce, termíny odevzdávání, termíny klubů. Jedna nástěnka je na téma „výlet“. Je popsáno, kde byli, popsán výlet samotný a k tomu prezentace – historie místa, geologie, geografie. Někdo více psal, někdo maloval, každý podle toho, jaký si vybral svůj přístup ke zpracování.

¹⁴⁰ Oficiální web montessori školy je dostupný z <https://www.zsmontessorikladno.cz>

¹⁴¹ Oficiální web školy v Norské je dostupný z <https://www.4zskladno.cz>

¹⁴² *Základní škola Montessori Kladno* [online]. Dostupné z <https://www.zsmontessorikladno.cz> [cit. 2023-12-07]

Kluci vyprávěli, jak zpracovávají jablka a dělají mošt. Poté ho prodávají na jarmarku. Výrobky slouží i pro projekt Startovač. To je webová aplikace, prostřednictvím které vybíráte peníze na projekty.¹⁴³ Teď vybíráme peníze na suché WC na pozemek. Příspěvatelé dostávají dárky, podle výše příspěvku. Například ten mošt. Dále mě kluci provázeli i během výuky, mohla jsem se s nimi účastnit přednášek s odborníky, který ten den probíhaly.

V úterý jsou převážně kluby, navštívili jsme klub biologie a dějepisu. Do klubů jsou zváni specialisté, většinou z okruhu rodičů a pedagogů. V klubu biologie byla studentka medicíny, která se zabývá telemedicínou. Přivezla přístroj, který je propojen s PC, sleduje vaše těžiště při balancování na speciální balanční plošině a zaznamenává, kde je v těle problém. Žáci poslouchali, ptali se, vyzkoušeli si na sobě. Do klubu dějepisu byl pak pozván evangelický farář, který vyprávěl o svém životě, ukazoval fotografie, zajímavosti, zážitky z mládí. Následovala diskuze.

9.5.2 Rozhovor s vyučujícím

Můžete popsat, jak je škola organizována? Jaký je váš způsob výuky?

V III. trojročí vyučujeme 84 žáků ve čtyřech třídách. Děti pracují na projektech ve věkově smíšených třídách. Příspěvek spolku rodičů je 12000 Kč za rok. Z těchto příspěvků jsou financovány platy asistentů, experti na odborné věci, projekty školy, školní výlety apod.

Škola začíná v 8.30, namísto zvonění to uvádí gong tibetské mísy. Ráno mají děti na nástěnce týdenní nabídky prezentování od učitelů, děti si rozepíší, čeho se zúčastní. K rozvržení výuky používají myšlenkové mapy nebo tabulky, kde je přehled učiva, jaké mají stihnout za rok. Výuka je propojená napříč předměty, děti pracují samostatně i ve skupinách.

Kritéria jsou daná podle učebního plánu, hodnotíme práci, ne sumu vědomostí. Důležité je, aby žák danou práci dokončil. Cenu mají smysluplné výsledky práce. Na vysvědčení používáme slovní hodnocení.

Jednou měsíčně žák konzultuje s učitelem své plány, s čím má problém, co naopak zvládá. Když se něco děje, svolá se kruh. Děti mají školní parlament.

Hodně pracujeme s jazykem, děti si píší záznamy práce, prezentace, vypisuje se věta týdne k rozboru a dílo k dalšímu literárnímu rozboru. Píší společný deník, jednou měsíčně do něj každý zapisuje stat'. Píší deník z praxe ve školce, rozepsaný přesně po dnech. Na cizí jazyky (angličtina, němčina, francouzština) je ideální rodilý mluvčí, aby mluvili a ztratili ostych.

¹⁴³ Aplikace Startovač je dostupná z <https://www.startovac.cz>

Jezdíme na exkurze, jedou ti, kteří si exkurzi vyberou a zapíší se, předem mají práci zaměřenou na téma exkurze. Po exkurzi sdílejí poznatky s ostatními dětmi.

Ve škole funguje žakovská firma – vydělávají si na závěrečný výlet, třeba do zahraničí. Je to simulace reálné firmy, děti se učí týmové práci a komunikaci. Vyrábějí např. mošty, sirupy, vánoční cukroví, kalendáře, organizují školní burzy, vše si účtují sami. Na konci roku se koná velký výlet – „výlet roku“. Po skončení dělají žáci prezentaci.

Pro koncept Děti Země je klíčová farma. Jak to řešíte?

Pozemek pro farmu máme v Libušíně. Právě začínáme, děti vybírají peníze na pořízení WC.

Pro dospívající jsou v montessori konceptu důležité aktivity, které naplňují jejich aktuální potřeby rozvoje a nabývání kompetencí. Můžeme je projít a zjistit, jaké aktivity dělají děti u vás ve škole? Například rozvoj osobní identity.

Dopřát jim čas ve všech ohledech, dát podporu být sám. Děti v tomto období hodně řeší identifikaci, musí mít především prostor ji řešit. Snažíme se děti vést k schopnosti formovat vize – hodně řešíme při konzultacích, co chtějí dělat, jaké mají představy o budoucnosti.

Rozvoj intelektu?

Psaní – v rámci českého jazyka, zapisují si deník denní práce, píšou zamyšlení, zprávy, když se něco děje. Studium matematiky, biologie a chemie, dějepisu, cizího jazyka, badatelská výuka. Neučit je něco, co sami neděláme.

Aktivity poskytující možnost sebevyjádření?

Hlavní je dostat prostor k sebevyjádření – divadlo, tanec, malování, přemýšlet o sobě. Mluvit před skupinou – schopnost prezentace, ptát se na přednáškách.

Naplňování potřeby budování komunity?

Rádi diskutují o společných velkých tématech. Snažíme se podporovat je ve velkých projektech, kde musí spolupracovat. V období covidu třebas i přes internet. Začleňujeme je do organizování, učíme vymýšlet a podporovat projekty, kde někomu pomůžete. Děti ve III. trojročí samy organizují akce typu úklid lesa, zahradní slavnost nebo aktivity pro I. trojročí.

Důležité je také komunitní setkávání – společenské aktivity, jarmark, slavnost na zakončení školního roku. A aktivity zaměřené na soudržnost –

simulační hry na adaptáku, lanové aktivity a podobně, kdy je nejdůležitější. aby měli dobrou partu, aby něco zvládli jako tým.

Potřeba pomáhat druhým, schopnost být mentorem?

Naše děti se učí těmto schopnostem během praxe v MŠ, pomáháním dětem v I. trojročí, ale i v rámci III. trojročí – když někdo něco umí, ať to naučí ostatní. Učíme je uvědomovat si pozici ve společnosti, čtyři roky jsme chodili do domova důchodců, každý čtvrtek, na povídání. Vznikl z toho projekt – děti vyrobily například album fotek nebo kalendář.

Poznávat, jak funguje společnost?

Pro to je ideální zákovská „firma“. Děti vyrábějí, například vánoční věnce, a prodávají. Dělají si na výrobky předem projekt, plánují. Naše produkty jsou třeba bezinková šťáva, mošt, sušené bylinky... ale aby toho nebylo moc. Chceme se obecně víc orientovat na podnikatelské aktivity. Děti se tak naučí, jak to funguje v reálném světě. Chodíme také na exkurze k soudu, kouknout se na střední školy, vidět přímo, jak to funguje.

Poznávat, jak funguje příroda?

Určitě expedice do přírody. A hodně se těšíme na budování farmy.

Jak se děti v 9. ročníku připravují na přijímací zkoušky na SŠ?

Přijímací zkoušky v dubnu jsou moc brzo. Pro děti i pro vyučující. Naši žáci dva dny v týdnu věnují přípravě na přijímací testy. Ale především už od 8. třídy pracujeme na tom, aby přemýšleli, co by chtěli dělat, kde studovat, kam směřují, a aby měli vnitřní motivaci.

Co se týká úspěšnosti u přijímaček, dělali jsme si průzkum a naše výsledky byly hodně nad průměr. Většinou se naši studenti dostanou tam, kam chtějí. Vysoká úspěšnost při přijímací zkoušce je také dána tím, že mají motivované rodiče.

S jakými školami spolupracujete?

Montessori školy Jablonec, Brno. Pořádáme vzájemné návštěvy pedagogů s třídami montessori škol nebo i jen mezi sebou, předávání zkušeností, rad. Výjezdy do partnerských škol jsou relativně časté.

Jak řešíte vzdělávání pedagogů pro III. trojročí?

Naši hlavní pedagogové mají například montessori akreditovaný kurz pro vzdělávání adolescentů pořádaný školou v Postupimi.

9.5.3 Doplnující telefonický rozhovor

Na pozorování a naslechu ve škole jsem byla před dvěma lety. Projekt farmy byl tehdy na úplném začátku. Domluvili jsme se proto s vyučující na doplňkovém rozhovoru na toto téma.

Před dvěma lety byl váš projekt farmy v Libušíně v samých začátcích. Co se vám podařilo uskutečnit?

Rozhodli jsme se, že budeme budovat vše od začátku. Bylo tam zarostlé nic. Ve Startovači jsme vybrali peníze na indiánské týpí a všechno ostatní si musely děti udělat samy.

Vždy společně s dětmi prodiskutováváme, co se bude dělat, pak se realizuje to, co vymyslí. Za dva roky se na farmě udělalo spousty práce. Máme zázemí, kůlnu, přístřešek, bylinkové záhony, kompostovací záchod, přírodní posilovnu, děti udělaly mola a dokonce přírodní divadlo.

Některé projekty jsme dokončili, a nevyužíváme je úplně, některé naopak děti využívají hodně. To je také důležité si vyzkoušet. Máme kamna, venkovní kuchyň, ve které si žáci vaří sami. Vše naplánují, nakoupí před odjezdem, naloží do auta a sami jedou busem. Vaření je důležitá činnost, společným vařením a jídlem se stmelujeme.

Na pozemek jezdíme v období září – říjen a březen – červen. Děti se na farmě chovají lépe než ve škole. Je také dobré, aby se v nějaké míře účastnily i mladší děti, když pak přijdou do III. trojročí, je farma už rozběhlá, nebudovaly ji, nemají k ní takovou vazbu. Zkoušíme aby děti alespoň šestých tříd v rámci nějakých projektů jezdily na farmu také.

Školní rok jsme zakončili zahradní slavností na pozemku, nepracovalo se.

Na jaká úskalí jste při realizaci konceptu Děti Země narazili?

V českém státním školství nelze montessori koncept Děti Země realizovat stoprocentně. Dospělí by museli být na pozemku 24 hodin denně, to není možné z kapacitních důvodů. Problematické by bylo i řešení formou internátu. Tento koncept zkrátka nemá v Česku v základním školství tradici.

Jaké máte plány do budoucna?

Určitě chceme, aby se na farmě dalo přespávat. To zatím bohužel není možné. Kdybychom tu možnost měli, pak bych režim s přespáváním považovala za ideální. Pak bychom si chtěli na pozemek pořídit i nějaká hospodářská zvířata, problém jsou ale prázdniny. Zvažujeme, že si zvířata vypůjčíme, pro začátek kachny a husy.

9.6 Shrnutí průzkumu

Chtěla bych poděkovat všem školám, které se zapojily do mého průzkumu, vyučujícím, kteří se na něm s velkou ochotou a profesionalitou podíleli, za trpělivost při odpovídání na mé otázky a ochotu sdílet své zkušenosti. Děkuji i dětem, jejichž upřímnost a zvědavost byly neocenitelné. Věřím, že tato práce je ku prospěchu myšlenky montessori v České republice a přispěje k jejímu dalšímu růstu a rozvoji.

Výsledkům mapování, shrnutí hlavních zjištění, osobní reflexi a porovnání současné implementace konceptu Děti Země ve vybraných školách s původními myšlenkami Marie Montessori se podrobně věnuji v Závěru.

Závěr

Ve své práci jsem se pokusila udělat si představu o aktuálním stavu implementace koncepce Marie Montessori pro vzdělávání adolescentů ve věku 12–15 let, kterou definovala ve svém konceptu „Erdkinder“, tj. „Děti Země“, nejen ve světovém měřítku, ale především zjistit, jak se daří koncept uplatňovat u nás, v České republice.

Pro základní představení konceptu Děti Země jsem použila uvedenou literaturu, ale i své poznatky z praxe asistentky pedagoga na montessori škole, poznatky získané z absolvovaného informačního montessori kurzu a v neposlední řadě poznatky získané výměnou informací v montessori prostředí i rady a pozorování práce svých zkušenějších kolegyně. Pro hlubší porozumění současnému stavu montessori vzdělávání adolescentů v České republice jsem pak zvolila metodu terénního šetření v uvedených třech montessori školách. Výsledky mě zajímaly nejen z profesionálního, ale jako asistentku, působící v III. trojročí prvním rokem, i z osobního hlediska. Bez ohledu na to, jestli se mi podařilo odpovědět na průzkumné otázky šetření, pro mě byla práce s literaturou i práce v terénu velkým přínosem a jsem přesvědčena, že zkvalitnila můj vhled do montessori problematiky.

Otázky, které jsem si kladla při přípravě průzkumu zněly: Jak je v současnosti v České republice realizován koncept Děti Země Marie Montessori ve školách s montessori programem? Jak se připravují děti v 9. ročníku na přijímací zkoušky na střední školy? Jaké je v praxi vzdělávání pedagogů pro montessori program výchovy adolescentů v III. trojročí českých montessori škol? A další podotázka by mohla znít: Jak úspěšné jsou děti, vycházející z III. trojročí v pokračování studia na střední škole? Podařilo se mi na ně odpovědět? Myslím, že zčásti ano.

Na hlavní otázku by odpověď mohla znít: Montessori koncept Děti Země se daří v České republice realizovat **částečně**, přesto s objektivními přínosy.

Během terénního průzkumu mě zaujala především tato pozitiva:

- Atmosféra na školách je otevřená a přátelská. Děti, které jsem měla možnost vidět v závěrečných ročnících III. trojročí se chovají odpovědně, vstřícně a sebejistě, s důvěrou ve své schopnosti i se znalostí svých limitů, což jsou vynikající předpoklady pro jejich další cestu.
- To je podpořeno úspěšnými výsledky u přijímacích zkoušek na SŠ dle objektivních měřítek (statistická úspěšnost v uvedených materiálech školy Na Beránku) i subjektivně vnímanou úspěšností dětí v dalším studiu (i v životě obecně) ze strany vyučujících v III. trojročí.

- Velkým pozitivem je podle mého názoru vytrvalost a entuziazmus pedagogů (často podpořených rodiči dětí), kteří se přes všechny překážky pohybují kupředu k uskutečnění montessori konceptu.

Negativa, která jsem při zkoumání uskutečňování konceptu Děti Země potkávala, lze vnímat spíše jako překážky:

- Realizace konceptu Děti Země prováděná důsledně, to znamená zahrnující koncept výukové farmy, je nesmírně náročná na zdroje. Jak na finanční, tak na lidské – profesionální i časové.
- Realizace projektu farmy, kde děti fungují takřka samostatně, musí nutně v České republice narazit na legislativní překážky a limity.
- Problematické je také systematické vzdělávání montessori pedagogů, které je realizováno prostřednictvím soukromých institucí a v ČR dosud nelze montessori pedagogiku studovat na vysoké škole.

Z praktického hlediska by se dalo říci, že způsob a stav realizace Děti Země se blíží spíše přepracovanému a zjednodušenému konceptu, který Mario Montessori nazval **městská škola**. To poukazuje na to, že ve srovnání se školami zahraničními řeší české III. trojročí velmi podobné problémy, jako montessori vzdělávání adolescentů jinde ve světě. Mario Montessori už v druhé polovině minulého století rozpoznal, že nároky jsou tak vysoké, že je třeba slevit a hledat kompromis. Přesto i Mario považoval městskou školu za možný předstupeň plné realizace Děti Země, za krok na cestě.

Jedním z problémů je také nejednoznačnost ohledně toho, jak Maria Montessori tento koncept původně zamýšlela. V její době byly podmínky a možnosti jiné než v dnešním moderním světě, což komplikuje přímé aplikování jejích teorií.

Shrnuto – jsme na začátku. Já osobně jsem přesvědčena, že na začátku cesty k úspěšnému plnému využití potenciálu konceptu Děti Země.

Seznam literatury

Tištěné zdroje

ANDERLIK, Lore. *Jedna cesta pro všechny! Život s Montessori. Montessori terapie a léčebná pedagogika v praxi*. Praha: Montessori ČR, 2019. ISBN 978-80-906627-5-9.

ECKERT, Ela et al. *Erdkinderplan: Maria Montessoris Erziehungs- und Bildungskonzept für Jugendliche*. Stuttgart: Herder, 2020. ISBN 978-3-451-38375-5.

FEEZ, Susan (ed.) et MILLER, Jean (ed.). *A National Montessori Curriculum Report*. The NAMTA Journal, 37(1). North American Montessori Teachers Association, 2012.

FISHER, Robert. *Učíme děti myslet a učit se: praktický průvodce strategiemi vyučování*. 2. vyd. Přeložil Karel BALCAR. Pedagogická praxe. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-966-6.

GANG, Phil. *Some Characteristics of a Montessori Erdkinder Compromise*. The NAMTA Journal, Summer 2001.

JOOSTEN, Albert Max a STEPHENSON, Margaret E. *Erdkinder: The Experiment for the Experiment*. Interview in The NAMTA Quarterly (Spring 1978). Reprinted in The NAMTA Journal, 26.3 (Summer 2001), 209–231.

KOLÁŘ, Zdeněk a ŠIKULOVÁ, Renata. *Hodnocení žáků*. 2., dopl. vyd. Pedagogika (Grada). Praha: Grada, 2009. ISBN 9788024728346.

KOPŘIVA, Pavel. *Respektovat a být respektován*. 2. vyd. Kroměříž: Spirála, 2006. ISBN 80-901873-7-4.

LONG, John. *Toward Key Experiences for the Adolescent*. The NAMTA Journal, Summer 2001.

LUDWIG, Harald. *Vychováváme a vzděláváme s Marií Montessoriovou: (praxe reformně pedagogické koncepce)*. Vyd. 2. Přeložil Karel RÝDL. Univerzita Pardubice, 2008. ISBN 978-80-7395-049-1.

MINARDI, Kathy a KAHN, David (ed.). *The Whole-School Montessori Handbook Supplement 2012*. NAMTA, Helena, MT 59601, USA, 2012.

MONTESORI, Maria. *Absorbující mysl: vývoj a výchova dětí od narození do šesti let*. Praha: Portál, 2018. ISBN 978-80-262-1393-2.

MONTESORI, Maria. *Objevování dítěte*. Vydání druhé, v Portále první, revidované. Praha: Portál, 2017. ISBN 978-80-262-1234-8.

MONTESORI, Maria. *Od dětství k dospívání*. Praha: Triton, 2011. ISBN 978-80-7387-478-0.

MONTESORI, Maria. *Tajuplné dětství*. Praha: Nakladatelství světových pedagogických směrů, 1998. ISBN 80-86189-00-7.

MONTESORI, Maria. *The Adolescent—A Social Newborn*. Lecture delivered at the Montessori Teacher Training Course, May 1938. AMI Communications, 2011.

MONTESORI, Maria. *The Montessori Method*. Schocken Books, 1991. ISBN-13 9780805209228.

POVELL, Phyllis. *Montessori comes to America: The leadership of Maria Montessori and Nancy McCormick Rambusch*. University Press of America 2010. ISBN 978-0-7618-4928-5

RANDÁKOVÁ, Kamila. *Děti země - 2. stupeň Montessori, sdílení zkušeností*. Texty pro seminář, duben 2014.

RÝDL, K. *Pedagogika Montessori a její instituce*. In: *Montessori v priestore formálneho a neformálneho vzdelávania učiteľov*. 1. vyd. Prešov: Prešovská univerzita v Prešove, 2014. ISBN: 978-80-555-1073-6.

RÝDL, Karel (ed.). *Metoda Montessori pro naše dítě: inspirace pro rodiče a další zájemce*. Pardubice: FF Univerzity Pardubice, 2006. ISBN 80-7194-841-1.

RÝDL, Karel. *Metoda Montessori pro naše dítě: inspirace pro rodiče a další zájemce*. Vyd. 2., přeprac. a dopl. Pardubice: Univerzita Pardubice, 2007. ISBN 978-80-7395-004-0.

RÝDL, Karel. *Principy a pojmy pedagogiky Marie Montessori*. Učební pomůcka pro veřejnost. Praha: Public History, 1999. ISBN 80-902193-7-3.

ŠEBESTOVÁ, Věra a ŠVARCOVÁ, Jana. *Maria Montessori - aktuálně*. Praha: Vyšší pedagogická škola (Praha, Česko), 1996.

SINGULE, František. *Současné pedagogické směry a jejich psychologické souvislosti*. Odborná literatura pro veřejnost. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1992. ISBN 80-04-26160-4.

SPILKOVÁ, Vladimíra. *Proměny primárního vzdělávání v ČR*. Portál 2005. ISBN 978-80-7178-942-0.

STANDING, E. Mortimer. *Maria Montessori: Leben und Werk*. LIT Verlag (Münster, Německo), 2009. ISBN-13 978-3825816223.

ZELINKOVÁ, Olga. *Pomoz mi, abych to dokázal: pedagogika Marie Montessoriové a její metody dnes*. Pedagogická praxe (Portál). Praha: Portál, 1997. ISBN 80-7178-071-5.

Online zdroje

12-18 Orientation CERTIFICATE COURSE [online]. Dostupné z <https://amiprague.cz/assistant-courses/ami-12-18-orientation-certificate-course-october-2023/>

American Montessori Society. History of Montessori [online]. Dostupné z <https://amshq.org/About-Montessori/History-of-Montessori>

AMI Recognition Program [online]. Dostupné z <https://amiusa.org/schools/ami-recognition/>

Australian Montessori National Curriculum, dostupné z <https://www.montessoricurriculum.org.au>

BÁRTOVÁ, Anna. *Rozvoj komunikačních kompetencí u dětí předškolního věku v Montessori zařízení*. Brno, 2016. Bakalářská práce. Masarykova univerzita, Pedagogická fakulta. Dostupné z https://is.muni.cz/th/nfmf3/Anna_Bartova_-_bakalarska_prace.pdf

Často kladené otázky a odpovědi na ně [online]. Montessori základní škola Archa, Praha. Dostupné z <https://zsarcha.edupage.org/a/casto-kladene-dotazy>

Charakteristika ŠVP. Montessori cesta, z.s., v ZŠ a MŠ Na Beránku 2020. Dostupné z <https://montessoricesta.cz/wp-content/uploads/2019/11/SVP.pdf>

Hodnocení a sebehodnocení žáků [online], 2023. ZŠ a Montessori MŠ Prachatice. Dostupné z <https://www.narodka.cz/pravidla-hodnoceni-zaku.html>

JANUSOVÁ, Petra et al. *Školní kurikulum a jeho struktura* [online]. Případová studie. Praha 2021. Dostupné z https://www.edu.cz/wp-content/uploads/2021/09/PS_Montessori-ZS-Archa-P4.pdf

Je „montessori“ dobré pro život a jaký je pak přechod na střední školu? Zkušenost samotných žáků [online]. EDUzín 2019. Dostupné z <https://eduzin.cz/wp/2019/01/14/je-montessori-dobre-pro-zivot-a-jaky-je-pak-pr-echod-na-stredni-skolu-zkusenost-samotnych-zaku/>

Journal of Montessori Research, Volume 8, Issue 2, 2022. *Global Diffusion of Montessori Schools: A Report From the 2022 Global Montessori Census* [online] Dostupné z <https://journals.ku.edu/jmr/issue/view/2189>

Jsou žáci alternativní Montessori školy připraveni na studia na středních školách? [online]. TV Polar 2021. Dostupné z <https://polar.cz/zpravy/pr/11000015137/jsou-zaci-alternativni-montessori-skoly-pripraveni-na-studia-na-strednich-skolach>

Maria Montessori: Život [online]. Dostupné z <http://www.mariamontessori.cz/zivot.html>

Mladá fronta Dnes: Výuka může být nejen efektivní, ale i zábavná [online]. EDUin 2018. Dostupné z <https://www.eduin.cz/clanky/mlada-fronta-dnes-vyuka-muze-byt-nejen-efektivni-ale-i-zabavna/>

Montessori Adolescent Education: Bibliography [online]. Montessori Adolescent project 2017. Dostupné z <https://montessoriadollescent.net/wp-content/uploads/2017/07/AdolescentBibliography2012F-1.pdf>

Montessori Europe Declaration of Gothenburg [online]. Dostupné z <https://www.mer.at/content/artikel/gothenburgdeclaration.pdf>

Montessori ZPRAVODAJ 6/2012. *Personální podmínky* [online]. Praha 2012. Dostupné z https://www.montessoricr.cz/images/zpravodaje/pdf/2012_6.pdf

Montessori ZPRAVODAJ 6/2012. *Standard pro Montessori zařízení* [online]. Praha 2012. Dostupné z https://www.montessoricr.cz/images/zpravodaje/pdf/2012_6.pdf

MONTESORI, Maria. *The Four Planes of Education*. AMI, 1951. Dostupné online z <https://www.rhymeandreasonacademy.com/wp-content/uploads/2023/06/Four-Planes.pdf>

Předpoklady pro výkon činnosti pedagogického pracovníka [online]. Zákon č. 563/2004 Sb. Dostupné z <https://zakonyprolidi.cz/cs/2004-563#cast1-hlava2>

Principy Montessori [online], 2023. Montessori ČR, z.s. Dostupné z <https://www.montessoricr.cz/objevte-montessori/zakladni-principy>

Principy Montessori. Základní škola Na Dlouhém lánu. Dostupné z <https://www.zsdlouhylan.cz/montessori-dlouhy-lan/principy-montessori/>

Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání [online]. MŠMT – edu.cz, Praha 2023. Dostupné z <https://www.edu.cz/rvp-ramcove-vzdelavaci-programy/ramcove-vzdelavacici-program-pro-zakladni-vzdelavani-rvp-zv/>

Rejstřík škol a školských zařízení [online]. MŠMT 2023. Dostupné z <https://rejstriky.msmt.cz/rejskol/>

Školní vzdělávací program pro základní vzdělávání Montessori [online]. ZŠ Národní Prachatice 2020. Dostupné z https://www.lewest.cz/_files/f657/files/montessori/2020-21/vp_pro_montessori_kvten_2020.pdf

Školy, školky a ostatní zařízení s Montessori výukou [online], 2023. Montessori ČR, z.s. Dostupné z <https://www.montessoricr.cz/skoly-a-skolky/mapa-a-vizitky>

Svět Montessori [online]. Dostupné z <https://montessorikurz.cz/svet-montessori>

Věkově smíšené skupiny [online], 2023. Montessori ČR, z.s. Dostupné z <https://www.montessoricr.cz/objevte-montessori/slovnicek/152-v/442-vekove-s-misene-skupiny>

VIÑALS, Dani Cañigüeral. *The Story of Montessori in Barcelona* [online]. Research paper 2018. Dostupné z https://issuu.com/danileina/docs/current-the_story_of_montessori_in_barcelona_dani

Vize a hodnoty. Základní škola Na Dlouhém lánu. Dostupné z <https://www.zsdlouhylan.cz/montessori-dlouhy-lan/vize-a-hodnoty/>

Výchova a vzdělávání adolescentů v pojetí pedagogiky Marie Montessori - Děti Země [online]. Dostupné z <https://www.erudio-montessori.cz/vzdelavani-adolescentu-deti-zeme/>

Výroční zpráva o činnosti školy za školní rok 2022/2023 [online]. Základní škola a mateřská škola Na Beránku v Praze, 2023. Dostupné z <http://www.naberanku.cz/uploads/dokumenty/vz-zs-22-23.pdf>

Výsledky vzdělávání – SCIO - 2022/2023 - 9.ročník [online]. Základní škola a mateřská škola Na Beránku v Praze, 2023. Dostupné z <http://www.naberanku.cz/scio-2022-2023-9-rocnik>

Ostatní

PARKER, Ned. *Neobyčejné ženy: Maria Montessori (Extraordinary Women: Maria Montessori)*. [TV cyklus] BBC (Spojené království), 2011.

Přílohy

1. Výpis škol z rejstříku MŠMT, které mají v názvu slovo „montessori“

Tabulka obsahuje výběr škol z Rejstříku škol a školských zařízení MŠMT, které obsahují v názvu slovo „montessori“. Barevně vyznačeny jsou školy základní.

IČO	Název školy	Sídlo
25338790	Mateřská škola a základní škola Sluníčko - Montessori, s.r.o.	Brno, Šrámkova 432/14
63832259	Mateřská škola Montessori v Praze 12	Praha 4, Urbánkova 3347/2
583278	Základní škola a Montessori mateřská škola Prachatice, Národní 1018	Prachatice, Národní 1018
75016443	Základní škola a Montessori mateřská škola Podbřeží	Podbřeží, Podbřeží 3
26916061	Montessori Mateřská škola a Základní škola Perlička a Montessori Střední škola, s.r.o.	Brno, Příkrá 2890/8
86797034	Mateřská škola Montessori Jablonec nad Nisou, Zámecká 10, příspěvková organizace	Jablonec nad Nisou, Zámecká 223/10
71341102	PLANETKA - Montessori mateřská škola	Frýdek-Místek, Nad Rybníkem 3019
29245567	Montessori mateřská škola Klíček, o.p.s.	Brno, Údolní 244/53
28740726	ADVENTURE MONTESSORI ACADEMY - mateřská škola Sovička s.r.o.	Most, Široký vrch 363
28744373	Česko-anglická Montessori mateřská škola Život hrou, s.r.o.	Liberec, nám. Štefánikovo 780/5
71341391	Mateřská škola MONTESSORI Poděbrady	Poděbrady, Hakenova 637/11
71341421	Mateřská škola Montessori Plzeň	Plzeň, Kopeckého sady 12
29354391	Meruzalka-Montessori mateřská škola a základní škola v Jihlavě, o.p.s.	Jihlava, Havlíčkova 5628/26
22795634	Montessori rodinná, mateřská škola, o. p. s.	Chomutov, Čelakovského 1017/14

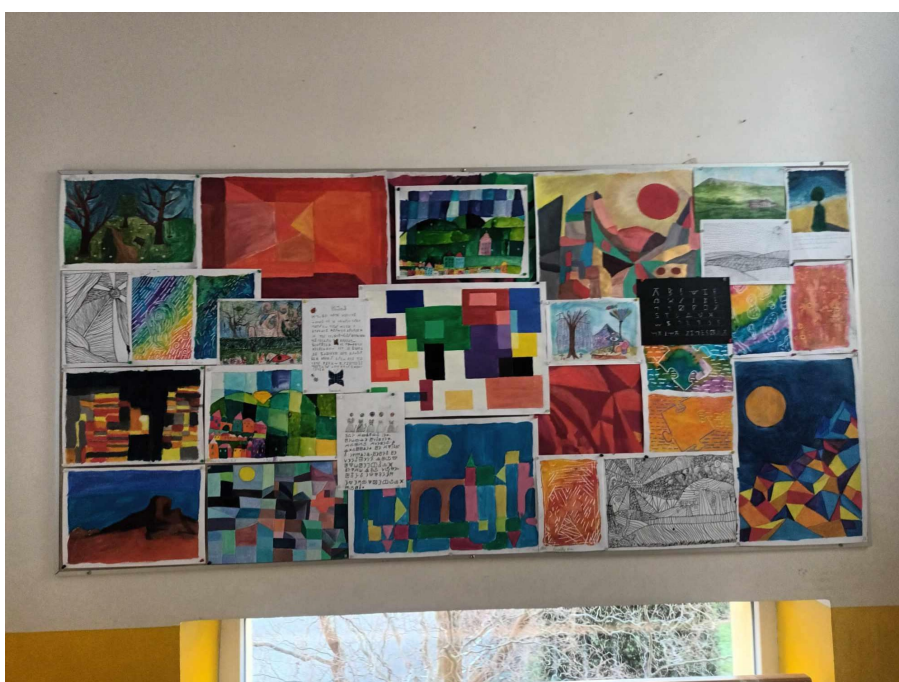
28414756	Montessori školy Andílek - mateřská škola a základní škola, o.p.s.	Praha 5, Pod Radnicí 152/3
1609793	Mateřská škola Montessori Beroun a Základní škola s.r.o.	Beroun, V Zahradách 1874
1820494	Základní škola a mateřská škola Montessori Ostrava	Ostrava, Matrosova 833/14
25485920	AMA SCHOOL - základní škola a mateřská škola montessori o.p.s.	Most, Široký vrch 363
2747499	Montessori Zlín - základní škola a mateřská škola Motýlek	Zlín, nám. T. G. Masaryka 588
2551217	Základní škola Montessori Plzeň	Plzeň, U Planetária 2969/1
27233464	International Montessori School of Prague, mateřská škola a základní škola, s.r.o.	Praha 1, Opletalova 1013/59
3681041	Mezinárodní Montessori škola Olomouc - mateřská škola a základní škola, z.ú.	Olomouc, Vídeňská 675/5
3505529	Montessori mateřská škola Pampeliška s.r.o.	Plzeň, Třebízského 2702/12
3289681	Montessori mateřská škola a základní škola s.r.o.	Staré Město nad Metují, Lidická 125
4215508	Mateřská škola Montessori dům, s.r.o.	České Budějovice, Chelčického 110/16
4344669	Montessori mateřská škola Semínko Brno, s.r.o.	Brno, Melatín 471/24
26165341	Česko - anglická Montessori Mateřská škola Pampeliška s.r.o.	Tábor, Větrovy 124
2050439	Základní škola Five Star Montessori, s.r.o.	Brno, Sochorova 3262/23
3742725	Základní škola a Mateřská škola Montessori Kampus, s.r.o.	České Budějovice, Na Sádkách 1811/40
4232569	Campana - Mezinárodní Montessori mateřská škola a Montessori centrum, s.r.o.	Ostravice, Ostravice 66
4494482	Montessori Institut, základní škola a mateřská škola, s.r.o.	Brno, Příční 112/4
5638496	Česko-anglická Montessori základní škola a mateřská škola IDEA s.r.o.	Zdíby, V Remízkách 286
3974936	Montessori mateřská škola a klub Kladno, z.s.	Kladno, V. Burgra 136
6045154	Montessori základní škola Úsměv	Havířov, Marušky Kudeřkové 1143/14

5299497	Základní škola a mateřská škola Montessori Slaný s.r.o.	Hradečno, Hradečno 32
4605021	DOBRÁ Montessori základní škola a mateřská škola s. r. o.	Halenkovice, Halenkovice 680
5313287	Mateřská škola Mandala Montessori s.r.o.	Praha 5, Hlubočepská 1156/38
22756281	Montessori základní škola Archa, z.s.	Praha 5, Radlická 2483/138
7271654	Zdravá mateřská škola s montessori programem Mateřinka, z. s.	Brno, Vrchlického sad 1894/4
7922434	Montessori Základní škola Pampeliška	Tábor, Větrovy 124
8050775	Montessori střední škola, základní škola a mateřská škola Polná	Polná, Alej svobody 1247
8090599	PLANETA - Montessori základní škola s.r.o.	Frýdlant nad Ostravicí, Pstružovská 651
8849510	Základní škola Montessori Kyjov	Kyjov, Karla Čapka 2290/10
9807144	Montessori lesní mateřská škola Ledňáček	Tišnov, Cáhlovská 592
9642099	Mateřská škola Montessori Opava, z. ú.	Opava, Mlýnská 1260/32
3667979	Montessori mateřská škola Vyšehrádek s.r.o.	Praha 4, Putimská 716/4
9515453	Základní škola Via Montessori, příspěvková organizace	Hlučín, Tyršova 1062/2
9652558	Základní škola Montessori Pardubice, příspěvková organizace	Pardubice, Erno Košťála 870
8733201	Montessori škola Na vlně - mateřská škola s.r.o.	Rožnov pod Radhoštěm, Chodská 697
9824529	Carlsbad Montessori School, základní škola, s.r.o.	Loket, Československé armády 507

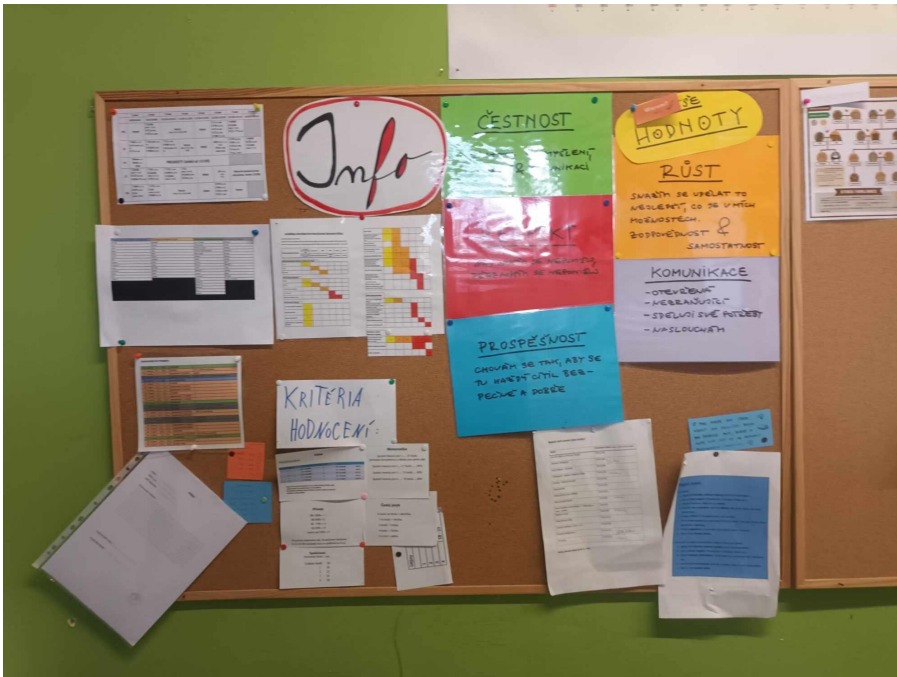
2. Obrazová příloha

Základní škola Na Dlouhém lánu (foto autorka)

Základní škola Na Dlouhém lánu (foto autorka)

Základní škola Na Dlouhém lánu (foto autorka)

Základní škola Na Dlouhém lánu (foto autorka)

NĚMECKÝ JAZYK KŘEMENI DRUHÉ POLOLETÍ ŠK. R. 2022/23				
	K	Z	D	M
Kleidung	○○○○	○○○○	○○○	
Hobbys	○○○○	○○○○		
Possessivpronomen	○○○○	○○○○	○○○	
Milník III			Navržená známka	Vyjádření učitele
Wo bin ich	○○○○	○○○○		
Essen	○○○○	○○○○	○○○	
Was isst du gern?	○○○○	○○○○	○○○	○○○
Duolingo7			○○○	
Duolingo14				○○○
Milník IV			Navržená známka	Vyjádření učitele
Pololetní hodnocení oblasti Německý jazyk			Navržená známka	Vyjádření učitele

Vysvětlivky: K – kompetence, Z – základní kartička, D – kartička dále, M – kartička mistr

Základní škola Na Dlouhém lánu (foto autorka)

Základní škola Na Dlouhém lánu (foto autorka)

Základní škola Na Beránku – Zahrada (foto archiv školy)

Základní škola Na Beránku – Zahrada (foto archiv školy)

Základní škola Na Beránku – Zahrada (foto archiv školy)

Základní škola Na Beránku – Zahrada (foto archiv školy)

Základní škola Na Beránku – Farma: od zasazení ke sklizni (foto archiv školy)

Základní škola Na Beránku – Farma: od zasazení ke sklizni (foto archiv školy)

Základní škola Na Beránku – Farma: od zasazení ke sklizni (foto archiv školy)

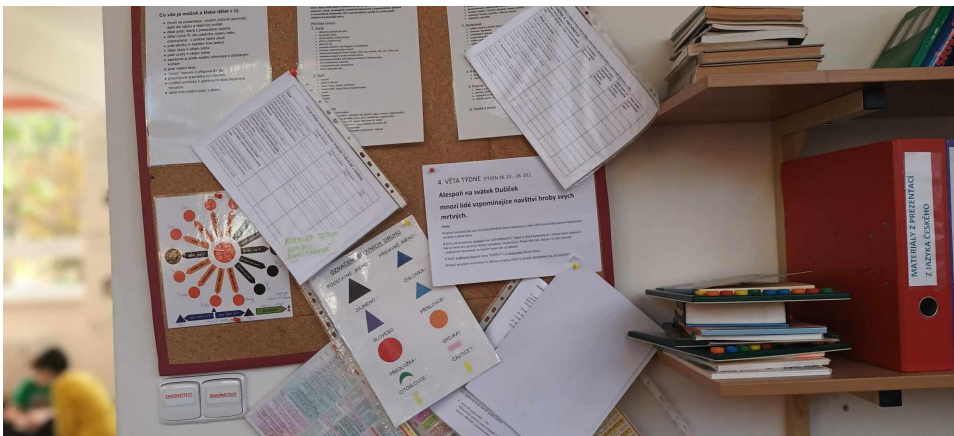
Základní škola Na Beránku – Farma (foto archiv školy)

Základní škola Na Beránku – Farma (foto archiv školy)

Základní škola Na Beránku – Farma (foto archiv školy)

Základní škola Montessori Kladno (foto autorka)

Základní škola Montessori Kladno (foto autorka)

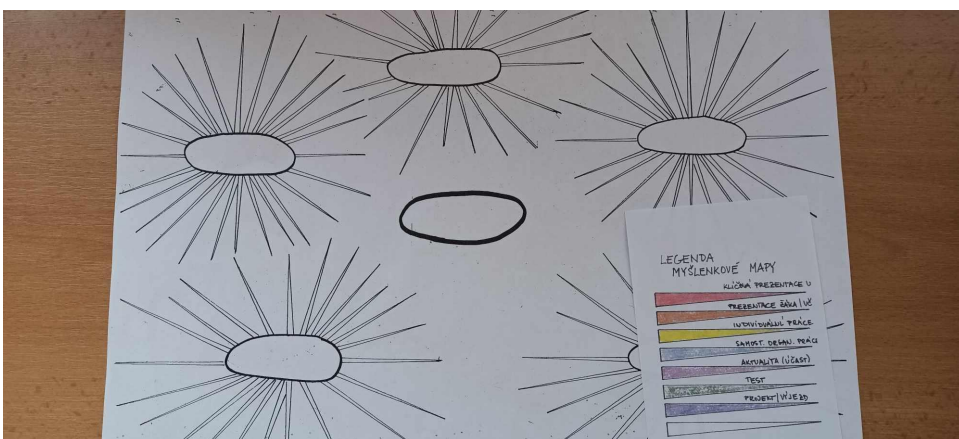
Základní škola Montessori Kladno (foto autorka)

Základní škola Montessori Kladno (foto autorka)

Základní škola Montessori Kladno (foto autorka)

Základní škola Montessori Kladno (foto autorka)

Základní škola Montessori Kladno – Dílna (foto archiv školy)

Základní škola Montessori Kladno – Pozemek (foto archiv školy)

Základní škola Montessori Kladno – Pozemek (foto archiv školy)

Základní škola Montessori Kladno (foto autorka)